

گزارش نهایی
ارزیابی انتخابات
هشتمین دوره مجلس شورای اسلامی

کمیته دفاع از انتخابات آزاد، سالم و عادلانه

تیرماه 1387

به نام خدا

فهرست مطالب

خلاصه گزارش

مقدمه

1. موانع قانونی در برابر انتخابات آزاد، سالم و عادلانه
  2. انتخابات و رسانه ملی
  3. تبلیغات انتخاباتی و مطبوعات
  4. تبلیغات انتخاباتی نامزدها
  5. نظامیان و انتخابات مجلس هشتم
  6. عملکرد هیات‌های اجرایی و نظارت در تایید و رد صلاحیت نامزدها
  7. نظارت استصوابی شورای نگهبان
  8. شمارش آرا در انتخابات مجلس هشتم
  9. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
- پیوست شماره 1: ضوابط و معیارهای انتخابات آزاد

خلاصه گزارش:

شواهد و مستندات ارایه شده نشان می‌دهد اشکالات قانونی از یک سو، و تخلفات مدیریت نظارت و اجرای انتخابات از سوی دیگر، موانع جدی در برابر برگزاری آزاد، سالم و عادلانه، انتخابات دوره هشتم مجلس شورای اسلامی بودند. مهم‌ترین موارد مغایر با موازین برگزاری انتخابات آزاد، سالم و عادلانه در انتخابات یادشده، به‌طور خلاصه، عبارتند از:

1. موانع قانونی

یکی از مهم‌ترین موانع بر سر راه برگزاری انتخابات سالم و عادلانه در ایران، ناسازگاری برخی مواد قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی با معیارهای انتخابات آزاد، سالم و عادلانه (مندرج در برخی اصول قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، اعلامیه‌ی جهانی حقوق بشر، میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، و بیانیه‌ی اتحادیه‌ی بین‌المجالس راجع به انتخابات آزاد) است. افزون بر این، عمل‌کرد غیرقانونی شورای نگهبان در دوره‌های اخیر مجلس شورای اسلامی با استناد به ماده‌ی 3 قانون انتخابات و فراتر از آن، نیز بر تعمیق شکاف بین چگونگی برگزاری انتخابات در ایران و موازین مورد اشاره افزوده است.

از این‌رو، برای تضمین انتخابات آزاد، سالم و عادلانه، نه تنها باید قانون انتخابات، مطابق با معیارها و ضوابط بین‌المللی و قانون اساسی ایران اصلاح شود، بلکه شورای نگهبان نیز باید رفتارها و عملکرد خود را تغییر دهد و در چارچوب این ضوابط و نیز وظیفه‌ی پاسداری از قانون اساسی عمل کند. نظارت استصوابی شورای نگهبان به‌ویژه با توجه به انتصابی بودن اعضای آن، صدور اجازه‌ی تفتیش عقاید داوطلبان نمایندگی، و ایجاد تضییقات متعدد و غیرمنطقی برای تبلیغات و اعلام نظرات نامزدهای نمایندگی فقط بخش محدودی از تعارضات قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی با موازین و اصول پذیرفته شده‌ی بین‌المللی برای برگزاری انتخابات آزاد، سالم و عادلانه محسوب می‌شوند.

2. رسانه ملی

تاثیرگذاری صدا و سیما بر روند انتخابات، چه از جهت ایجابی و چه از زاویه‌ی سلبی، با توجه به یگانه و منحصر به فرد بودن آن در کشور، و ابعاد گسترده‌ی پوشش آن، غیرقابل‌کتمان است. طبیعی است که اتخاذ سیاست‌های تبلیغی یک‌سویه و جناحی توسط صدا و سیما انتخابات را به جهتی ناسالم و ناعادلانه سوق دهد و نتیجه‌ای مطابق خواست حکومت و نه منتج از یک روند سالم را رقم زند.

یکی از ضوابط و معیارهای تحقق انتخاباتی آزاد، سالم و عادلانه، آن است که تمامی شهروندان، تشکلهای و احزاب سیاسی، عقیدتی و قومی بتوانند در شرایط مساوی از امکانات رسانه‌های گروهی به‌ویژه از رسانه‌های دولتی، جهت تبلیغات انتخاباتی بهره‌مند شوند.

رفتار رسانه ملی (سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران) به‌مثابه‌ی فراگیرترین و پرمخاطب‌ترین رسانه‌ی فعال در کشور و نیز به‌عنوان تنها شبکه‌ی رسمی و قانونی رادیو و تلویزیون موجود در ایران - به‌ویژه از این منظر که منابع مالی آن از بودجه عمومی کشور تامین می‌شود - در انتخابات دوره هشتم مجلس شورای اسلامی، فاصله‌ی قابل توجهی با استانداردهای تبلیغات در انتخابات آزاد، سالم و عادلانه داشت. این موضوع را پژوهش کمیته دفاع از انتخابات آزاد، سالم و عادلانه، و نیز دیگر مستندات آشکار می‌سازد.

3. مطبوعات

سالهاست فشارهای مستقیم و غیرمستقیم و اعمال محدودیت‌ها و تهدیدهای متعدد و گونه‌گون علیه روزنامه‌نگاران و مطبوعات مستقل و منتقد، جاری و ساری است. این روند با توجه به تیغ آویخته‌ی "توقیف موقت" و سیاست‌های فرهنگی دولت و کارنامه‌ی هیات نظارت بر مطبوعات - زیرمجموعه‌ی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، و دستگاه اجرایی کشور - در دوران انتخابات نیز ادامه داشت.

مهم‌ترین احزاب رقیب جریان حاکم در ساخت قدرت، یعنی جبهه مشارکت و سازمان مجاهدین انقلاب همچنان از حق قانونی داشتن "ارگان" محرومند؛ و احزاب و جمعیت‌های اپوزیسیون نیز از جهت اطلاع‌رسانی و تبلیغ دیدگاه‌های خود، در ممنوعیت و محدودیت مضاعف، به‌سر می‌برند. لذا به‌طور کلی امکانات و مکانیسم‌های تبلیغی و اطلاع‌رسانی جریان‌های سیاسی در انتخابات، به‌گونه‌ای بس ناعادلانه در اختیار طیفی خاص (اصول‌گرایان) بود، و این وضع، انتخابات را به‌شکلی غیرقابل اغماض، ناسالم تر می‌ساخت.

4. تبلیغات انتخاباتی نامزدها

یکی از مشکلات و نواقص جدی انتخابات مجلس هشتم، محدودیت‌های اعمال شده برای تبلیغات نامزدها بود. در حالی که مطابق معیارهای یک انتخابات آزاد، سالم و عادلانه، رای‌دهندگان و نامزدهای انتخاباتی، فردی یا حزبی، حق دارند که بدون بیم و نگرانی، دیدگاه‌ها و برنامه‌های خود را تبلیغ و ترویج کنند. قوانین مصوب مجلس هفتم به شکل قابل توجهی، تبلیغات نامزدها را محدود کرد. نکته مهم در مورد قانون مزبور آن که تا چند روز مانده به آغاز تبلیغات رسمی نیز، کمتر نامزدی بر چگونگی تبلیغ قانونی، اشراف داشت. اما مسئله‌ی مهم‌تر آن بود که همه‌ی این محدودیت‌ها به شکل ناعادلانه در مورد جناح‌های رقیب اعمال شد و مسئولان امر قوانین مورد بحث را با تبعیضات آشکاری اجرا کردند.

5. دخالت نظامیان

موضوع دخالت و تاثیرگذاری مستقیم یا غیرمستقیم بر روند انتخابات مجلس هشتم، از جمله بحث‌های پرمناقشه و قابل‌تامل در انتخابات بود. حضور یک نظامی در راس ستاد انتخابات کل کشور تخطی از قانون محسوب می‌شد، زیرا دو سال پیش و در مجلس هفتم طی مصوبه‌ای هرگونه مداخله‌ی نیروهای مسلح در مسائل سیاسی، احزاب و انتخابات ممنوع شده بود.

به علاوه حضور تعداد زیادی نظامی در سراسر کشور در هیات‌های اجرایی نیز گواه بر دخالت بیشتر نظامیان در فرآیند انتخابات بود. مستقل از ترکیب هیات‌های اجرایی و نظارت، برخی اظهارنظرها از سوی مقام‌های ارشد نظامی، سایه‌ی حضور نظامیان را در روند انتخابات به‌ویژه به نفع یک جریان سیاسی برجسته‌تر از همیشه ساخت.

6. ردصلاحیت گسترده نامزدها

بر پایه‌ی ضوابط و معیارهای انتخابات آزاد، سالم و عادلانه، درخصوص انتخاب‌شوندگان و نامزدهای انتخاباتی، غیر از محدودیت‌هایی از قبیل سن قانونی، تابعیت کشور محل رای و یا نداشتن سوء پیشینه‌ی موثر کیفری در جرایم عادی که منجر به محرومیت از حقوق اجتماعی شده باشد هیچ محدودیت دیگری نباید اعمال شود. اما باکمال تأسف، عملکرد هیات‌های اجرایی زیرمجموعه‌ی دولت در انتخابات مجلس هشتم، سنگ‌بنا و ترسیم‌کننده‌ی یک انتخابات ناسالم و غیرآزاد بود.

این هیات‌ها در رفتارهایی فراتر از اختیارات قانونی، و در رویه‌ای جناحی و سیاسی و سلیقه‌ای به ردصلاحیت گسترده‌ی نامزدهای غیرهمسو با جریان حاکم و نیز عدم احراز صلاحیت نامزدهای منتقد و مخالف وضع کنونی اقدام کردند. افزون بر این، تمامی نامزدهای وابسته به اپوزیسیون و قریب به اتفاق نامزدهای جبهه مشارکت و سازمان مجاهدین انقلاب اسلامی در همان مرحله‌ی نخست انتخابات مجلس، توسط هیات‌های اجرایی وابسته به دولت و همسو با اصول‌گرایان مسلط در ساخت قدرت ردصلاحیت شدند. در مرحله‌ی بعد، هیات‌های نظارت بر اقدام هیات‌های اجرایی مهر تایید زدند.

7. نظارت استصوابی شورای نگهبان

بر اساس ضوابط و معیارهای انتخابات آزاد، سالم و عادلانه، اراده‌ی مردم اساس و منشا قدرت حکومت است و آزادی و سلامت انتخابات نیز هنگامی میسر است که حقوق و آزادی‌های اساسی مردم تحقق پیدا کرده باشد. اعمال هرگونه نظارت استصوابی توسط نهادهای حکومتی تحت هر عنوان که باشد نادیده انگاشتن حقوق شهروندی و مخدوش ساختن انتخابات آزاد، سالم و عادلانه است. دولت باید اصل را بر برائت و واجدصلاحیت دانستن همه‌ی نامزدها قرار دهد و از هرگونه تفتیش عقیده و اعمال نظارت سلیقه‌ای جلوگیری کند. اما روند ردصلاحیت‌ها در هیات‌های اجرایی و نظارت، و درنهایت، شورای نگهبان، چیزی متفاوت با این استانداردها را به تصویر کشید. پرونده‌ی ردصلاحیت‌شده‌ها و شکایت سه‌هزار داوطلب از هیات‌های اجرایی و نظارت، به شورای نگهبان رفت؛ اما نتیجه‌ی نهایی نظارت استصوابی شورای نگهبان، صدور دستور برگزاری انتخاباتی ناسالم، غیرآزاد و ناعادلانه بود که در بیش از نیمی از حوزه‌ها حتی فاقد عنصر رقابت ساده و ابتدایی بود.

8. شمارش آرا در انتخابات مجلس هشتم

برگزاری انتخابات آزاد، سالم و عادلانه، مستلزم آن است که رای‌گیری بدون هرگونه تقلب، ارباب یا اقدام غیرقانونی انجام گیرد؛ و شمارش آرا تحت نظارت و بازبینی بی‌طرفانه‌ی نمایندگان احزاب، تشکل‌ها و نامزدها

باشد. همچنین معیارهای انتخابات آزاد و سالم حکم می‌کند که: به‌منظور تامین سلامت انتخابات، دولت موظف است امکان نظارت و بازبینی بی‌طرفانه‌ی نهادهای و تشکلهای مردمی و غیردولتی و نمایندگان احزاب سیاسی را بر فرایند انتخابات فراهم آورد. انتخابات 24 اسفند 1386 درحالی برگزار شد که مسئله‌ی شمارش آرا و صیانت از آرای انتخاب‌کنندگان، با ابهامات و تردیده‌های جدی ناظران بی‌طرف مواجه شد. به‌علاوه ناظران نامزدهای اصلاح‌طلب امکان حضور موثر در پای صندوق‌ها را نیافتند، این حقی بود که به موجب قانون هیچ فردی حق نداشت آن را از کاندیداها بگیرد.

بدیهی است با چنین وضعی (نبود ناظران نامزدهای اصلاح‌طلبان) شائبه‌ها درمورد نحوه‌ی شمارش آرا افزایش یافت و اعتراض‌ها و تشکیک‌های جدی در باره نتایج اعلام شده مطرح شد. از این گذشته درخواست نامزدها و جریان‌های اصلاح‌طلب برای بازشماری آرا راه به‌جایی نبرد. کیفیت شمارش آرا و اعلام نتایج نهایی انتخابات مجلس هشتم، منجر به بروز اعتراض‌ها و غائله‌هایی در برخی شهرهای کشور شد و به جان‌باختن تنی چند از هم‌میهنان عزیز منجر و منتهی گردید... درحالی که یکی از معیارهای انتخابات آزاد، سالم و عادلانه آن است که: دولت تمام اقدامات لازم را برای امنیت جانی، مالی و حیثیتی نامزدها، و رای‌دهندگان، به‌عمل آورد، و از هرگونه خشونت، پرهیز کند.

xxx

با توجه به تخلفات آشکار و اعمال‌نظرهای سیاسی و سلیقه‌ای هیات‌های اجرایی و هیات‌های نظارت، مواضع جانبدارانه‌ی رسانه ملی به‌سود یک جریان سیاسی (اصول‌گرایان)، مداخلات صریح نظامیان در انتخابات، نظارت استصوابی شورای نگهبان، و نیز تخلفات و ابهامات در شمارش آرا، به‌نظر می‌رسد شکافی عمیق بین نتایج اعلام شده‌ی انتخابات با خواست و اراده‌ی واقعی مردم وجود دارد.

از اینرو با عنایت به ضوابط و معیارهایی که برای انتخابات آزاد، سالم و عادلانه برشمرده شده است، و با توجه به مستندات این گزارش، کمیته دفاع از انتخابات آزاد، سالم و عادلانه در مقام جمع‌بندی روند برگزاری هشتمین دوره‌ی انتخابات مجلس شورای اسلامی، تصریح می‌نماید که این انتخابات با ضوابط و معیارهای یاد شده مغایرت دارد؛ و روندی که منتهی به تحقق مجلس هشتم شده است، ناسالم، غیرآزاد و ناعادلانه ارزیابی می‌شود.

کمیته دفاع از انتخابات آزاد، سالم و عادلانه

تیرماه 1387

هادی اسماعیل‌زاده، عباس‌امیرانتظام، محمد بسته‌نگار، داود هرمیداس باوند، حبیب‌الله پیمان، محمدعلی دادخواه، تقی رحمانی، عزت‌الله سبحانی، عبدالفتاح سلطانی، خسرو سیف، سیدمحمد سیف‌زاده، احمدصدر حاج‌سیدجوادی، شیرین عبادی، محمدعلی عمویی، مرتضی کاظمیان، نرگس محمدی، سعید مدنی، مرضیه مرتضی‌لنگرودی، علی‌اکبر معین‌فر، علی‌اکبر موسوی‌خوینی، ابراهیم یزدی، حسن یوسفی‌اشکوری

مقدمه

هشتمین دوره انتخابات مجلس شورای اسلامی در ایران، جمعه 24 اسفندماه 1386 برگزار شد. مقدمات برگزاری این انتخابات از ماه‌ها پیش‌تر آغاز شده بود، و روند شکل‌گیری و اجرا و نهای‌شدن آن هفته‌ها به‌طول انجامید.

"کمیته دفاع از انتخابات آزاد، سالم و عادلانه" با هدف نظارت و دیده‌بانی بر نحوه‌ی برگزاری انتخابات در تاریخ 14 مرداد 1386 به همت جمعی از فعالان سیاسی، اجتماعی و حقوق بشری فعالیت خود را به‌صورت رسمی آغاز کرد. این کمیته، در اولین اقدام بر اساس ضوابط مندرج در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، اعلامیه‌ی جهانی حقوق بشر مصوب 1948 مجمع عمومی سازمان ملل متحد، میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی مصوب 1966 و بیانیه اتحادیه بین‌المجالس مصوب 26 مارس 1994_ که سه سند بین‌المللی یادشده به شیوه‌های گوناگون به تأیید دولت و مجلس ایران نیز رسیده است و از این رو، بنا بر ماده‌ی 9 قانون مدنی ایران در حکم قوانین داخلی محسوب شده و لازم‌الاتباع تلقی می‌شوند_ ضوابط و معیارهایی را برای انتخابات آزاد، سالم و عادلانه تعریف، تبیین و اعلام نمود(پیوست شماره 1)؛ و از همین منظر، به بررسی عملکرد مسئولان و مجریان انتخابات و دیده‌بانی و ارزیابی چگونگی برگزاری انتخابات مجلس هشتم پرداخت.

این گزارش حاصل بررسی‌های مستمر کمیته از بدو تاسیس آن و جمع‌بندی عملکرد مسئولان و مجریان انتخابات مجلس هشتم بوده و بر مبنای اخبار مستند نشریات و خبرگزاری‌های رسمی_و نیز سایت‌های خبری معتبر_ تهیه و تنظیم شده است .

کمیته دفاع از انتخابات آزاد، سالم و عادلانه، با اعتقاد و التزام کامل به وحدت ملی و استقلال و تمامیت ایران زمین و تقدم منافع ملی بر مصالح فردی و گروهی، در مقام جمع‌بندی روند برگزاری انتخابات مجلس هشتم، این گزارش را جهت اطلاع هم‌میهنان عزیز و تمامی علاقه‌مندان به ایرانی آباد، آزاد و توسعه یافته منتشر می‌کند.

1. موانع قانونی در برابر انتخابات آزاد، سالم و عادلانه

کمیته‌ی انتخابات آزاد، سالم و عادلانه بر این باور است که قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی ایران با معیارهای انتخابات آزاد، تعارض جدی داشته و به موجب تعهدی که نمایندگان مجلس ایران در نشست اتحادیه‌ی بین‌المجالس در سال 1994 میلادی بر آن تأکید داشته‌اند، کلیه‌ی قوانین راجع به انتخابات گوناگون را باید با معیارهای مندرج در بیانیه‌ی صادره از سوی نهاد بین‌المللی مذکور، تطبیق دهند و قوانینی را که مخالف این معیارهاست، اصلاح کنند. مهم‌ترین مغایرت‌های قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی ایران با معیارهای مندرج در اسناد یادشده به شرح زیر است:

1. ماده 3 قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی مقرر می‌دارد: "نظارت بر انتخابات مجلس شورای اسلامی به عهده شورای نگهبان می‌باشد. این نظارت، استصوابی و عام و در تمام مراحل در کلیه امور مربوط به انتخابات، جاری است".

افزون بر انتصابی بودن شورای نگهبان، نظارت استصوابی به گونه‌ی مقرر در ماده‌ی 3 قانون انتخابات و آیین‌نامه‌های مربوطه، با بند بیستم معیارهای بیست‌گانه (درج‌شده در پیوست انتهایی این گزارش) در تعارض است که: "اعمال هرگونه نظارت استصوابی توسط نهادهای حکومتی تحت هر عنوان باشد، ناپسندیده انگاشتن حقوق شهروندی و مخدوش ساختن انتخابات آزاد، سالم و عادلانه است".

2. بندهای 1 و 3 ماده‌ی 28 قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی به مواردی نظیر: "اعتقاد و التزام عملی به اسلام و نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران و ابراز وفاداری به قانون اساسی و اصل مترقی ولایت مطلقه‌ی فقیه" به عنوان شرایط انتخاب شونده‌گان در هنگام ثبت‌نام اشاره دارند.

درج این شرایط در قانون انتخابات با بندهای 2، 3 و 10 معیارهای بیست‌گانه‌ی انتخابات آزاد، سالم و عادلانه در تعارض است.

3. بند 5 ماده‌ی 28 قانون انتخابات مجلس به شرط دیگری تحت عنوان: "نداشتن سوء شهرت در حوزه‌ی انتخابیه" اشاره دارد و بند 6 ماده‌ی 30 آن قانون، "مشهورین به فساد و متجاهرین به فسق" را از حق نمایندگی، محروم می‌داند.

این موارد در تعارض با بند 4 معیارهای بیست‌گانه ارزیابی می‌شود که مقرر می‌دارد: "به منظور رعایت عدالت و انصاف در خصوص انتخاب‌شوندگان و نامزدهای انتخاباتی، غیر از محدودیت‌هایی از قبیل سن قانونی، تابعیت کشور محل رأی یا نداشتن سوء پیشینه مؤثر کیفری در جرائم عادی که منجر به محرومیت موقت از حقوق اجتماعی شده باشد، هیچ محدودیت دیگری نباید ایجاد نمود".

4. بند 3 ماده‌ی 30 قانون انتخابات مجلس مقرر می‌دارد: "وابستگان تشکیلاتی و هواداران احزاب، سازمان‌ها و گروه‌هایی که غیرقانونی بودن آنها از طرف مقامات صالحه اعلام شده است از داوطلب شدن نمایندگی مجلس محروم‌اند".

این بند مغایر با بندهای 4، 7 و 15 معیارهای بیست‌گانه تلقی می‌شود.

5. تبصره 2 ماده‌ی 32 قانون انتخابات مقرر می‌دارد: "معتمدین این ماده (هیات‌های اجرایی) باید دارای ایمان و التزام عملی به اسلام (به جز حوزه‌های اقلیت دینی) و قانون اساسی و حسن شهرت و سوادخواندن و نوشتن بوده و از عوامل مؤثر در تحکیم رژیم سابق و وابسته به گروه‌های غیرقانونی نباشند".

این تبصره نیز بار اعتقادی و تفتیش عقاید داشته و برخلاف اصل قانونی بودن جرایم و مجازات‌هاست. بنابراین، مفاد بندهای 4 و 5 این نوشتار مغایر با معیارها و ضوابط پذیرفته شده‌ی بین‌المللی است.

6. ماده‌ی 57 اصلاحی قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی مصوب 1378/10/13 مقرر می‌دارد: "استفاده از هرگونه پلاکارد، تراکت، دیوارنویسی و کاروان‌های تبلیغاتی و استفاده از بلندگوهای سیار در خارج از محیط سخنرانی و امثال آن به استثنای عکس حداکثر در دو نمونه فرم و جزوه و سخنرانی و پرسش و پاسخ از طرف نامزدهای انتخاباتی و طرفداران آنان ممنوع می‌باشد. متخلفین از این ماده به سه تا سی روز زندان محکوم می‌گردند". و ماده 61 قانون

انتخابات مجلس نیز به این شرح در سال 1386 اصلاح شده است که " هرگونه الصاق و نصب اعلامیه، عکس، پوستر، بنر و پارچه‌های تبلیغاتی به طور کلی ممنوع است و مأمورین انتظامی در صورت مشاهده چنین مواردی باید نسبت به امحای آنها اقدام نموده و متخلفین را جلب و به مقامات قضایی تحویل نمایند. استتکاف از این وظیفه جرم محسوب می‌شود".

توضیح این که تزیینات مندرج در این ماده با حقوق ملت در آشنایی با نامزدها و حقوق نامزدها در معرفی خود به ملت در تعارض است و از مصادیق محدودیت در تبلیغات محسوب می‌شود.

اینک با عنایت به موارد یاد شده کمیته‌ی دفاع از انتخابات آزاد، سالم و عادلانه با بررسی و مقایسه‌ی قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی نتایج زیر را اعلام می‌کند:

الف. نظارت استصوابی به گونه‌ای که از انتخابات مجلس چهارم شورای اسلامی به بعد مطرح و اعمال شده است، بیانگر این حق برای شورای نگهبان است که این نهاد در تمامی مراحل انتخابات از ثبت نام و تایید یا عدم تایید صلاحیت‌ها گرفته تا اخذ و شمارش آرا، فعال مایشاء بوده و نسبت به اقدامات یا تصمیم‌های اتخاذی به هیچ مقام قضایی یا آحاد ملت و نهادهای مدنی نیز پاسخگو نیست.

اجتهاد در برابر نص تلقی شده و مغایر قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و جایگاه قانونی این شورا بوده و فاقد هرگونه مبنای حقوقی و مستند قانونی است و در حکم بدعتی خلاف شرع و قانون و از جمله مصادیق اعمال سلیق فردی و گروهی و محدودسازی حقوق و آزادی‌های بنیادین بشر و خالی کردن انتخابات از معنا و مفهوم خود محسوب می‌شود. از این رو لغو این نوع از نظارت و نسخ ماده‌ی 3 قانون انتخابات توصیه می‌شود.

ب. بنا بر تصریح قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، شورای نگهبان، موسوم به شورای نگهبان قانون اساسی است. از این رو یادآوری می‌شود که هر عمل و یا اتخاذ هر تصمیمی از سوی اعضای این شورا که با اصول و روح قانون اساسی در تعارض باشد، خارج از حیطه و جایگاه این نهاد تلقی می‌شود. بدیهی است که رعایت حقوق ملت مندرج در فصل سوم قانون اساسی با توجه به جایگاه این شورا به عنوان بخشی از قوه‌ی مقننه، نخستین وظیفه‌ی قانونی این نهاد محسوب می‌شود. نظر به پذیرش اصل تفکیک قوا در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و این که شورای نگهبان به عنوان بخشی از قوه‌ی مقننه پیش‌بینی شده است، اظهار نظر و بررسی سوابق افراد و رد صلاحیت آنها به بهانه‌ی عدم احراز صلاحیت و اعمالی که محتاج بررسی و اظهار نظر قضایی باشد، مطابق اصل 159 قانون اساسی در صلاحیت محاکم دادگستری است. از این جهت این نوع نظارت شورای نگهبان دخالت در حیطه‌ی اختیارات و مسئولیت‌های قوه‌ی قضاییه و مخالف صریح قانون اساسی محسوب می‌شود.

کمیته‌ی دفاع از انتخابات آزاد، سالم و عادلانه معتقد است که مهم‌ترین مانع بر سر راه برگزاری انتخابات سالم و عادلانه در ایران، تنها به ناسازگاری برخی مواد قانون انتخابات مجلس با معیارهای انتخابات آزاد، سالم و عادلانه و تعارض جدی با برخی اصول قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، اعلامیه‌ی جهانی حقوق بشر، میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی و بیانیه‌ی اتحادیه‌ی بین‌المجالس راجع به انتخابات آزاد، محدود نمی‌شود، بلکه با عملکرد غیرقانونی شورای نگهبان در دوره‌های اخیر مجلس شورای اسلامی با استناد به ماده‌ی 3 قانون انتخابات و فراتر از آن ارتباط دارد.

از این رو برای تضمین انتخابات سالم و آزاد نه تنها باید قانون انتخابات، وفق ضوابط بین‌المللی و قانون اساسی ایران اصلاح شود، بلکه شورای نگهبان نیز باید رفتارها و عملکرد خود را تغییر دهد و در چارچوب این ضوابط و نیز وظیفه‌ی پاسداری از قانون اساسی عمل کند.

2. انتخابات و رسانه ملی

یکی از ضوابط و معیارهای تحقق انتخاباتی آزاد، سالم و عادلانه، آن است که تمامی شهروندان، تشکلهای و احزاب سیاسی، عقیدتی و قومی بتوانند در شرایط مساوی از امکانات رسانه‌های گروهی - به‌ویژه از رسانه‌های دولتی - جهت تبلیغات انتخاباتی بهره‌مند شوند. آیا چنین وضعی را در انتخابات مجلس هشتم شاهد بودیم؟

بررسی رفتار رسانه ملی (سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران) به‌مثابه‌ی فراگیرترین و پرمخاطب‌ترین رسانه‌ی فعال در کشور و نیز به‌عنوان تنها شبکه‌ی رسمی و قانونی رادیو و تلویزیون موجود در ایران، که منابع مالی آن از بودجه‌ی عمومی کشور تامین می‌شود، نشانه‌ها و دستاوردهای کاملاً متفاوت با استانداردهای تبلیغات در انتخابات سالم و عادلانه را از خود بروز می‌دهد. بدیهی است که ارزیابی کامل و جامع و مانع صدا و سیما به‌سبب تعدد شبکه‌ها و کانال‌های رادیو و تلویزیونی، و نیز تعدد شبکه‌های استانی فعال، و به‌ویژه حجم زمانی پرداخته شده به مسئله‌ی انتخابات - به‌شکل مستقیم و غیرمستقیم - درخور پژوهشی کلان و امکانات گسترده است؛ اما تنها به‌عنوان شاهدی (مثبت نمونه‌ی خرواری) از آنچه در "رسانه ملی" به‌وقوع پیوسته است، موارد زیر مورد اشاره قرار می‌گیرد. این ارزیابی عمدتاً برپایه‌ی بررسی مستند و تحلیل دو برنامه اخبار پرمخاطب سیاسی سیما، یعنی اخبار 20:30 (شبکه دو) و اخبار 20 (شبکه بین‌المللی خبر) در مدت زمانی دو ماه مانده به انتخابات تا هنگام برگزاری (24 اسفند 1386) انجام شده است.

گفتنی است، مطابق نتایج یک نظرسنجی که در زمستان 86 توسط مرکز تحقیقات سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی‌از حدود 15 هزار نفر انجام شده است، بخش خبری 20:30 شبکه دوم سیما، پربیننده‌ترین بخش خبری سیما محسوب می‌شود (فردا 1387/1/20)؛ وضع بخش خبری 20 شبکه خبر نیز با توجه به بین‌المللی بودن این شبکه، منحصر و ویژه به نظر می‌رسد. عزت‌الله ضرغامی، رییس سازمان صدا و سیما، خود این دو بخش خبری را جزء "بخش‌های جذاب سیاسی سیما" توصیف می‌کند. (اخبار 20 - 1386/12/12)

اهمیت "رسانه ملی" را حتی وزیر کشور نیز مورد تأکید قرار داده بود؛ مصطفی پورمحمدی، مردم، مجموعه دست‌اندرکاران، و رسانه‌ها - به‌ویژه رسانه ملی - را سه رکن اساسی انتخابات توصیف کرده بود. (رسالت 1386/11/11)

بررسی‌آماري و مستند کمیته دفاع از انتخابات آزاد، سالم و عادلانه، نشان می‌دهد که در هر دو بخش خبری یادشده (20:30 و 20)، و در زمان دو ماهه‌ی اشاره شده، "جبهه متحد اصول‌گرایان" (عنوان حقوقی اصلی‌ترین جریان سیاسی همسو با حکومت و صاحب قدرت) بیش از نام دیگر احزاب و تشکلهای سیاسی حاضر در انتخابات، تکرار شده است. نام هیچ‌یک از گروه‌های رقیب (از جمله ستاد ائتلاف اصلاح‌طلبان، حزب اعتماد ملی، ستاد مردمی‌اصلاحات، حزب کارگزاران سازندگی، مجمع نیروهای خط امام، مجمع روحانیون مبارز، حزب همبستگی، جبهه آزادی، و حزب مردمسالاری) به‌اندازه‌ای که عنوان "جبهه متحد اصول‌گرایان" در این دو بخش خبری - و در مدت زمانی دو ماه تا انتخابات - مورد تأکید قرار گرفته، مورد اشاره واقع نشده است.

نکته‌ی قابل اشاره در همین خصوص، آن که در این بررسی مقایسه‌ای، تکرار واژه‌هایی چون اصول‌گرا، اصول‌گرایی و موارد مشابه، مورد شمارش و محاسبه قرار نگرفته است. درغیراین‌صورت، اختلاف تبلیغ تشکلهای رقیب با اصول‌گرایان، فاحش‌تر می‌شد.

مورد قابل اشاره‌ی دیگر - در همین زمینه - آن که: نام اصلی‌ترین جریان رقیب "جبهه متحد اصول‌گرایان"، یعنی "ستاد ائتلاف اصلاح‌طلبان (پاران خاتمی)" در اغلب موارد به‌گونه‌ای مخدوش، و با عنوان "ستاد ائتلاف دوم‌خردادی‌ها" مورد استفاده‌ی اصلی این دو بخش خبری قرار گرفته است. عنوان "پاران خاتمی" تقریباً هرگز مورد استناد واقع نشد، و "اصلاح‌طلبان" و "اصلاح‌طلبی" نیز جزء واژه‌هایی بودند که به‌ندرت مورد اشاره و استفاده قرار می‌گرفتند.

احزاب جبهه مشارکت ایران اسلامی و سازمان مجاهدین انقلاب اسلامی نیز، در میان تمامی احزاب و تشکلهای سیاسی فعال در انتخابات، از کمترین اقبال در پوشش رسانه‌ای دو بخش خبری 20 و 20:30 در مدت دو ماه مانده به انتخابات، برخوردار بودند. در موارد معدودی هم که

اخبار مربوط به این دو تشکل سیاسی یا اعضای آنها منتشر می‌شد، نحوه‌ی انعکاس اخبار موجب اعتراض می‌گردید.

بدیهی است که این وضع در مورد مواضع تشکل‌های سیاسی اپوزیسیون، به‌گونه‌ای به‌مراتب وخیم‌تر، مشاهده می‌شد؛ صدا و سیما به‌ندرت از شخصیت‌های حقیقی و حقوقی مخالف روند سیاسی موجود، نامی به‌میان آورد، و مواضع آنان را بی‌طرفانه و عادلانه، منعکس کرد.

رفتار سیمای جمهوری اسلامی چنان بود که سید محمد خاتمی، رییس جمهور پیشین جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر این نکته که "سیاست‌های نادرست صداوسیما هر روز بیشتر می‌شود"، در پاسخ به درخواست مصاحبه‌ی خبرنگار صدا و سیما گفت، تا زمانی که این رویه‌ی غلط، اصلاح نشود با صدا و سیما مصاحبه نمی‌کنم. (نواندیش 1386/12/7)

به‌عنوان نمونه‌ای دیگر، مصطفی تاج‌زاده، عضو ارشد دو جمعیت سیاسی جبهه مشارکت و سازمان مجاهدین انقلاب در واکنش به پخش خبری به نقل از وی، در نامه‌ای سرگشاده خطاب به رییس سازمان صدا و سیما نوشت: "به اطلاع می‌رساند برنامه خبری 20:30 شبکه دوم سیما در تاریخ 1386/11/28 طبق روال گذشته مجدداً خبر کذبى را به نقل از اینجانب پخش کرد مبنی بر اینکه از اصلاح‌طلبان در سراسر کشور خواسته‌ایم برای شرکت در انتخابات مجلس هشتم ثبت‌نام کنند تا فله‌ای ردصلاحیت شوند و ما سروصدا راه بیندازیم و اعتراض کنیم. نمی‌دانم چرا بداخلاقی‌ترین نهادهای حکومتی صدا و سیما است. به نظر من دولت نهم و شورای نگهبان و صدا و سیما اگر به جای تهیه منشور اخلاقی انتخاباتی تصمیم بگیرند به نقض حقوق شهروندان خاتمه دهند و از دروغ‌پراکنی بپرهیزند اقدامی اخلاقی‌تر انجام داده‌اند... به نظر شما صدا و سیما تحت مدیریت جناب‌عالی یکجانبه‌تر و غیراخلاقی‌تر عمل می‌کند یا شبکه‌های آمریکایی مانند CNN؟ حداکثر ثابت خواهید کرد هر دو با روش واحدی با منتقدان و مخالفان خود مواجه می‌شوید. به این ترتیب چرا به حاکمیت تک‌صدایی در جهان انتقاد می‌کنید؟ اگر عملکرد يك‌سویه آنان مورد اعتراض شماست، که البته انتقاد درستی است، آیا اخلاقی است که خود از همان روش‌ها بهره‌گیری؟ آیا مهمترین اصل اخلاقی آن نیست که آنچه بر خود می‌پسندی بر دیگران بیسند و آنچه بر خود نمی‌پسندی بر دیگران نپسند؟ پس چرا شما همان شیوه‌هایی را در ایران اعمال می‌کنید که در جهان آن را محکوم می‌کنید؟" (نوروز 1386/11/29)

این نحوه پوشش رسانه‌ای دیدگاه‌های فعال در انتخابات، درحالی از سوی رسانه ملی اتخاذ شد که عزت‌الله ضرغامی، رییس سازمان صدا و سیما در همان مقطع، گفته بود: "دیدگاه‌ها و نظرهای تمام گرایش‌ها و تفکرات موجود در جامعه در مجموعه برنامه‌های انتخابات رسانه ملی منعکس شده است". وی بر "رویکرد بی‌طرفی رسانه ملی در انتخابات" تأکید کرده و گفته بود: "الان در بخش‌های جذاب سیاسی ما مثل خبر 20:30 و مثل خبر 20 شبکه خبر، واقعا" این تنوع وجود دارد". (اخبار 20 _ 1386/12/12) رییس سازمان صدا و سیما همچنین گفته بود: "سیاست رسانه ملی ایجاد عدالت بین جریان‌های انتخاباتی است... این حق مردم است که با برنامه‌های کاندیداها آشنا شوند تا بتوانند انتخاب صحیحی در عرصه‌ی انتخابات داشته باشند". (کیهان 1386/11/10) وی در اظهارنظری دیگر تأکید کرده بود: "سخنان دقیق رهبر معظم انقلاب در ابعاد مختلف انتخاباتی، دستور کار اصلی رسانه ملی است". (کیهان 1386/11/11)

پژوهش کمیته دفاع از انتخابات آزاد، سالم و عادلانه در مورد چگونگی انعکاس نام و تصویر اشخاص در دو بخش خبری 20 و 20:30 از اول بهمن‌ماه 1386 تا زمان برگزاری انتخابات (24 اسفندماه 1386) نیز نتایج تاسف‌باری را به‌همراه دارد؛ بررسی مزبور نشان می‌دهد که نام و تصویر علی لاریجانی و شهاب‌الدین صدر، چهره‌های شاخص جریان اصول‌گرا با فاصله‌ای قابل توجه از دیگر نامزدهای انتخابات _ در هر دو طیف اصول‌گرایان و اصلاح‌طلبان _ مورد تأکید و اشاره قرار گرفته و پخش شده است.

حمایت رسانه‌ی ملی از برخی نامزدها (به‌ویژه علی لاریجانی و شهاب‌الدین صدر) و یک جریان سیاسی (اصول‌گرایان) در نهایت وضوح و به‌شکلی که عدالت تبلیغاتی را زیر سؤال می‌برد، انجام شد. به‌عنوان نمونه، این خبر در تاریخ 1386/11/7 از بخش خبری 20 شبکه‌ی بین‌المللی خبر پخش شد: "علی لاریجانی در فهرست تهران جبهه متحد اصول‌گرایان برای مجلس هشتم؛ دبیر اجرایی این تشکل سیاسی گفت، لاریجانی برای انتخابات تهران نام‌نویسی کرده و در فهرست ما قرار دارد. پیش از این برخی خبرها از اظهار تمایل مردم و علمای قم برای کاندیداتوری لاریجانی از قم حکایت داشت. صدر همچنین از برگزاری جلسات متعدد جبهه متحد اصول‌گرایان با جامعه

روحانیت مبارز خبر داد و ... دبیر اجرایی جبهه متحد اصولگرایان گفت: فهرست نهایی انتخاباتی و شعار این جبهه تا 10 روز آینده اعلام می‌شود. صدر همچنین گفت... دبیر جبهه متحد اصولگرایان ... صدر تأکید کرده است...

سه روز بعد (1386/11/10) اخبار 20:30 در خبری مشابه اعلام می‌کند: "شنیده شده علی‌رغم خبر حضور لاریجانی از حوزه انتخابیه تهران در انتخابات آینده در روزهای گذشته چند تن از آیات عظام و روحانیون برجسته در تماس‌های جداگانه از لاریجانی خواسته‌اند که از شهر قم کاندیدا شوند. پیشتر هم جامعه روحانیت مبارز و جامعه مدرسین حوزه علمیه قم و برخی تشکلهای اصولگرا در دیدارهای مختلف از لاریجانی خواسته بودند از قم وارد عرصه انتخابات شود".

چهار روز بعد (1386/11/14) اخبار 20 شبکه خبر، این خبر را منتشر می‌کند: "دکتر علی لاریجانی با تأیید دریافت درخواست جامعه مدرسین و برخی مراجع برای کاندیداتوری از حوزه قم در انتخابات مجلس هشتم، گفت، نظر حضرات برای من محترم است... همان روز، اخبار 20:30 هم با طرح این پرسش که "موضوع دعوت جامعه مدرسین حوزه علمیه قم و مراجع از علی لاریجانی چیست؟" چنین مصاحبه‌ای را با لاریجانی پخش کرد: "چند نفر از مراجع قم با من تماس داشتند؛ نظرشان این بود که ... من به عنوان نماینده قم نام‌نویسی کنم... من از حسن‌نظرشان سپاس‌گزارم؛ در حال فکر کردن هستم..."

این روند (حمایت آشکار رسانه ملی از یک نامزد و یک جریان سیاسی) ادامه می‌یابد؛ بخش خبری 20 شبکه خبر در تاریخ 1386/11/18 اعلام می‌کند: "اصولگرایان بر کاندیداشدن لاریجانی از تهران اصرار دارند. محمدرضا باهنر گفته، شاید آقای لاریجانی از قم کاندیدا شوند که ما با این‌امر مخالفیم..."

این اخبار در حالی منتشر می‌شود که همان زمان صدا و سیما از "ترفندهای تبلیغاتی برخی کاندیداهای احتمالی مجلس در شهرستان‌ها به شکل غیررسمی" و از جمله با استفاده از "سفارش روسری و تی‌شرت، استفاده از اینترنت و ارسال پیامک"، خبر می‌دهد و انتقاد می‌کند (اخبار 20 _ 1386/11/15)؛ و عزت‌الله ضرغامی، رییس سازمان صدا و سیما، "عدالت انتخاباتی" را "سیاست رسانه ملی" توصیف می‌کند. (اخبار 20 _ 1386/11/9)

اما مناسفانه، "واقعیت" چیز دیگری است: "رسانه ملی" با تعقیب رویکرد ناعادلانه‌ی خود، در بخش خبری 20:30 مورخ 1386/11/20 بار دیگر نامزدها و جناح سیاسی نزدیک به خود را این‌چنین مورد پوشش رسانه‌ای قرار می‌دهد: "دبیر اجرایی جبهه متحد اصولگرایان از تغییرات و جایجایی‌های جزئی در فهرست این جبهه خبر داده و گفته، علاوه بر رفتن اسم لاریجانی به لیست اصولگرایان قم، بعضی دیگر از افراد لیست اولیه هم در حال بررسی جایجایی اسم‌شان با افراد دیگر هستند. صدر به جلسه با لاریجانی و رضایی هم اشاره کرده و گفته..."

روز بعد (1386/11/21) اخبار 20 شبکه خبر هم در رویکردی مشابه اعلام می‌کند: "دبیر اجرایی جبهه متحد اصولگرایان گفته، برای جلوگیری از شکسته شدن آرا، طبیعی است که برخی انصراف دهند. شهاب‌الدین صدر گفته... دبیر اجرایی جبهه متحد اصولگرایان گفته ... صدر به تصمیم علی لاریجانی به نامزدی از حوزه قم هم اشاره کرده و گفته آقای لاریجانی پس از دیدار با مراجع و اعضای جامعه مدرسین این تصمیم را گرفته... وی کاندیدای جبهه متحد اصولگرایان در قم محسوب می‌شود".

اقدام صدا و سیما در تبلیغ علی لاریجانی، حتی منجر به انصراف یکی از نامزدهای شهر قم شد؛ مرتضی مظفریان در نامه‌ای سرگشاده اعلام کرد، صدا و سیما با نقض قانون به تبلیغ علی لاریجانی، کاندیدای انتخاباتی پرداخته است. با ابراز تاسف و تأثر شدید از جانبداری صدا و سیما از لاریجانی، انصراف خود را از شرکت در انتخابات اعلام می‌کنم. (اعتماد 1386/11/23)

در فاصله‌ی یک ماه تا انتخابات، صدا و سیما اما به سیاست خود ادامه می‌دهد؛ اخبار 20 در تاریخ 1386/11/27 گزارش می‌کند: "نشست آیت‌الله مصباح یزدی و علی لاریجانی؛ آیت‌الله مصباح یزدی با دکتر لاریجانی در موسسه امام خمینی دیدار کرد. در این دیدار در مورد مهمترین مسایل داخلی و بین‌المللی و انتخابات مجلس هشتم گفت‌وگو شد. هفته‌ی گذشته هم لاریجانی در سفری که به قم داشت با تعدادی از مراجع عظام و اعضای جامعه مدرسین حوزه علمیه دیدار و گفت‌وگو کرد".

جالب توجه آن که رییس سازمان صدا و سیما در واکنش به انتقاد برخی احزاب و گروه‌های سیاسی به پوشش تبلیغاتی علی لاریجانی از رسانه ملی می‌گوید: "تا زمانی که لاریجانی

سردمدار يك جریان سياسی بود يا مسئولیتی سياسی داشت اخبارشان را مانند بقیه مطرح کرده و پوشش می‌دادیم و زمانی هم که از قم برای انتخابات کاندیدا شد اخبار مربوط به وی مانند دیگر کاندیداها و جناح‌های سياسی پخش می‌شود". عزت‌الله ضرغامی‌عنوان کرده بود: "رسانه ملی هیچ‌گاه در پوشش اخبار احزاب و گروه‌های سياسی تفاوتی قائل نشده است... و به بی‌طرفی خود ادامه خواهد داد". (الف 1386/11/28)

ضرغامی البته توضیح نمی‌دهد که آیا چنین مجال وامکانی برای دیگر نامزدها _ در تهران و شهرستان‌ها _ نیز وجود داشته است یا خیر؟

به‌عنوان نمونه‌ای دیگر از پوشش تبلیغاتی برخی نامزدها و یک جناح سياسی (جریان همسو با مدیریت صدا و سیما) هر دو بخش خبری 20 و 20:30 با انتشار خبری مشابه، در یک روز (1386/11/2)، به‌طور غیرمستقیم _ و البته کاملاً آشکار _ صدر و لاریجانی را مورد تبلیغ قرار می‌دهند، و "جبهه متحد اصول‌گرایان" را موکداً مطرح می‌کنند:

"ترکیب نهایی فهرست نامزدهای جبهه متحد اصول‌گرایان در تهران، در جلسه‌ای با حضور علی لاریجانی بررسی شد. صدر، دبیر شورای مرکزی جبهه متحد اصول‌گرایان گفت: دیدگاه‌های ما و دکتر لاریجانی ... هماهنگ بود... (اخبار 20)

"شهاب‌الدین صدر، دبیر شورای مرکزی جبهه متحد اصول‌گرایان: در جلسه‌ای با حضور علی لاریجانی، ترکیب نهایی کاندیداهاى جبهه متحد اصول‌گرایان در تهران بررسی شد... (اخبار 20:30)

صدواسیما در تبعیضی آشکار، در برنامه‌های گوناگون به پخش تصاویر برخی کاندیداهاى دولتی مبادرت می‌ورزد؛ برای نمونه: گروه تاریخ و مناسبت‌های شبکه دو، در تاریخ 1386/11/8 اقدام به پخش تصاویری طولانی از یکی از کاندیدای طیف دولتی (رامین) می‌کند. (تابناک 1386/11/8)

این اقدامات، باوجود اعتراض‌ها و انتقادهای رقبای انتخاباتی و ناظران، محقق می‌شد؛ به‌عنوان مثال، رییس میز احزاب _ مستقر در وزارت کشور _ و رییس کمیته عالی نظارت بر انتخابات خانه احزاب ایران در نامه‌ای به رییس سازمان صدا و سیما، با اشاره به پخش مصاحبه‌های تبلیغی _ از جمله در مورد زندگی حداد عادل، رییس مجلس هفتم و برخی نامزدهای شاخص _ تأکید کرد: "تهیه و پخش این گونه برنامه‌ها در این شرایط، مغایر با روح عدالت در رعایت حقوق افراد و احزاب با سلیق گوناگون، در انتخابات است". (کارگزاران 1386/11/28)

رییس سازمان صدا و سیما البته در اظهارنظری، موضع خود را در مورد آنچه که از رسانه ملی پخش می‌شود، تبیین می‌کند؛ ضرغامی نگاه صدا و سیما را به دولت، "متعهدانه" توصیف می‌کند و می‌گوید: "یک دولت اصولگرا، آرمانگرا، پرتلاش و خستگی ناپذیر و مورد اعتماد مقام معظم رهبری بسیاری از شعارهای فراموش شده انقلاب را احیا کرده است و رسانه ملی باید این دولت را یاری و از همه‌امکانات خود برای کمک به این دولت استفاده کند". قابل توجه آن که وی اذعان می‌نماید: "رسانه ملی به لحاظ ارتباط مستقیم با افکار عمومی نقش بی‌بدیلی در انتخابات‌ها دارد". (فردا 1386/11/0)

درحالی که صدا و سیما دو ماه مانده به انتخابات، "تشدید تبلیغات غیررسمی نامزدهای انتخاباتی در برخی استان‌ها" را مورد انتقاد و طعن قرار می‌دهد و "غیرقانونی" ارزیابی می‌کند (اخبار 20 _ 1386/10/24)، در همان روز _ و همان مقطع زمانی _ برخی نامزدهای انتخابات (به‌طور مشخص شهاب‌الدین صدر و علی لاریجانی) را مورد عنایت ویژه قرار می‌دهد. این دو خبر _ در همان تاریخ _ با تصویر آقایان منشر می‌شود (مثل موارد متعدد دیگر):

"صدر، دبیر اجرایی جبهه متحد اصول‌گرایان از ارزیابی نهایی برای فهرست تهران و اعلام شعار انتخاباتی خبر داد و ..."

"نشست ماهانه‌ی جمعیت آبادگران جوان با سخنرانی علی لاریجانی؛ به گفته‌ی سخنگوی جمعیت آبادگران جوان، نشست ماهانه‌ی این تشکل با سخنرانی دکتر علی لاریجانی در مسجد ارگ تهران برگزار می‌شود..."

به‌عنوان شاهدی دیگر، سیمای جمهوری اسلامی در برنامه‌ای با عنوان "تلنگر" که در تاریخ 1386/12/9 از شبکه سوم پخش شد، به تبلیغ رسمی جبهه متحد اصول‌گرایان پرداخت؛ حمیدرضا ترقی و مرتضی نبوی دو نفر از چهره‌های شاخص اصول‌گرایان به ویژگی‌های فهرست اصول‌گرایان، ائتلاف آن‌ها و اهمیت یک فهرست واحد، اشاره و تأکید کردند. (اعتمادملی 1386/12/11)

حمایت مستقیم و غیرمستقیم رسانه ملی از برخی نامزدها و طیف‌های سیاسی درحالی انجام می‌شود که رییس سازمان بازرسی کل کشور نسبت به "سوءاستفاده از امکانات دولتی در تبلیغات انتخابات" تذکر و زنهار می‌دهد. (اخبار 20 - 1386/12/4)

رییس سازمان صدا و سیما در همایش تبیین منشور اخلاقی انتخابات، یکی از "وظیفه‌های رسانه ملی" را "حفظ بی‌طرفی" معرفی می‌کند (اخبار 20 - 1386/11/28)، اما تنها بررسی رفتار اخبار 20 شبکه‌ی خبر آشکارا نشان‌دهنده‌ی اتخاذ دو رویکرد متفاوت در مورد دو جناح اصلی و رقیب در انتخابات است. به‌عنوان نمونه، اختلاف نظر و چالش‌های درون‌جناحی در طیف اصلاح طلب برجسته می‌شود، و هم‌زمان، هرگونه اختلاف و تشتت در طیف اصول‌گرا، نفی و تکذیب می‌گردد. شواهد زیر در همین راستا قابل اشاره هستند:

الف. طیف اصول‌گرایان

* باهنر، دبیرکل جامعه اسلامی مهندسين تاكيد كرد، احتمال ارایه‌ی فهرست دوم توسط اصول‌گرایان وجود ندارد... برخلاف شایعه، از فهرست دوم خبری نیست. (1386/10/30)

* حداد عادل ارایه‌ی فهرست‌های جداگانه از اصول‌گرایان را رد کرد... (1386/11/6)

* شهاب‌الدین صدر، شایعات در مورد اختلاف در جبهه متحد اصول‌گرایان را رد کرد... (1386/11/6)

* اتفاق نظر قطعی جبهه متحد اصول‌گرایان ... دبیر اجرایی این جبهه گفته: اصول‌گرایان به توافق رسیده‌اند. (1386/11/8)

* مرتضی طلاپی: اصول‌گرایان اصلاح طلب لیست مستقلی از جبهه متحد اصول‌گرایان در انتخابات ارایه نمی‌کنند. (1386/11/10)

* لطف‌الله فروزنده، عضو جبهه متحد اصول‌گرایان: اصول‌گرایان خارج لیست جبهه متحد انصراف می‌دهند. (1386/11/14)

* علی لاریجانی شایعه‌ی احتمال تشکیل یک جریان به‌همراه آقایان رضایی و قالیباف و خروج از جبهه متحد اصول‌گرایان را رد کرده است. (1386/11/16)

* دبیر اجرایی جبهه متحد اصول‌گرایان گفت: از اردوگاه اصول‌گرایان در همه‌ی حوزه‌های انتخابیه، فقط یک فهرست ارایه می‌شود. (1386/12/12)

* دبیر اجرایی جبهه متحد اصول‌گرایان گفت: اصول‌گرایان با یک فهرست واحد در انتخابات شرکت می‌کنند. (1386/12/14)

ب. طیف اصلاح‌طلبان

* جبهه آزادی از احزاب دوم خردادی گفته: این جبهه که متشکل از احزاب اصلاح طلب است به دنبال اعلام فهرست جداگانه در انتخابات است. (1386/11/2)

* جبهه آزادی چهارمین طیف اصلاح‌طلبان در کنار ستاد ائتلاف دوم خردادی‌ها، حزب اعتماد ملی و جبهه مردمی اصلاحات، برای انتخابات مجلس هشتم است. (1386/11/8)

* دبیر کل حزب اعتماد ملی گفته: اگر در عرصه‌ی انتخابات غوغا سالیاری باشد، تبعات سنگینی برای جامعه به همراه دارد... در گذشته هم شاهد بودیم آن‌هایی که دنبال تنش و بحران آفرینی بودند، سودی ندیدند. (1386/11/11)

* دومین همایش چهارمین ائتلاف جبهه دوم خرداد، ششم اسفند برگزار می‌شود. رییس ستاد انتخابات جبهه آزادی، چهارمین ائتلاف تشکیل شده در جبهه دوم خرداد گفت... (1386/11/27)

* سخنان سخنگوی ائتلاف دوم خردادی‌ها درباره‌ی رای‌آوردن چهره‌های دوم خردادی که شورای نگهبان تایید صلاحیت کرده، باعث انتقاد بعضی از احزاب و چهره‌های دوم خردادی شده... (مصاحبه با فاطمه کروبی، سخنگوی ائتلاف مردمی اصلاحات؛ اسماعیل گرامی مقدم، سخنگوی اعتماد ملی؛ و میرهادی، عضو شورای مرکزی اعتماد ملی، در همین خصوص). (1386/11/29)

* رییس ستاد مرکزی انتخابات جبهه آزادی از تشکلهای دوم خردادی تاکید کرد: فهرست انتخاباتی جبهه آزادی از لیست ستاد ائتلاف دوم خردادی‌ها جداست. (1386/12/7)

* قائم مقام حزب اعتماد ملی گفت: ضرورتی برای لیست مشترک نمی‌بینیم. وی بار دیگر ائتلاف با سایر گروه‌های دوم خردادی را رد کرد... (1386/12/8)

این رویکرد صدا و سیما با وجود انتقاد جریان غیرهمسو با رسانه ملی (اصلاح‌طلبان) ادامه یافت. به‌عنوان نمونه، اسماعیل گرامی مقدم، سخنگوی حزب اعتماد ملی در مصاحبه‌ای عنوان کرد: "درحالی‌که هر روز به ایام انتخابات نزدیک می‌شویم شاهدیم که صدا و سیما به ویژه برخی

بخش‌های خبری آن مثل برنامه‌ی 20:30 و اخبار شبکه خبر کاملاً یک‌سویه و جهت‌دار اقدام به تخریب اصلاح‌طلبان می‌کند. با وجود این که این رسانه از خزانه‌ی دولت استفاده می‌کند و رسانه‌ی همه‌ی ملت محسوب می‌شود اما به نظر می‌رسد که کاملاً برنامه‌ریزی شده در اختیار جناح اصول‌گراست و هزینه‌ی هنگفتی که برای تولید یک برنامه‌ی 10 تا 15 دقیقه‌ای صرف می‌شود تنها برای 2 تا 3 دقیقه پایانی آن است که به تحلیل اخبار جریان‌ات سیاسی از جمله اصلاح‌طلبان می‌پردازد و همه‌ی همت این برنامه هم این است که به مخاطبین القاء کند جریان اصلاح‌طلب از هم پاشیده است و در مقابل جریان اصولگرا دارای وحدت و انسجام ناگسستنی است." (ایسنا 1386/12/1) رسول منتجب‌نیا، قائم‌مقام حزب اعتمادملی نیز با انتقاد از عملکرد جانبدارانه‌ی صدا و سیما، گفت: "متأسفانه برخی از شبکه‌ها و برنامه‌هی صدا و سیما میل به یکی از جریان‌ها دارند و تخریب علیه اصلاح‌طلبان را به اشکال مختلف اعمال می‌کنند." (اعتمادملی 1386/12/4)

قابل توجه است که این رفتارهای رسانه ملی حتی منجر به انتقاد برخی از شخصیت‌های سیاسی جریان اصولگرا شد؛ عماد افروغ، رییس سابق کمیسیون فرهنگی مجلس هفتم با بیان این که "من به اخبار 20:30 و شبکه خبر اعتراض جدی دارم"، گفت: "این‌ها فضا را کاملاً قطبی می‌کنند، به نحوی که در یک طرف جبهه متحد اصولگرایان کانه مظهر تمام نمای اصول‌گرایی است و طرف دیگر، اصلاح‌طلبان متکثر و متشتت هستند." وی با بیان این که "رفتارهای مزبور جامعه را قطبی می‌کنند اما حاضر به پذیرش قطبی‌شدگی نیستند"، افزوده بود: "این بیانگر یک رشدنیافتگی یا جاهل پنداشتن توده‌هاست؛ واقعاً فکر می‌کنند که مردم خمیری هستند که اصحاب قدرت و رسانه هرگونه که بخواهند به آن‌ها شکل می‌دهند." (اعتمادملی 1386/11/24)

رفتار صدا و سیما با وجود اعتراض‌های پیوسته‌ی اصلاح‌طلبان، پی‌گرفته می‌شد؛ به‌عنوان نمونه، ستاد ائتلاف اصلاح‌طلبان 40 روز مانده به انتخابات در نامه‌ای به رییس سازمان صدا و سیما خواستار "تجدیدنظر" در مدیریت رسانه ملی شده و گفته بود: "به‌طور روزافزون شاهد تخریب وجهه‌ی سیاسی اصلاحات هستیم." (کارگزاران 1386/11/13)

افزون بر این‌ها، دو بخش خبری مورد بررسی (20 و 20:30) به اشکال گوناگون به انتقاد و تخطئه و تضعیف اصلاح‌طلبان (به‌مثابه‌ی جریان اصلی رقیب اصولگرایان، طیف همسو با رسانه ملی) می‌پردازند. به‌عنوان یک نمونه، در فاصله‌ی چند روز مانده به برگزاری انتخابات و در اوج رقابت‌های انتخاباتی و تبلیغات جریان‌های سیاسی، این دو بخش خبری بدون انعکاس خبر حمایت جمعی از هنرمندان از فهرست انتخاباتی "ستاد ائتلاف اصلاح‌طلبان" (پاران خاتمی)، انصراف برخی از هنرمندان از حمایت این فهرست، و تکذیب‌یهی بعضی از ایشان را به‌طور مشروح و برجسته، بازتاب می‌دهند. موارد زیر در همین خصوص قابل اشاره است:

* "هنرمندان نیامدند، برنامه‌ی تبلیغاتی ستاد انتخاباتی برگزار نشد... ماجرا از این قرار بود که یکی از جریان‌ات سیاسی برای یک گردهمایی انتخاباتی از 250 هنرمند دعوت کرده بود... اما این مراسم به‌دلیل عدم استقبال هنرمندان کنسل شد... در 24 ساعت گذشته، تعداد زیادی از هنرمندان که امضای آن‌ها در این بیانیه آمده بود، اعلام کردند که امضایشان زیر این بیانیه، جعلی است. این هنرمندان به استفاده‌ی ابزار از نامشان اعتراض کردند." (اخبار 20 _ 1386/12/21)

* "اعتراض هنرمندان به استفاده‌ی ابزار از نام آن‌ها و جعل امضایشان هنوز ادامه دارد... امروز هم جمع دیگری از هنرمندان، حمایت از این لیست انتخاباتی را تکذیب کردند..." (اخبار 20 _ 1386/12/22)

* "در ادامه‌ی تکذیب‌یهی هنرمندان در خصوص حمایت از یک لیست خاص، امروز هم (جمعی دیگر از هنرمندان)... در مصاحبه و یا با ارسال نامه تاکید کردند، ما از هیچ لیستی حمایت نکرده‌ایم." (اخبار 20:30 _ 1386/12/22)

این اخبار در حالی منتشر می‌شد که صدا و سیما اصل خبر و نام حامیان اصلاح‌طلبان را منعکس نکرده بود.

به‌دنبال پخش اخبار یادشده، ستاد ائتلاف اصلاح‌طلبان با صدور اطلاعیه‌ای اعتراض‌آمیز، اعلام کرد: "در پی انتشار بیانیه اعلام حمایت جامعه سینمایی کشور و هنرمندان برجسته سینما از فهرست پاران خاتمی، صدا و سیما جمهوری اسلامی در اقدامی تعجب‌برانگیز و مداخله‌گرانه در روند فعالیت‌های انتخاباتی اقشار و گروه‌های اجتماعی - سیاسی، با تماس و تهدید تعدادی از این هنرمندان را تحت فشار قرار داده است که اعلام حمایت خود را تکذیب نماید. متأسفانه صدا و

سیمای جمهوری اسلامی که مدعی است بی‌طرفی انتخاباتی را پیشه کرده است در بزنگاه‌هایی این‌چنینی طبل حزبی خود را به صدا درمی‌آورد و به مثابه‌ی رسانه‌ی یک جریان سیاسی خاص رونمایی کرده و از امکانات عمومی در جهت ایجاد تضيیقات علیه رقبای سیاسی بهره می‌گیرد."

ستاد ائتلاف اصلاح‌طلبان در ادامه‌ی بیانیه‌ی خود، رفتار حراست سازمان صدا و سیما و بخش‌های خبری این سازمان را در اعمال فشار و تهدید به قطع همکاری با برخی از هنرمندان، تقبیح و محکوم کرده بود. (نوروز 1386/12/22)

مصطفی تاج‌زاده رییس ستاد انتخابات جبهه مشارکت در همین خصوص گفت: "انتخابات غیرعادلانه است چون امکانات صدا و سیما و... به نفع يك جریان به کار گرفته شده... مدیریت صدا و سیما به روش‌های غیراخلاقی دست می‌زند. ظرف 48 ساعت گذشته حراست صدا و سیما با بسیاری از این هنرمندان تماس گرفته و آنها به خصوص هنرمندانی را که عمده فعالیت‌شان در صدا و سیما است به لغو قراردادهایشان با صدا و سیما تهدید کرده است؛ همچنین انواع فشارها را وارد می‌کنند تا هنرمندان حمایت خود را از فهرست اصلاح‌طلبان و یاران خاتمی پس بگیرند... برخی نیز که صدا و سیما از قول آنها اعلام کرده حمایت‌شان را تکذیب کرده‌اند، در نامه‌ای خبر صدا و سیما را تکذیب کردند و جالب اینکه صدا و سیما تکذیبیه‌ی آنها را منعکس نمی‌کند." (نوروز 1386/12/21)

این رفتارها از سوی "رسانه ملی" در حالی پیوسته اتخاذ می‌شد که علی‌داریابی، قائم‌مقام سازمان صدا و سیما گفته بود: "سیاست رسانه ملی در انتخابات، حفظ بی‌طرفی _همچون گذشته_ است." (تهران امروز 1386/11/13)

تاثیرگذاری صدا و سیما بر روند انتخابات _چه از جهت ایجابی و چه از زاویه‌ی سلبی_ با توجه به یگانه و منحصر به فرد بودن آن در کشور، و ابعاد گسترده‌ی پوشش آن، غیرقابل‌کتمان است. طبیعی است که اتخاذ سیاست‌های تبلیغی یک‌سویه و جناحی توسط صدا و سیما _آن‌گونه که به اجمال مورد اشاره قرار گرفت_ انتخابات را به جهتی ناسالم و ناعادلانه سوق دهد و نتیجه‌ای مطابق خواست حکومت _ و نه منتج از یک روند سالم_ را رقم زند.

از این منظر (عملکرد رسانه ملی در فرآیند انتخابات)، بدون‌شک باید انتخابات مجلس هشتم را از یک انتخابات آزاد، سالم و عادلانه، در فاصله‌ای محسوس و بعید، ارزیابی کرد.

3. تبلیغات انتخاباتی و مطبوعات

وضع آزادی مطبوعات در ایران سالهاست (حداقل از زمان توقیف فله‌ای مطبوعات در بهار 1379) که برای تمامی ناظران و فعالان سیاسی، مشخص و محسوس و مشهور است؛ فشارهای مستقیم و غیرمستقیم و تحدیدها و تهدیدهای متعدد و گونه‌گون علیه روزنامه‌نگاران و مطبوعات مستقل و منتقد، همچنان جاری و ساری است. طبیعی است که چنین روندی با توجه به تیغ آویخته‌ی "توقیف موقت" و سیاست‌های فرهنگی دولت و کارنامه‌ی هیات نظارت بر مطبوعات زیرمجموعه‌ی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، و دستگاه اجرایی کشور در دوران انتخابات نیز ادامه داشته باشد.

مهمترین احزاب رقیب جریان حاکم در ساخت قدرت، یعنی جبهه مشارکت و سازمان مجاهدین انقلاب همچنان از حق قانونی داشتن "ارگان" محرومند؛ و احزاب و جمعیت‌های اپوزیسیون نیز از جهت اطلاع‌رسانی و تبلیغ دیدگاه‌های خود، در ممنوعیت و محدودیت مضاعف، به سر می‌برند. افزون بر این، نکته‌ی قابل اشاره، برخورداری نامزدهای همسو با حکومت (طیف اصول‌گرا) و تشکل سیاسی "جبهه متحد اصول‌گرایان" از امکانات رسانه‌ای نوشتاری دولت بود. روزنامه‌های ایران، جام‌جم و همشهری، به‌مثابه‌ی پرتیراژترین روزنامه‌های کشور، با تبلیغ آشکار و پنهان جریان سیاسی همسو با دولت، در عمل امکانات تبلیغاتی رسمی را به‌گونه‌ای ناعادلانه در عرصه‌ی انتخابات، مبدول می‌داشتند. رفتار روزنامه کیهان نیز به‌عنوان نشریه‌ای که از امکانات عمومی بهره می‌برد، قابل اشاره است.

به عنوان یک شاهد، روزنامه همشهری در تاریخ 1386/12/15 در صفحات داخلی، اخبار اصول‌گرایان را منتشر و با برخی از نامزدهای این جریان مصاحبه کرد؛ این روزنامه در صفحه اول خود نیز اسامی 30 نامزد اصول‌گرایان را چاپ نمود. روزنامه ایران نیز در تاریخ یادشده اسامی اصول‌گرایان را با سوابق و شعارهای ایشان منتشر کرد. (اعتمادملی 1386/12/16) به‌عنوان نمونه‌ای دیگر، جام‌جم، ارگان صداوسیما، که با وجود تغذیه از "بیت‌المال" در ایام انتخابات بیشتر به یک طیف مشخص سیاسی (جبهه متحد اصول‌گرایان) گرایش داشت، در شب انتخابات هم در انتشار لیست‌های تهران به قلب واقعیت متوسل شد. این روزنامه در طیف اصول‌گرایان از انتشار لیست "ائتلاف فراگیر اصول‌گرایان" خودداری کرد و در طیف اصلاح‌طلبان هم، لیست ستاد ائتلاف مردمی اصلاحات - منتسب به فاطمه کروبی - را به نام لیست ستاد ائتلاف اصلاح‌طلبان منتشر کرد. (جام جم 1386/12/23)

ایران، روزنامه رسمی دولت نیز که از هفته‌های گذشته به مصاحبه با نامزدهای مورد حمایت دولت و طرح و تبلیغ آنها می‌پرداخت، روز پیش از انتخابات، لیست ائتلاف فراگیر اصول‌گرایان را حذف کرد و لیست ائتلاف اصلاح‌طلبان را سومین لیست اصلاح‌طلبان خواند. (تابناک 1386/12/23) در حالی که طبق قانون، استفاده از رسانه‌های دولتی برای تبلیغ کاندیداهای مجلس شورای اسلامی ممنوع است، روزنامه ایران - به عنوان ارگان رسمی دولت - در تاریخ 1386/12/18 با چاپ عکس‌ها و مصاحبه‌هایی با کاندیداهای "رایحه خوش خدمت" که اسامی آنها بیشتر در فهرست جبهه متحد اصول‌گرایان اعلام شده بود، عملاً به تبلیغ و چهره‌سازی از این افراد پرداخت. در صفحه اول این روزنامه، عکسی از علی مطهری و در صفحه 16 نیز گفت و گوی مفصلی با او - که بیش از نصف صفحه را به خود اختصاص داده بود - منتشر شد. همچنین نویسنده‌ی ستون گزارش روز - صفحه 3 - این روزنامه با طرح این سؤال که: "یک نماینده چه ویژگی‌هایی باید داشته باشد؟" به سراغ "کارشناسان سیاسی" رفته و نظرات آنها را جویا شده است؛ از قضا و به طور کاملاً اتفاقی - هر سه کارشناسی که روزنامه دولتی ایران با آنها به گفت‌وگو نشست، کاندیدای "رایحه خوش خدمت" (طیف همسو با دولت) هستند! محمد کوثری، زهره اللهیان و علی اصغر زارعی، سه کارشناسی هستند که روزنامه ایران در کنار عکس‌های رنگی‌شان، مختصات یک نماینده‌ی خوب را از زبان آنها تبیین کرده است. در همان صفحه و زیر همان ستون نیز خبری از نسرين سلطانه‌خواه، دیگر کاندیدای "رایحه خوش خدمت" چاپ شده است. (فردا 1386/11/18) وضع مطبوعات غیرمستقل محلی نیز از این وضع کلی، مستثنا نیست؛ به‌عنوان نمونه، بهارستان، سایت ستاد ائتلاف اصلاح‌طلبان در 1386/11/16 خبر داد که: روزنامه‌های قدس و خراسان با وجود طی مراحل اداری و مالی جهت درج آگهی پایگاه اطلاع‌رسانی ائتلاف اصلاح‌طلبان خراسان از چاپ

آن خودداری نمودند. با پیگیری انجام شده، پاسخ مناسبی در این زمینه داده نشده و روزنامه خراسان اعلام داشته است که درج این آگهی منوط به کسب مجوز از فرمانداری یا استانداری خراسان است. روزنامه قدس نیز در این زمینه اعلام داشته است که تحریریه‌ی روزنامه از درج آگهی جلوگیری به عمل آورده است. گفتنی است روزنامه قدس ارگان رسمی استان قدس رضوی است. جالب توجه آن که اطلاعیه‌های تشکلهایی مانند "هوالمطلوب" و "رایحه خوش خدمت" که همسو با دولت محسوب می‌شوند به راحتی در روزنامه‌های یادشده چاپ می‌گردد.

این درحالی است که در یک انتخابات آزاد، سالم و عادلانه، احزاب و تشکلهای مختلف، با هر نوع گرایش سیاسی و عقیدتی باید بتوانند در شرایط یکسان نامزدهای خود را معرفی و برای شرکت در انتخابات از شرایط و تسهیلات مساوی و عادلانه برخوردار باشند.

به‌عنوان نمونه‌ای دیگر از رویکرد متفاوت و جانبدارانه‌ی حکومت به مطبوعات، می‌توان به خبر زیر اشاره کرد: در جریان انتخابات مجلس هشتم، برای حضور و صدور کارت خبرنگاران جهت پوشش خبری انتخابات در اصفهان "گزینه‌ش" صورت گرفت؛ به غیر از خبرنگاران خبرگزاری فارس و ایرنا و چند نشریه و هفته نامه محلی اصفهان، صلاحیت بقیه‌ی خبرنگاران به‌ویژه خبرنگاران روزنامه‌های مستقل و منتقد دولت در این استان رد شد. (نوروز 1386/12/24)

اما جدای از این وضعیت، که رسانه‌های نوشتاری کشور را شامل می‌شود، محمدحسین صفارهرندی، وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی در اظهارنظری قابل‌توجه در دوران انتخابات از برخورد با "سایت‌های خبری متخلف" در انتخابات مجلس هشتم خبر داد؛ وی گفت: "با توجه به اینکه در زمان انتخابات حساسیت‌ها نیز بالا می‌رود دعوت ما این است که گردانندگان این سایت‌ها خود مراقب مطالب انتشاری‌شان باشند؛ طبعاً اگر چنین نباشد مسئولان سالم‌سازی رسانه‌ای نیز وظایف خود در این چارچوب را عملی خواهند کرد." (مهر 1386/11/24) آشکار است که "پیغام" آقای وزیر به سایت‌های خبری و سیاسی چیست...

به‌طور خلاصه باید تاکید کرد که امکانات و مکانیسم‌های تبلیغی و اطلاع‌رسانی جریان‌های سیاسی در انتخابات، به‌گونه‌ای بس ناعادلانه در اختیار طیفی خاص (اصول‌گرایان) بود، و این وضع، انتخابات را به‌شکلی غیرقابل اغماض، ناسالم‌تر می‌ساخت.

4. تبلیغات انتخاباتی نامزدها

یکی از مشکلات و نواقص جدی انتخابات مجلس هشتم، محدودیت‌های اعمال شده برای تبلیغات نامزدها بود. در حالی که مطابق معیارهای یک انتخابات آزاد، سالم و عادلانه، رای‌دهندگان و نامزدهای انتخاباتی، فردی یا حزبی، حق دارند که بدون بیم و نگرانی، دیدگاه‌ها و برنامه‌های خود را تبلیغ و ترویج کنند.

قوانین مصوب مجلس هفتم به شکل قابل توجهی، تبلیغات نامزدها را محدود کرد. نکته مهم در مورد قانون مزبور آن که تا چند روز مانده به آغاز تبلیغات رسمی نیز، کمتر نامزدی بر چگونگی تبلیغ قانونی، اشراف داشت.

کمتر از سه هفته مانده به زمان برگزاری انتخابات بود که رییس ستاد انتخابات کشور مفاد قانون تبلیغات انتخاباتی هشتمین دوره انتخابات مجلس و محدودیت‌های تبلیغی را تبیین کرد. سردار علیرضا افشار گفت: براساس قانون، استفاده از پلاکارد، پوستر، دیوار نویسی، استفاده از کاروان‌های تبلیغاتی و بلندگوهای سیار در اماکن عمومی و نیز چاپ و توزیع عکس در قطعات بزرگتر از 15 در 10 سانتیمتر تخلف محسوب می‌شود. (تابناک 1386/12/9)

محمدحسین موسی پور، رییس شورای اطلاع رسانی وزارت کشور نیز تصریح کرد: "در این دوره از انتخابات تغییراتی در نحوه تبلیغات صورت گرفته که با اجرای این تغییرات داوطلبان نمایندگی مجلس شورای اسلامی علاوه بر ممنوعیت چاپ عکس، حق الصاق هرگونه مواد تبلیغی را ندارند و نصب پوستر، بنر و پارچه در معابر، خیابان‌ها و اماکن عمومی و حتی بر روی وسایط نقلیه شخصی ممنوع است". (رجا نیوز 1386/12/12)

قوانین مربوط به چگونگی تبلیغات نامزدها چنان قابل تامل بود که پس از انتخابات، مصطفی پورمحمدی، وزیر کشور سابق گفت: "قوانین تبلیغاتی نقض جدی دارد". (اعتماد ملی 1387/2/8) افشار، رییس ستاد انتخابات وزارت کشور نیز با انتقاد از نحوه تبلیغات نامزدها، گفت: "باید شیوه‌های مطمئن و مبتنی بر عدالت یعنی ایجاد فرصت‌های مشابه برای همه نامزدهای انتخابات، مورد توجه قرار گیرد". (تهران امروز 1387/2/9)

علی یونسی، وزیر سابق اطلاعات نیز تاکید کرد: "در قانون فعلی انتخابات، تبلیغات محدود شده است... قانون انتخابات در نظام ما بیش از هر قانون دیگری دستخوش تغییر بوده و تغییرات آنقدر زیاد است که افراد سردرگم هستند و نمی‌دانند به کجا مراجعه کنند". (اعتماد 1386/12/25)

اما موانع قانونی، تنها مشکل تبلیغات نامزدها نبود؛ ناعادلانه بودن فرصت‌های تبلیغی غیرقابل کتمان بود؛ مسعود سلطانی‌فر، رییس اجرایی ستاد انتخابات حزب اعتماد ملی تصریح می‌کند: "رقبای ما از دو ماه قبل حتی اوراق تبلیغاتی‌شان را هم چاپ کرده‌اند، درحالی که ما در چند روز اخیر (منتهی به انتخابات) توانستیم کاندیداهای خود را تعیین کنیم... ما در تبلیغات با وضع نابرابری مواجه هستیم؛ ما تنها پنج درصدامکانات تبلیغاتی را در اختیار داریم؛ درحالی که رقیب ما بین 94 تا 95 درصد امکانات تبلیغاتی را در اختیار دارد". (اعتماد ملی 1386/12/20)

هدایت آقای، عضو شورای مرکزی حزب کارگزاران هم می‌گوید: "جناح اصول‌گرا در شکستن قانونی که خود، آن را به تصویب رسانده، پیشقدم شده است. طبق قانون انتخابات که مصوب جریان اصول‌گراست، نصب هرگونه پلاکارد ممنوع است؛ اما می‌بینیم که این روزها عکس و پوسترهایی از لیست 30 نفره اصول‌گرایان بر در و دیوار درحال نصب است و اسامی برخی از اعضای این فهرست روی پارچه‌های بزرگ در سطح شهر خودنمایی می‌کند". (اعتماد 1386/12/20)

معصومه ابتکار، عضو شورای شهر تهران هم اعلام کرد: "تخلفات انتخاباتی به نفع یک طیف خاص درحال انجام است و این موضوع از یکی دو تخلف گذشته و بسیار زیاد است... اگر لوژ کردن قوانین انتخاباتی، آزاد است، از اول اعلام می‌کردند تا همه کاندیدها، طیف‌ها و ائتلاف‌ها از این شرایط یکسان برخوردار باشند؛ اگر مجاز نیست، پس چرا به یک طیف خاص اجازه‌ی تخلف داده می‌شود؟". (کارگزاران 1386/12/22)

این درحالی بود که امنیت تبلیغ برای هواداران اصلاح‌طلبان، آنچنان که برای جریان مسلط در ساخت قدرت فراهم بود، وجود نداشت؛ به‌عنوان نمونه، موارد زیر قابل اشاره است:

* لباس شخصی‌ها در نازی‌آباد تهران به اعضای جبهه مشارکت جنوب تهران، حمله کرده و پلاکاردها و عکس‌های تبلیغی را پاره می‌کنند. (اعتماد 1386/12/23)

* 11 نفر از اعضای ستاد ائتلاف اصلاح‌طلبان که در میادین و خیابان‌های تهران در حال پخش اقلام تبلیغاتی این ائتلاف بودند توسط نیروی انتظامی به دلایل نامشخص بازداشت شدند. (نوروز 1386/12/22)

* در پی افزایش شانس پیروزی نامزد ستاد ائتلاف اصلاح‌طلبان (یاران خاتمی) در شهرستان نایین برخی نیروهای حامی جریان‌های خاص به روش‌های خشونت‌آمیز متوسل شدند. یکی از اعضای ستاد سیدحمیدرضا طباطبایی نایینی، توسط افراد ناشناس به وسیله چاقو مجروح و به دلیل وخامت حال وی، به اصفهان منتقل شد. (امروز 1386/12/24)

* در اثر حمله‌ی گروه‌های فشار در یکی از میادین مرکزی تهران یکی از اعضای ستاد جوانان اصلاح‌طلب و از اعضای شاخه جوانان جبهه مشارکت از ناحیه‌ی بینی دچار شکستگی گردید و راهی بیمارستان شد. (نوروز 1386/12/23)

مشکل عدم عدالت تبلیغاتی، به روز انتخابات هم کشید؛ علی اکبر مرتضوی کیاسری، رییس میز احزاب -مستقر در وزارت کشور- گفت: "در منطقه‌ای از تهران از 15 صندوق در حداقل 10 الی 12 مورد، تخلف تبلیغاتی صورت می‌گرفت. در بعضی از حوزه‌ها در بیرون از شعب و در مواردی نیز در داخل شعب توسط ماموران خود صندوق‌ها، لیست‌هایی از یک جناح منتشر می‌شد." (اعتماد ملی 1387/2/8)

حتی برخی از نامزدهای اصول‌گرا (رضا طلایی نیک، سید محمد میرمحمدی، ابوالفضل حسن بیگی و ... از طیف ائتلاف فراگیر اصول‌گرایان) در نامه‌ای اعتراض‌آمیز گزارش دادند: "پیرو تخلفات فراوان مقدماتی و تبلیغاتی جبهه متحد اصول‌گرایان از قبیل نصب آویزهای غیرقانونی، تبلیغ اسامی نامزدها در سه روزنامه وابسته به بیت المال در روز پنجشنبه 86/12/23 (ممنوعیت تبلیغات)، پخش وسیع کارت‌های تبلیغاتی اسامی سی نفره و همایش انتخاباتی در سازمان دولتی ارتباطات اسلامی در روز ممنوعیت تبلیغات (پنج شنبه 23 اسفند) و با توجه به مشاهدات عینی و گزارش‌های موثق و متعدد و مکرر مردمی در مورد تخلفات عدیده در شعب اخذ رای به نفع فهرست جبهه متحد اصول‌گرایان در حوزه انتخاباتی تهران، ری، اسلامشهر و شمیرانات، ضمن اعتراض و تقاضای رسیدگی قاطع، هشدار می‌دهیم".

در این نامه، برخی از موارد تخلف جریان هم‌مسو با جناح حاکم در ساخت قدرت، به شرح زیر اعلام شد:

1. در بسیاری از شعب اخذ رای و به ویژه در مناطق شرق و جنوب تهران و برخی از شهرک‌ها برخی از عوامل اجرایی و نظارتی مبادرت به تبلیغ فهرست انتخاباتی جبهه متحد اصول‌گرایان می‌نمایند.

2. برخی از عوامل اجرایی و نظارتی در نوشتن نام نامزدها توسط رای دهندگان دخالت می‌کنند.

3. با نصب تصویر تبلیغاتی برخی از شخصیت‌های سیاسی (یکی از سران سه قوه) فضای تبلیغاتی در شعب اخذ رای به نفع جبهه متحد اصول‌گرایان ایجاد شده است.

4. با ممانعت از حضور برخی از ناظرین قانونی نامزدها که دارای مجوز نظارت در محل شعبه اخذ رای هستند زمینه تخلفات افزایش یافته است.

5- در اختیار بسیاری از دست‌اندرکاران شعب اخذ رای فهرست نامزدهای جبهه متحد اصول‌گرایان قرار داد که در محل شعبه ارائه و توزیع می‌شود و بر روی میز محل مراجعه رای دهندگان فهرست اسامی جبهه متحد اصول‌گرایان قرار داده شده است (تعداد کثیری از شعب اخذ رای). (آفتاب 1386/12/25)

امیرعلی‌امیری، دبیر ستاد انتخابات ائتلاف فراگیر اصول‌گرایان هم در اظهارنظری تصریح کرد: "اتفاق تلخی که در این انتخابات رخ داد، تخلفاتی بود که به ویژه از سوی جبهه متحد دیده شد، مثل تبلیغات غیرقانونی برخی کاندیداها و یا برخی اقدامات که در روز رای‌گیری انجام شد و خلاف قانون بود." (ایسنا 1386/12/27)

رضا طلایی نیک، نماینده اصول‌گرای مجلس هفتم و مسئول ستاد نظارت و بازرسی ائتلاف فراگیر اصول‌گرایان هم با اشاره به فضا سازی تبلیغاتی به نفع جبهه متحد اصول‌گرایان، گفت: "قریب به اتفاق رای‌دهندگان و نخبگان در حوزه تهران، از فضا سازی تبلیغاتی در شعب رای‌گیری به نفع جبهه متحد اصول‌گرایان و دخالت‌های آشکار برخی از دست‌اندرکاران، ابراز نارضایتی کرده‌اند. به

وسیله افکارسنجی عادی و پرسش از آحاد مردم و نخبگان، می‌توان به سهولت، به سوءاستفاده برخی عوامل نظارتی و اجرایی در تلاش برای نامزدهای جبهه متحد اصول‌گرایان پی برد." .

نماینده مردم کبودرآهنگ در مجلس هفتم، افزود: "اکثر مردم و نخبگان رای‌دهنده، از توزیع کارت‌های چاپ شده اسامی 30 نامزد جبهه متحد اصول‌گرایان در داخل شعب اخذ رای و تلاش برخی از متصدیان صندوق‌ها در درج نام آنان در تعرفه آرا، به شدت شکایت می‌کردند." وی با اشاره به بی‌توجهی مسئولین به تخلفات تبلیغاتی گسترده جبهه متحد اصول‌گرایان گفت: "علاوه بر تخلفات گسترده برخی از عوامل نظارتی و اجرایی در تلاش غیرقانونی برای نامزدهای جبهه متحد اصول‌گرایان هم‌زمان با انجام وظایف خود، و بی‌تفاوتی مسئولین به تخلفات گسترده در روزهای منتهی به انتخابات، تلخ‌ترین پدیده انتخابات، بود."

وی در ادامه گفت: "استفاده غیرقانونی از ابزارها و روش‌هایی مانند پارچه‌نویسی و نصب آویز اسامی نامزدهای جبهه متحد اصول‌گرایان، چاپ غیرقانونی تصاویر و آویختن آن در تیرهای برق و تابلوهای راهنمایی و رانندگی، چاپ و توزیع کارت‌های تبلیغاتی در روز 23 اسفند، یعنی روز ممنوعیت تبلیغات، تبلیغ اسامی در برخی روزنامه‌های وابسته به بیت‌المال در روز قبل از انتخابات، مردم و نخبگان را نسبت به قانون‌شکنی بسیار شگفت‌زده کرده بود." (آفتاب 1386/12/25)

5. نظامیان و انتخابات مجلس هشتم

موضوع دخالت و تاثیرگذاری مستقیم یا غیرمستقیم بر روند انتخابات مجلس هشتم، از جمله بحث‌های پرمناقشه و قابل‌تامل در انتخابات گذشته بود. از منظری، اعتراض‌ها از همان نقطه‌ی نخست، یعنی ریاست سردار علیرضا افشار بر ستاد انتخابات وزارت کشور، آغاز شد. سید عبدالواحد موسوی لاری، رئیس ستاد ائتلاف اصلاح‌طلبان و وزیر کشور دولت خاتمی، در اظهارنظری تصریح کرد: "با کدام يك از معیارهای قانونی آقای افشار امروز می‌تواند مسئولیت ستاد انتخابات کل کشور را بر عهده بگیرد و در تمام امور مربوط به انتخابات دخالت کند؟...طبق صراحت قانون انتخابات، دخالت نظامیان در کلیه امور انتخابات ممنوع است. اولین مشکلی که در اینجا وجود دارد این است که آقای افشار که یکی از فرماندهان نیروهای نظامی است، با کدام يك از معیارهای قانونی مسئولیت ستاد انتخابات کل کشور را بر عهده گرفته‌اند؟" موسوی لاری تاکید کرد: "نفس حضور افشار در رأس تشکیلات انتخابات خود تخطی از قانون و قانون‌شکنی است." (نوروز 1386/11/2)

گفتنی است، مطابق قانون جرائم نیروهای مسلح _ که دو سال پیش و در مجلس هفتم تصویب شد _ هرگونه مداخله‌ی نیروهای مسلح در مسائل سیاسی، احزاب و انتخابات ممنوع است. سردار علیرضا افشار، رئیس ستاد انتخابات وزارت کشور اما توضیح می‌دهد: "حضور بنده در وزارت کشور برمی‌گردد به هم‌گرایی دیدگاه‌های هیات دولت و به‌ویژه شخص رئیس‌جمهور، با طیف بچه‌های سپاه. این هم‌راستایی و هم‌سویی افکار باعث شده تا رئیس‌جمهور محترم، علاقه‌ی ویژه‌ای به استفاده از نیروهای سپاه داشته باشد. من این را پنهان نمی‌کنم... به‌رحال استفاده از یک طیف خاص در سطوح بالای مملکتی براساس یک‌سری برنامه‌ریزیها و سیاست کلان مدیریتی صورت می‌گیرد... در همه‌جای دنیا استفاده از نیروهای نظامی در مسئولیت‌های سیاسی متداول است." (اعتماد 1386/12/20)

مصطفی پورمحمدی، وزیر کشور نیز معتقد است: "اگر نظامی در پست نظامی خود باشد حق دخالت و قرارگرفتن در پست‌های انتخاباتی را ندارد؛ اما اگر از هویت نظامی خود خارج شود، هیچ منع قانونی‌ای وجود ندارد." (اعتماد ملی 1386/11/25)

اعتراض اصلاح‌طلبان تنها محدود به یک نفر نبود؛ موسوی لاری، رئیس ستاد ائتلاف اصلاح‌طلبان در اظهارنظری دیگر عنوان کرد: "آنچه تاکنون از ناحیه‌ی دستگاه اجرا به‌وقوع پیوسته تا همین‌جا خود قانون‌شکنی است... تعداد زیادی نظامی در سراسر کشور در هیات‌های اجرایی حضور دارند و سخنگوی شورای نگهبان باید پاسخ دهد که شورای نگهبان در قبال این قانون‌شکنی چه کرده است. ازسویی شورای نگهبان نیز بسیاری از نظامی‌ها را در هیات‌های نظارت استانی به‌کار گرفته که این خود تکلیف را روشن می‌کند." (اعتماد 1386/11/16)

مستقل از ترکیب هیات‌های اجرایی و نظارت، برخی اظهارنظرها از سوی مقام‌های ارشد نظامی، سایه و حضور نظامیان را در روند انتخابات _به‌ویژه به نفع یک جریان سیاسی_ برجسته‌تر از همیشه ساخت.

در مهمترین و شاخص‌ترین مورد، سردار سرلشکر جعفری، فرمانده کل سپاه پاسداران در جمع مسئولان بسیج دانشجویی یکصد دانشگاه کشور و مسئولان فرهنگی و سیاسی این تشکل گفت: "برای تداوم راه انقلاب اسلامی، حمایت از جریان اصول‌گرایی ضرورتی قطعی، اجتناب‌ناپذیر و تکلیف الهی نیروهای انقلابی و ارزشی کشور به شمار می‌آید." وی خطاب به نیروهای بسیج گفت: «بسیج به عنوان بخشی از جامعه باید بداند که در رابطه با انتخابات چه‌طور کار و حرکت کند».

سردار سرلشکر جعفری سپس به ارائه تحلیلی از آرایش نیروهای سیاسی پرداخت و گفت: "باید از این جریان (اصول‌گرایی) مراقبت و آن را کامل و ضعف‌ها را برطرف کنیم. جریان اصول‌گرایی بعد از گذشت 25 سال از انقلاب دوباره زنده شده است و اکنون در حاکمیت دو قوه از سه قوه کشور قرار گرفته؛ البته قوه قضاییه حسابش جداست و ان‌شاءالله همین اصول‌گرایی را دنبال کند... این جریان آسیب‌پذیری نیز دارد که باید از آن مراقبت و حمایت کنیم؛ از این رو با توجه به مشکلات موجود وظیفه قشر جوان و دانشجو این است که به این جریان توجه کنند؛ البته در بین افشار مختلف بسیج قشر دانشجو تکلیف خاصی بر دوش دارد و می‌تواند جنبه‌های راهبردی این جریان را تبیین کند."

فرمانده کل سپاه که فرماندهی کل نیروی مقاومت بسیج را نیز برعهده دارد، در ادامه به انتقاد از اصلاح‌طلبان پرداخت و اظهار داشت: "جریانی که مقابل جریان اصول‌گرایی قرار دارد اکنون برای شما خیلی شفاف‌تر از گذشته است؛ اما این موضوع برای افشار دیگر به این روشنی نیست؛ از این رو امیدواریم خداوند متعال کمک کند که به وظیفه‌ی انقلابی و بسیجی خود عمل کنیم." (ایسنا 1386/11/19)

در پی اعتراض اصلاح‌طلبان به این نقطه‌نظرات، سرلشگر فیروز آبادی، رییس ستاد کل نیروهای مسلح نیز در سخنانی با اشاره به مسائلی که درباره‌ی دخالت نظامیان در سیاست مطرح می‌شد، گفت: "مگر سخن گفتن از اصول انقلاب و تاکید بر هدایت‌های رهبری و تاکید بر حقوق مردم، دخالت در امور سیاسی و دخالت در امور انتخابات محسوب می‌شود؟" عضو شورای عالی امنیت ملی افزود: "نیروهای مسلح چه ارتشی، چه سپاهی، چه بسیجی باید در دفاع از آرمان‌های امام (ره) و خط‌امام و دفاع از خط رهبری که همان خط امام (ره) است و دفاع از ویژگی‌های اصیل انقلاب اسلامی و اسلام ناب محمدی (ص) اظهار نظر کنند". (مه‌ر، 1386/11/28)

هرچند فرمانده سپاه پس از واکنش‌های فراوان جریان‌ها و شخصیت‌های سیاسی، عنوان کرد که "آنچه بیان شد، هرگز به‌منظور حمایت سیاسی و جناحی نبوده است... و سپاه وظیفه‌ی خود می‌داند از اصول‌گرایی به‌عنوان یک تفکر و اندیشه بنیادی، و نه یک جناح و حزب سیاسی، حمایت کند". (اعتماد ملی 1386/11/27)، اما در مصاحبه‌ای دیگر، دیدگاه‌های قابل تعمقی را به‌ویژه با توجه به جایگاه حقوقی خود بیان کرد.

سرلشکر جعفری تاکید کرد: "سپاه قطعاً اصولگرا است، اما نه به‌معنای حزبی آن. اصول‌گرایی سپاه با اصلاح‌طلبی آمریکایی از یک‌سو و با تحجر و راست‌گرایی افراطی از سوی دیگر ناسازگار است و سپاه هرگز وارد رقابت سیاسی خانواده درون انقلاب نشده و نخواهد شد... سپاه و بسیج، ارتش‌های کلاسیک عادی نیستند و هرگز هم نبوده‌اند. مرامنامه و اساسنامه‌ی ما و فلسفه‌ی تشکیل سپاه و بسیج هم صرفاً نظامی‌گری نبوده است. تفاوت سپاه با ارتش و اینکه در قانون اساسی، مستقل از ارتش حرفه‌ای و رسمی‌کشور، یک سپاه انقلابی را هم قرار دادند همین بود... سپاه در رقابت‌های حزبی و یا در صف‌بندی‌هایی که در عرصه‌ی متشابهات انقلاب، اتفاق می‌افتد، کاملاً بی‌طرف می‌ماند ولی در صف‌بندی‌هایی که بر سر محک‌های انقلاب و یا بر سر اصول ایدئولوژیک جنبش اسلامی مردم را ه می‌افتد، سپاه هرگز خنثی نیست و اگر خنثی و بی‌طرف باشد به ملت و انقلاب، خیانت کرده است..."

فرمانده کل سپاه پاسداران تصریح نمود: "کسانی که در برابر دستورات صریح مقام معظم رهبری، فراخوان به مقاومت و شورش مدنی می‌کردند، کسانی که در همه‌ی مقاومت‌های دفاع مقدس و جهاد درخشان دهه‌ی اول در رکاب امام را افراطی‌گری و خشونت خواندند، کسانی که فرهنگ جهاد و شهادت را در سیال‌های گذشته مورد تمسخر قرار دادند، کسانی که دم‌کراسی غربی را بر مردم‌سالاری دینی مقدم می‌دانند، آن‌ها که شعار "صدور انقلاب" امام خمینی را تروریسم نامیدند، آن‌ها که فریاد "عدالت اجتماعی" امام خمینی و حضرت آیت‌الله العظمی‌خامنه‌ای را پوپولیسم و غیرعقلانی توصیف کردند، آن‌ها که گفتند تقسیم بندی "مستضعف - مستکبر" و مبارزه‌ی ضد استکباری، دوران‌ش گذشته است، آن‌ها که 18 تیر را به راه‌انداختند، آن‌ها که می‌خواستند مجلس را در برابر انقلاب و رهبری، سازماندهی کنند، آن‌ها که شعارهای اسلامی انقلاب را کوشیدند تا به شعارهای لیبرالیستی غربی تبدیل کرده و تاریخ جمهوری اسلامی را تحریف کنند، آن‌ها که در معرکه‌ی بزرگ انرژی هسته‌ای، به جای تقویت روح ملی، در کنار دشمنان ایستادند و دعوت به سازش و تسلیم کردند. چنین افرادی دیگر چگونه می‌خواهند خود را جزء اردوگاه انقلاب اسلامی و جبهه‌ی رهبری و خط امام بدانند؟! کسانی که رهبری را هم متهم به جناحی‌بودن می‌کنند، شورای نگهبان را هم حزبی می‌دانند، طبیعی است که سپاه را هم متهم می‌کنند. این‌ها باید خودشان را با شاقول انقلاب یعنی سیره‌ی امام و رهبری، تنظیم کنند نه آنکه سپاه را با خودشان منطبق بخواهند."

جعفری افزود: "من صریحاً عرض می‌کنم سپاه در مسائلی که به انقلاب و سرنوشت مردم مربوط می‌شود، در مسئله رهبری، در مسائل هسته‌ای و اصول‌گرایی، هرگز بی‌طرف نبوده و نخواهد بود."

وی همچنین گفت: "سپاه خودش را هزینه‌ی منافع سیاسی این و آن، فرد یا گروه نمی‌کند اما طبیعی است کسانی که از امام و رهبری و از هویت انقلابی فاصله بگیرند، چه چپ و چه راست و

چه میانه باشند درواقع، سپاه با آنها زاویه می‌گیرد. اگر جریانی باشد که بوش و صهیونیست‌ها از آنها حمایت کنند، و یا به آنها امید و طمع بسته باشد طبیعتاً دیگر جزء خانواده‌ی انقلاب و جبهه‌ی امام و رهبری نیستند. خلاصه بگویم سپاه وارد رقابت‌های درون خانواده‌ی انقلاب نمی‌شود و بی‌طرف است ولی در مبارزه‌ی با انحرافات و انشعاب‌های ضدانقلابی، حتماً اگر احساس خطر کند و مأموریت پیدا کند وارد می‌شود و الا پاسدار انقلاب نخواهد بود... مراد بنده از اصول‌گرایان، کسانی‌اند که بر سر اصول نظام و انقلاب ایستاده‌اند و درکنار رهبری باشند".

سرلشکر جعفری در فاصله‌ی دو هفته تا انتخابات، تأکید کرد: "توصیه‌ی سپاه هم در انتخابات، همان توصیه‌ی رهبری است. سپاه فراتر از رهبری، توصیه‌ی ای در باب انتخابات و مجلس ندارد. ساختارشکنان، جریان گرایش به آمریکا، آنها که در مسئله هسته‌ای دعوت به کوتاه‌آمدن و تسلیم می‌کنند، آنها که صریحاً از تفکیک نهاد دین از نهاد دولت، در سال‌های اخیر سخن گفتند، کسانی که گفتند اقتصاد و سیاست و حقوق بشر، ربطی به اسلام ندارد و جریان خزنده‌ی سکولاریستی و به تعبیر رهبری، "ناتوی فرهنگی"، طرفداران لیبرالیسم سیاسی و طرفداران لیبرالیسم اقتصادی، جزء اصول‌گرایان به مفهوم عام آن یعنی خانواده‌ی انقلاب و اردوگاه امام خمینی نیستند". (همشهری 1386/12/11)

اظهارنظر مقام‌های ارشد نظامی در مورد انتخابات به همین حد متوقف نشد؛ سردار ناصر شعبانی، فرمانده دانشکده فرماندهی و ستاد سپاه پاسداران کشور (دافوس) نیز در اظهارنظری گفت: "آنان که تا دیروز شعار خروج از حاکمیت را سر می‌دادند و یک روز حرف‌هایی زدند که دل دشمنان نظام و انقلاب و اسلام را شاد کردند، آنان که در مجلس تحصن کردند و نامه‌ای مبنی بر توقف غنی‌سازی اورانیوم دادند، چگونه به خود اجازه می‌دهند برای تأیید صلاحیت نام‌نویسی کنند... آیا این افراد امروز جایگاهی در مجلس قانون‌گذاری دارند و آیا به راستی این چنین افراد صلاحیت خدمت به نظام اسلامی و ارزش‌های بالا و ولای آن را دارند؟"

وی افزود: "عجیب‌تر اینکه این‌گونه افراد که تعدادشان هم کم نیست به صورت فله‌ای نام‌نویسی کردند، زیرا آنان خود به خوبی می‌دانند که ردصلاحیت می‌شوند. این افراد هدف از ثبت‌نام را تنها برای فضا‌سازی می‌خواهند تا بهترین خوراک را به بیگانگان دهند... اما مردم فهیم و باشعور ایران در روز ۲۴ اسفند در یک تصمیم خوب و منسجم انتخابات سالم و آزادی را برگزار خواهند کرد و جواب اهداف افرادی که به صورت فله‌ای ثبت‌نام کرده‌اند، خواهند داد". (امروز 1386/11/18)

سرتیپ پاسدار، سیدمسعود جزایری، معاون فرهنگی و تبلیغات دفاعی ستاد کل نیروهای مسلح هم اعلام کرد: "بعضا کسانی و یا گروه‌هایی که حضور پر شور بسیجیان در صحنه‌های گوناگون اجتماعی، سیاسی، سازندگی و ... را چندان در راستای منافع سیاسی خود نمی‌بینند، از این حضور هدفمند بسیجیان گله‌مند بوده‌اند، متأسفانه در تصور این اشخاص نیروهای مسلح ما با نظامیان منزوی از اجتماع و مردم، در بعضی کشورها مقایسه می‌شود".

وی با اشاره به سخنان سرلشکر فیروزآبادی، رییس ستاد کل نیروهای مسلح در خصوص اعلام بعضی شاخص‌ها در امور انتخابات مبنی بر این که افرادی که مرعوب آمریکا و استکبار جهانی هستند، بدخواهان، بدسلیقه‌ها، سودجویان و دنیاپرستانی که میلیاردها از بیت‌المال ملت را به کابین عقد خود درآورده‌اند و نیز آن‌هایی که به رهبری نظام نامه نوشتند تا با بوش بسازند، در مجلس تحصن کردند، در دانشگاه نفوذ کرده و به نفع آمریکا شعار دادند، این‌ها دشمنان منافع ملی محسوب می‌شوند. گفت: "ملت باید صف خود را از کسانی که سابقه‌ی انقلابی ندارند و با تمایل به آمریکا، کشور را به سوی وابستگی می‌برند و کسانی که در زمان پافشاری ملت ایران بر حق مسلم خود، به دلیل دل‌دادگی به آمریکا و غرب و همسو با جنگ روانی دشمنان و رسانه‌های بیگانه، مسئولان مقاوم نظام را به کوتاه آمدن در برابر دشمنان دعوت کرده و خواستار تعلیق فعالیت‌های صلح‌آمیز هسته‌ای شدند، جدا کنند و اجازه ندهند در جایگاه حساس و تصمیم‌گیرنده نظام قرار گیرند".

جزایری تصریح کرد: "بر این اساس بدیهی است که همه دلسوزان نظام و انقلاب و کشور عزیزمان و از جمله فرماندهان و مسئولان نیروهای مسلح، مبلغ و مروج این نگرش در عرصه انتخابات آتی خواهند بود". (ایسنا 1386/11/29)

مجتبی ذوالنور، فرمانده تیپ مستقل امام صادق نیز دیگر مقام نظامی بود که در یک سخنرانی، اظهار داشت: "جریان اصول‌گرایی، تفکر و خمیرمایه‌ی اصلی نظام جمهوری اسلامی است". وی با ابراز خشنودی از این که "روند بسته‌شدن لیست نامزدهای اصول‌گرا در بیشتر استان‌ها مناسب

است" اظهار امیدواری کرد: "در باقی استان‌ها نیز به‌رغم وجود سلايق مختلف، هرچه زودتر اصول‌گرایان لیست نهایی خود را آماده کنند". (کارگزاران 1386/12/4)

حسین طائب، جانشین نیروی مقاومت بسیج هم که پیش‌تر و در سخنانی رسماً ورود بسیج به انتخابات را اعلام کرده بود، در اظهارنظری جدید، به‌صراحت از "رقابتي سنگين" در انتخابات آتی مجلس سخن گفت. طائب در یک همایش اظهار داشت: "امروز در يك عرصه رقابتي سنگين هستيم و با کوچکترین کوتاه آمدن چندین سال عقب می‌افتیم، ولی با استقامت و شکیبایی يك شتاب جدی می‌گیریم؛ باید با در نظرگرفتن معیارهایی که مقام معظم رهبری فرمودند، نیروهای شجاع و کارآمد را به مجلس بفرستیم و نگذاریم دشمن دوباره گفتمان خود را بر گفتمان اصلی انقلاب که همان مقاومت و ایستادگی است غالب کند". وی با اشاره به اینکه گفتمان اصلی انقلاب ما ایستادگی است، تأکید کرد: "گفتمان اصلی ما استقامت، انقلابی‌بودن، اصولگرا بودن و به اصول و ارزش‌ها پایبند بودن است، البته موانعی هم بر سر راه وجود دارد که باید تحمل کنیم". وی همچنین گفت: "استکبار و دشمنان نظام و انقلاب، به دنبال شناسایی افرادی ترسو هستند تا بتوانند از طریق آنان به اهداف خود دست پیدا کنند؛ البته در برهه‌ای توانستند موفق شوند و با کمک همین افراد ترسو گفتمان اصلی‌مان را با سیاه‌نمایی و عملیات روانی و فریب کنار زدند و گفتمان فرعی را جایگزین کردند". (امروز 1386/11/18)

از دیگر موارد قابل اشاره، اظهارات سرهنگ جعفر گرزین، فرماندار گرگان در شورای اداری این شهرستان بود که در حضور تعداد کثیری از مدیران ادارات، تهدید کرده بود، دهان آن کسی را که گفته است باید مجلس ششم تکرار شود (حسین رفعتی، فرماندار دولت اصلاحات گرگان و نامزد مجلس هشتم) را خرد خواهد کرد. (نوروز 1386/11/27)

و سرانجام، جلیل‌زاده، نماینده ولی‌فقیه در نیروی مقاومت بسیج گفت: "خانواده بزرگ بسیج باید در قبال انتخابات توجیه شوند... باید حواس‌مان جمع باشد؛ اصلاح‌طلبان می‌خواهند با اسم اصلاحات، انقلاب ما را عوض کنند... اصلاح‌طلبان نمی‌خواهند مشکلات مردم را حل کنند، بلکه آنها با تبلیغ علیه شورای نگهبان می‌خواهند به صندلی‌های سبز برسند". وی افزوده بود: "کسانی که فرمانده سپاه را متهم به دخالت در سیاست می‌کنند هم مریض هستند و هم نمی‌فهمند... آنها خیال می‌کنند اگر اتهام بزنند ما مرعوب می‌شویم... اصلاح‌طلبان تندرو و کندرو ندارند؛ همه سر و ته یک کرباس‌اند". (ایسنا 1386/12/14)

6. عملکرد هیات‌های اجرایی و نظارت در تایید و ردصلاحیت نامزدها

ضوابط و معیارهای انتخابات آزاد، سالم و عادلانه، حکم می‌کند که به منظور رعایت عدالت و انصاف درخصوص انتخاب‌شوندگان و نامزدهای انتخاباتی، غیر از محدودیت‌هایی از قبیل سن قانونی، تابعیت کشور محل رای و یا نداشتن سوء پیشینه‌ی موثر کیفری در جرائم عادی_که منجر به محرومیت از حقوق اجتماعی شده باشد_ هیچ محدودیت دیگری وجود نداشته باشد. اما باکمال تأسف، عملکرد هیات‌های اجرایی زیرمجموعه‌ی دولت در انتخابات مجلس هشتم، سنگ‌بنا و ترسیم‌کننده‌ی یک انتخابات ناسالم و غیرآزاد بود.

این هیات‌ها در رفتارهایی فراتر از اختیارات قانونی، و در رویه‌ای جناحی و سیاسی و سلیقه‌ای به ردصلاحیت گسترده‌ی نامزدهای غیرهمسو با جریان حاکم و نیز عدم احراز صلاحیت نامزدهای منتقد و مخالف وضع کنونی دست یازیدند. افزون براین، تمامی نامزدهای وابسته به اپوزیسیون (اعضا و وابستگان نهضت آزادی ایران) و قریب به اتفاق نامزدهای جبهه مشارکت و سازمان مجاهدین انقلاب اسلامی در همان مرحله‌ی نخست انتخابات مجلس، توسط هیات‌های اجرایی_وابسته به دولت و همسو با اصول‌گرایان مسلط در ساخت قدرت_ ردصلاحیت شدند. در کل کشور صلاحیت حدود 31 درصد نامزدها تایید نشد. (رسالت 1386/11/6) تنها در حوزه انتخابیه تهران، ری، اسلامشهر، و شمیرانات، از مجموع 1403 نفر نامزد، 394 نفر توسط هیات‌های اجرایی ردصلاحیت شدند و یا صلاحیت آن‌ها احراز نشد. (کیهان 1386/11/4)

نکته‌ی قابل تامل، واکنش سخنگوی شورای نگهبان به اعتراض نامزدهای ردصلاحیت‌شده، بود؛ عباسعلی کدخدایی گفت: "پنج هزار نفر برای انتخاب حدود 300 نفر؛ آیا امکان رقابت وجود ندارد؟" (اعتماد ملی 1386/11/7)

مطابق گزارش سردار علیرضا افشار، رییس ستاد انتخابات کشور، از میان 7200 نفر داوطلب، حدود 3000 نفر دارای پرونده قضایی بودند. (تهران امروز 1386/11/3) اگرچه وی افزوده بود: "داشتن پرونده قضایی به منزله‌ی ردصلاحیت نیست"، اما در اظهارنظری معنادار تاکید کرده بود: "بسیاری از افرادی که برای نامزدی در انتخابات نام‌نویسی کرده‌اند، بهتر از هرکسی به‌وضع خود آگاهند". (کارگزاران 1386/11/3)

پیش از او، البته مصطفی پورمحمدی، وزیر کشور با هشدار به مردم درباره‌ی "برخی جوسازی‌ها از سوی عده‌ای که در انتخابات نام‌نویسی کرده‌اند"، تصریح کرده بود: "این افراد با وجود این که به ردصلاحیت‌شان اطمینان داشتند، در انتخابات نام‌نویسی کرده‌اند". (تهران امروز 1386/10/30)

محمود احمدی‌نژاد، رییس جمهور نیز مسئولیت ردصلاحیت گسترده را متوجه "افراد فاقد صلاحیت" کرد که با برنامه‌ای از پیش تعیین‌شده، در انتخابات ثبت‌نام کرده‌اند؛ عالی‌ترین مقام قوه مجریه، این نامزدها را سزاوار "سرزنش" دانست و تصریح کرد: "چرا برخی آدم‌های غیر واجد شرایط قانونی را برای حضور در انتخابات خود جلو می‌اندازند؟ اگر جای شماتت باشد باید به سراغ دسته‌هایی برویم که چنین افرادی را وارد صحنه می‌کنند". (اعتماد 1386/11/4)

شاهرخی، قاضی دادگاه عالی انتظامی‌قضات هم در اظهارنظری مشابه_در نشست جمعی از اصول‌گرایان_ گفت: "بسیاری از افراد خودشان می‌دانند که واجد شرایط نیستند، معیارهای نظام و شورای نگهبان را هم می‌دانند و با نظام مشکل دارند اما باز هم ثبت‌نام می‌کنند که شاید آمار ردصلاحیت را بالا ببرند و خوراکی برای دشمنان نظام، اسلام و ولایت درست کنند تا بگویند در اینجا آزادی نیست". (کیهان 1386/11/11)

کامران دانشجو، استاندار تهران هم موضعی مشابه اتخاذ کرد: "آن‌هایی که می‌دانستند ردصلاحیت می‌شوند و ثبت‌نام کردند، قطعاً" انتخابات را رقابتی نمی‌کردند". (کارگزاران 1386/11/14)

در همین خصوص، سخنگوی شورای نگهبان در اظهارنظری قابل تامل، تصریح نمود: "صرف اظهارنظر افراد باعث ردصلاحیت آن‌ها نمی‌شود، مگر اینکه این اظهارنظر مبین اعتقاد این فرد باشد". (تهران امروز 1386/11/14)

غلامعلی حدادعادل، رییس مجلس هفتم نیز در واکنش به عملکرد هیات‌های اجرایی، تاکید کرد که ردصلاحیت‌ها به هیچ عنوان جناحی نیست؛ وی افزود: "این گونه اظهارنظرها درباره‌ی انتخابات از سوی گروه‌های سیاسی، جزئی از تبلیغات انتخاباتی است". (کیهان 1386/11/9) حداد عادل

همچنین نظر اصلاح طلبان مبنی بر رقابتی نبودن انتخابات را در راستای "مظلوم‌نمایی" ارزیابی کرد. (رسالت 1386/11/9)

وزیر کشور در دفاع از عملکرد هیات‌های اجرایی عنوان نمود: "هیات اجرایی بدون گزارش و سند کسی را رد نکرد". (کیهان 1386/11/8)؛ و رییس ستاد انتخابات وزارت کشور نیز اظهار داشت: "موضوع بررسی صلاحیت‌ها در هیات‌های اجرایی چه از نظر کمیت و چه از نظر کیفیت وضع قابل قبولی دارد". (تهران امروز 1386/11/13)

نصرت‌الله لطفی، مدیر کل نظارت و امور استان‌های شورای نگهبان هم از عملکرد هیات‌های اجرایی انتخابات تقدیر کرد و گفت: "هیات‌های اجرایی نسبت به دوره‌های قبل پایبندی خوبی به قانون داشتند". (تهران امروز 1386/11/6)

این‌درحالی بود که محمدرضا عارف، معاون اول دولت سیدمحمد خاتمی، اظهار داشت: "متأسفانه در این دوره شش برابر دوره‌ی قبل در هیات‌های اجرایی، ردصلاحیت داشته‌ایم". (کارگزاران 1386/11/10)

کامران دانشجو، استاندار تهران نیز بدون اشاره به علت ردصلاحیت حدود 30 درصد از نامزدها، بر آمار تعداد افراد تایید صلاحیت شده اتکا کرد و با اشاره به وضع بهتر استان تهران نسبت به کشور، گفت: "درحالی‌که در کل کشور 69 تا 70 درصد داوطلبان ورود به مجلس شورای اسلامی تاییدصلاحیت شده‌اند، در استان تهران این رقم 72/5 درصد و بالاتر است... برای هر کرسی در تهران 33 داوطلب وجود دارد". (رسالت 1386/11/14)

نکته‌ی قابل تامل در ردصلاحیت‌های انجام شده آن که هیچ یک از مقام‌های مسئول آمار دقیق علت ردصلاحیت‌ها را به تفکیک مورد، اعلام نکردند؛ حداکثر به بیان موارد کلی (مانند بحث نداشتن شرایط سنی لازم، عدم استعفای به‌موقع از مسئولیت، محکومیت به کلاهبرداری و اختلاس، عدم ارائه‌ی مدرک تحصیلی، یا ناقص بودن مدارک دیگر) بسنده شد. این که چند درصد از نامزدها به علل سیاسی و وابستگی تشکیلاتی و یا نداشتن اعتقاد و التزام عملی به اسلام و نظام و عدم وفاداری به ولایت فقیه ردصلاحیت شده‌اند، هیچ‌گاه مورد اشاره قرار نگرفت.

مسعود سپهر، سخنگوی ستاد ائتلاف اصلاح طلبان فارس در همین زمینه، اظهار داشت: "علی‌رغم اینکه ستاد انتخابات استانداری اعلام کرده است مشکل عمده ردصلاحیت‌شدگان مدرک تحصیلی است، اما اطلاعات جمع‌آوری شده از کاندیداهای ردصلاحیت شده حاکی از آن است که تعداد کثیری از این افراد به استناد بند 1، 3 و 5 ماده 28 قانون انتخابات که ناظر بر عدم اعتقاد به اسلام، عدم التزام به قانون اساسی، اصل مترقی ولایت فقیه و سوء شهرت است، از گردونه رقابت کنار گذاشته شده‌اند". (نوروز 1386/11/19)

در حالی که غلامحسین الهام، سخنگوی دولت اظهار داشته بود که: "دولت نهم در جریان هشتمین دوره انتخابات مجلس شورای اسلامی از هیچ گروه و حزبی حمایت نخواهد کرد". او تاکید کرده بود که: "دولت هرگز به‌عنوان یک حزب و یا حامی یک جناح و گروه خاص مداخله نکرده و تنها به وظیفه‌ی مدیریتی خود عمل می‌کند". (آریا نیوز 9/11/86)

اما حسین مرعشی، رییس ستاد ائتلاف اصلاح طلبان تهران بزرگ خبرداد: "هم‌اکنون افرادی را به عنوان تحقیق محلی می‌فرستند و می‌پرسند که نظر شما راجع به سخنرانی آقای احمدی‌نژاد در کلمبیا چیست؟" (ایسنا 1386/12/1)

اروجعلی محمدی، فرماندار تبریز در دوره ریاست جمهوری خاتمی نیز گزارش داد: "بررسی‌های ما در استان آذربایجان شرقی و خصوصاً در شهرستان‌ها نشان می‌دهد که صد درصد اعضای هیات‌های نظارت از جناح راست و هشتاد درصد از عناصر افراطی طرفدار احمدی‌نژاد هستند که از سوی هیات مرکزی نظارت شورای نگهبان منصوب شده‌اند". (تبریز نیوز 1386/11/2)

عبدالله ناصری، سخنگوی ستاد ائتلاف اصلاح طلبان در نقدی به عملکرد هیات‌های اجرایی تصریح کرده بود: "عملکرد هیات‌های اجرایی بیانگر هم‌سویی کامل آن‌ها با دولت، مجلس و شورای نگهبان است". (نوروز 1386/10/30)

احمد توکلی، رییس مرکز پژوهش‌های مجلس نیز در نامه‌ای سرگشاده به شورای نگهبان، تصریح کرد: "قطعاً" راضی نخواهید شد که برخی از نمایندگان فعلی به دلیل مخالفت قانونی با بعضی سیاست‌ها یا عملکردهای دولت محترم، ردصلاحیت شوند". (اعتمادملی 1386/11/21)

عماد افروغ، رییس اسبق کمیسیون فرهنگی مجلس، درباره ردصلاحیت برخی از نمایندگان مجلس هفتم گفت: "معتقدم ردصلاحیت برخی باعث شگفتی بود و از این که با چه سند و مدرک محکمه پسندی برخی ردصلاحیت شدند، شگفت زده شدم". (ایسنا 1386/11/9)

برخی از نمایندگان ردصلاحیت شده، در اعتراض به عدم تایید صلاحیت خود، اطلاعات قابل تاملی را در اختیار افکار عمومی قرار دادند؛ موارد زیر در همین راستا مورد اشاره قرار می‌گیرد:

شهریار مشیری، نماینده بندرعباس خبر داد که به دلیل دفاع از حقوق دانشجویان ردصلاحیت شده است: "در نامه‌ای که ردصلاحیت من به من اعلام شده، در کمال تعجب علت را «دفاع از دانشجویان معاند نظام» اعلام کرده‌اند. در حالی که دانشجویانی که من از آنها دفاع کرده‌ام، هیچ کدام معاند نظام نبودند و همه آنها مثل فرزندان خود ما بودند. در ثانی، این عنوان اصولاً در موارد صلاحیت نمایندگی نی آمده و من تعجب می‌کنم که چه طور این عنوان را برای ردصلاحیت من انتخاب کرده‌اند". (ادوارنیوز 1386/12/12) وی همچنین در گفت‌وگویی اظهارداشت: "هیأت نظارت اخیراً انتقاد از دولت و حمایت از معلمان متحصن را نیز به آنچه که قبلاً هیأت اجرایی مطرح کرده بود اضافه کرده است". (اعتمادملی 1386/11/25)

اکبر اعلمی، نماینده تبریز گزارش می‌دهد: "در حالی که بدون اعلام کوچکترین مدرک و دلیل شرعی و قانونی، طی سه مرحله توسط هیأت‌های اجرایی، نظارت و هیأت مرکزی نظارت متهم به عدم اعتقاد و التزام عملی به اسلام و نظام و عدم ابراز وفاداری به قانون اساسی شده بودم، بالاخره با توصیه‌ی یک واسطه، در هفتم اسفندماه به شورای نگهبان دعوت شدم... کارشناس شروع کرد به قرائت حدود 12 الی 14 بخش علامت‌گذاری شده از سخنرانی‌ها و نطق‌هایم که به زعم آنها دلیل عدم صلاحیت محسوب می‌شد... کارشناس گفت: اعلمی در مجلس ششم در یکی از سخنرانی‌هایش در تویسرکان گفته است که "بعضی از این آقایان خون به مغزشان نمی‌رسد و تفکراتشان مربوط به عصر دایناسورهاست"... کارشناس گفت: ایشان در جایی گفته‌اند که من به دکتر شریعتی، دکتر یدالله سبحانی، مهندس بازرگان و مهندس عزت الله سبحانی ارادت دارم... کارشناس پس از تروق مجدد پرونده گفت: امضای اعلمی در همه‌ی تذکرات مربوط به پیگیری مواردی نظیر دفاع از حقوق اشخاص مختلف، اعتراض به نحوه‌ی برخورد با اجتماع زنان در میدان هفت تیر، فرهنگیان، دانشجویان بازداشت شده، زندانیان بند 209 و... وجود دارد". (سایت اکبر اعلمی)

محمد علیخانی، نماینده قزوین که به استناد بندهای 1 و 3 ماده 28 قانون انتخابات ردصلاحیت شده است، در تشریح دلایل ردصلاحیت خود می‌گوید: "از هیأت اجرایی فرمانداری قزوین خواستم تا دلایل ردصلاحیت را طبق مصوبه مجمع تشخیص مصلحت اعلام کند؛ اما تنها فرماندار قزوین به صورت شفاهی به بیان برخی از دلایل ردصلاحیت پرداخت. فرماندار قزوین به اینجانب گفت که شما دارای محکومیت هستید، و وقتی سؤال کردم در چه پرونده و در کدام دادگاه؟ گفت، در این باره مدرکی نداریم و فقط گزارش‌هایی دریافت کرده‌ایم!" علیخانی می‌افزاید: "یکی دیگر از دلایل ردصلاحیتم "انتقاد بی‌مورد" از دولت احمدی نژاد اعلام شد و به همین دلیل مشمول بند 1 ماده 28 (عدم اعتقاد و التزام عملی به اسلام و نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران) شده بودم... دلیل اعلام عدم التزام بنده به قانون اساسی هم اعتراض و تذکر اینجانب در صحن مجلس به وزیرای نیرو و جهادکشاورزی بود که بنده به دلیل برخورد تبعیض‌آمیز با کشاورزان استان در مورد انسداد چاه‌های کشاورزی و تصرف اراضی دارای سند کشاورزان توسط منابع طبیعی به این وزرا تذکر داده بودم". (نواندیش 1386/11/8)

ولی آذروش، عضو فراکسیون اقلیت مجلس هفتم که به دلیل عدم اعتقاد و التزام عملی به اسلام ردصلاحیت شده بود، از پشت تریبون مجلس، "شهادتین" خود را بیان کرد و گفت: "طراحی غیراصولی و حذف رقیب به هر قیمتی دور و دون از شان و شخصیت نظام جمهوری اسلامی بوده و است؛ استنادات بدون مدرک و ادله و برپایه‌ی هوی و هوس، قطعاً سست خواهد بود". (کارگزاران 1386/11/8)

محمد هادی ربانی، نماینده شیراز و سخنگوی فراکسیون اصولگرایان مستقل نیز در گفت‌وگویی علت ردصلاحیت خود را چنین توضیح داد: "یکی از اتهام‌های من این بود که می‌گفتند یک کارت بنزین در شیراز به نام شما پیدا شده است و از این کارت سوءاستفاده صورت گرفته است من هم گفتم که کارت را از هرکسی گرفتید باید با او برخورد می‌کردید زیرا من از این موضوع اطلاعی ندارم و حتی آن سهمیه اضافی بنزین که مجلس داد را هم به نشانه اعتراض نگرفتم... من وقتی

این اتهامات را دیدم متعجب شدم و به آقای بازپرس [بازرس] گفتم که این اتهامات من چه ربطی به عدم التزام به اسلام دارد و او به من گفت که شما به دلیل عدم التزام رد نشده‌اید بلکه به دلیل سوء شهرت رد شده‌اید. یک فرد دیگری که در آنجا بود می‌گفت که شما به دلیل سوء شهرت رد نشده‌اید! آخرش خود شورای نگهبان هم نمی‌دانست که من به چه دلیلی رد صلاحیت شده‌ام... این روش یک انتقام‌جویی بی‌علت و بی‌منطق است زیرا خود این آقای بازپرس [بازرس] شورای نگهبان نتوانست کتمان کند و گفت که تمام مصاحبه‌های شما در نقد دولت را ما جمع‌آوری کردیم و همه این‌ها در پرونده شما موجود می‌باشد و به نظرم دلیل اصلی رد صلاحیت بنده، نقد دولت بوده است نه چیز دیگری". (آفتاب 1386/12/15)

جالب توجه، رد صلاحیت کوروش نیکنام، نماینده زرتشتیان مجلس، توسط هیات نظارت و به استناد بند 1 ماده 28 بود که براساس آن، انتخاب‌شوندگان هنگام ثبت‌نام باید اعتقاد و التزام عملی به اسلام و نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران داشته باشند. این رد صلاحیت در حالی انجام می‌شد که براساس تبصره 1 این ماده داوطلبان نمایندگی اقلیت‌های دینی مصرح در قانون اساسی از التزام عملی به اسلام، مذکور در بند 1 مستثنی بوده و باید در دین خود ثابت‌العقیده باشند. (اعتماد ملی 1386/11/25)

گفتنی است، از مجموع 288 نماینده مجلس هشتم، 269 نماینده برای انتخابات ثبت‌نام کردند که حدود 60 نفر توسط هیات‌های اجرایی و نظارت رد صلاحیت شدند؛ رد صلاحیت حدود 30 نفر آن‌ها توسط هیات‌های اجرایی صورت گرفت و بقیه نیز توسط هیات‌های نظارت رد صلاحیت شدند. (الف 1386/11/28)

افزون بر موارد یاد شده، رد صلاحیت آن دسته از نمایندگان مجلس ششم که در سال 1382 و در اعتراض به رد صلاحیت‌های گسترده‌ی نامزدهای انتخابات مجلس هشتم توسط شورای نگهبان، اقدام به تحصن در مجلس کردند، قابل‌تامل بود. این گروه نمایندگان دوره ششم مجلس برای رقابت در انتخابات مجلس هشتم دچار مشکل جدی، و رد صلاحیت شدند.

در محافل سیاسی و مطبوعاتی گفته شد که هیات‌های اجرایی به صورت غیر رسمی برای این گروه از نامزدهای رد صلاحیت شده، شرط و شروطی را تعیین کرده‌اند. هیات‌های اجرایی از جمله خواسته‌اند که متحصنین از تحصن در مجلس ششم و استعفا از نمایندگی در آن مجلس ابراز برائت کنند؛ شرط سوم نیز این است که از نوشتن نامه‌ی موسوم به نامه 135 نماینده به مقام رهبری تبری بجویند. (تابناک 1386/11/9) عباسعلی کدخدایی، سخنگوی شورای نگهبان، بعدتر و پس از تایید صلاحیت معدودی از نامزدها که در مجلس ششم نماینده بودند در اظهاراتی نکته‌ی پیش‌گفته را به صورت غیرمستقیم تایید کرد؛ وی علت تجدیدنظر در رد صلاحیت برخی از داوطلبان (نمایندگان مجلس ششم) را این دانست که توانستند به اثبات برسانند در تحصن شرکت نداشتند و بدین ترتیب از دید شورای نگهبان، مشمول عدم التزام به نظام جمهوری اسلامی ایران نشدند. به گفته‌ی کدخدایی، این داوطلبان اعلام کردند که نامشان به اشتباه به عنوان تحصن‌کننده در رسانه‌ها مطرح شده بوده است. (نوروز 1386/11/28)

قابل توجه، دیدگاه ابراز شده از سوی محمدرضا باهنر، نایب رییس مجلس هشتم بود: "در مجلس ششم برخی از افراد بودند که از درون مجلس چراغ‌های راهنمایی را به بیگانگان نشان می‌دادند... معلوم است که این افراد صلاحیت ندارند که مجدداً وارد مجلس شوند؛ و اکنون هم که در حال زندگی کردن هستند به دلیل رافت نظام جمهوری اسلامی است". (اعتماد 1386/11/20) افزون بر نمایندگان متحصن مجلس ششم که صلاحیت آن‌ها برای مجلس هشتم رد شد، تعدادی از استانداران دولت خاتمی هم در زمره‌ی نامزدهای رد صلاحیت‌شده‌ی انتخابات مجلس هشتم قرار گرفتند؛ یک خبرگزاری وابسته به جریان رقیب اصلاح‌طلبان در خبری با عنوان: "استانداران تهدیدکننده به استعفا (در جریان انتخابات مجلس هشتم) چه کسانی بودند؟"، اسامی این استانداران را منتشر کرد و با ارایه‌ی فهرستی 26 نفره، تلویحاً نشان داد که دلیل رد صلاحیت این دسته از نامزدهای مجلس هشتم چه بوده است. (کارگزاران 1386/11/11)

در همین خصوص، حسن یونسی سینکی، استاندار سابق بوشهر اعلام کرد: "متأسفانه در انبوه رد صلاحیت‌شدگان ثبت‌نام‌کننده برای مجلس هشتم، تعداد قابل توجهی از استانداران... وجود دارد؛ گفته می‌شود دلیل اصلی اتهام عدم التزام عملی به نظام، به نامه‌ای مربوط می‌شود که استانداران در زمان انتخابات مجلس هشتم نوشته‌اند و در آن نسبت به رد صلاحیت گسترده‌ی افراد متدین و متعهد اظهار نگرانی کرده و عنوان داشته‌اند که با توجه به وضعیت ایجاد شده، شرایط

برای برگزاری انتخاباتی قانونی، آزاد و عادلانه وجود ندارد... براساس چه قوانینی و بااستناد به کدام موازین شرعی و عرفی می‌توان حکم کرد که ارسال یک نامه برای مقام مافوق و آن هم در چهارچوب مسئولیت‌های قانونی، اتهامی تحت عنوان "عدم التزام به جمهوری اسلامی" را به همراه داشته باشد؟" (اعتماد 1386/11/13)

عملکرد هیات‌های اجرایی در ردصلاحیت نامزدهای رقیب، در برخی استان‌ها، به صورت مطلق بود؛ مانند استان سیستان و بلوچستان که هیات‌های اجرایی شهرستان‌های این استان، تمامی کاندیداهای اصلاح‌طلب را ردصلاحیت کرده و عملاً امکان هرگونه رقابتی را سلب نمودند. جالب این که تعدادی از کاندیداهای غیرهمسو با دولت در حالی برگه‌ی ردصلاحیت خود را دریافت کردند که در آن به هیچ بند و ماده‌ای استناد نشده و تعدادی دیگر از چهره‌های شناخته شده و با سابقه‌ی این استان نیز به دلیل ناشناس بودن، عدم احراز صلاحیت شدند. (نوروز 1386/11/7)

حذف صددرصدی نامزدهای اصلاح‌طلب کرد هم در همین راستا قابل اشاره است. (امروز 1386/11/15)

از جمله موارد جالب در ردصلاحیت‌ها، عدم تایید برخی از روحانیان برجسته و دارای پیشینه‌ی حضور در سطوح بالای حکومت بود؛ به عنوان نمونه، می‌توان از محمدرضا عباسی‌فرد، عضو سابق شورای نگهبان نام برد که به استناد بندهای 1، 3 و 5 ماده 28 (عدم التزام و اعتقاد عملی به اسلام و نظام اسلامی و اصل ولایت فقیه و نیز سوء شهرت) ردصلاحیت شده بود. وی در اعتراضیه‌ی سرگشاده‌ی خود نوشت: "یادآوری می‌کنم اینجانب نماینده دوره‌های اول و دوم مجلس شورای اسلامی و بعد از آن ریاست دیوان عدالت اداری کشور و معاون اجرایی قوه قضاییه و قریب 12 سال عضو حقوقدان شورای نگهبان و بالاخره یک دوره‌ی هشت ساله نماینده مجلس خبرگان رهبری و عضو هیات ریسمه‌ی آن مجلس بوده‌ام و در حال حاضر مشاور حقوقی رییس مجمع تشخیص مصلحت نظام می‌باشم. آیا طلبه‌ای با این کارنامه می‌تواند به حکم بند 5 ماده 28 قانون انتخابات، دارای سوءشهرت بوده و در عداد ارادل و اوباش به حساب آید؟! (اعتماد ملی 1386/11/9)

ردصلاحیت قابل تامل دیگر مربوط به سیدمحسن موسوی تبریزی بود؛ وی برای انتخابات میان‌دوره‌ای خبرگان رهبری از حوزه انتخابیه تبریز کاندیدا و از سوی مراجع مربوطه تایید صلاحیت شد، اما هیات نظارت مرکزی و هیات نظارت استان قم صلاحیت وی را برای شرکت در انتخابات مجلس از حوزه انتخابیه قم احراز نکرد. (بهارستان 1386/11/16) وی در اعتراضیه‌ی سرگشاده نوشت: "انحصارطلبی و تنگ‌نظری تاچه حد؟... این چه بی‌تقوایی است که این‌گونه با عده‌ای متدین و خدوم و معتقد به نظام و با سوابق روشن رفتار می‌شود؟ آیا آنان که در هیات‌های اجرایی و نظارت این‌گونه احکام را صادر می‌کنند، خودشان را دست‌کم با تعدادی از افراد ردصلاحیت‌شده مقایسه کرده‌اند؟" (اعتماد ملی 1386/11/18)

نکته‌ی قابل تامل در همین خصوص، اظهارنظر سخنگوی شورای نگهبان بود که گفت: "عدم التزام به اسلام، روحانی و غیرروحانی نمی‌شناسد." (اعتماد ملی 1386/11/7)

البته مهدی کروبی، دبیرکل حزب اعتمادملی در واکنش به این نظر، اظهار داشت: "ما می‌گوییم که یک روحانی برای حفظ حرمت لباس، شخصیت، مسئولیت و حتی شغلی که دارد التزام به اسلام را رعایت می‌کند." (اعتماد 1386/11/10)

برخی از نامزدهای ردصلاحیت‌شده، در نامه‌های اعتراض خود، موارد قابل‌توجهی را مورد اشاره قرار دادند؛ موارد زیر به عنوان نمونه ذکر شده است:

مصطفی سبطی، رییس جبهه مشارکت گرگان که با استناد به بند 11 ماده 30 (محکومین به خیانت و کلاهبرداری، اختلاس و ارتشاء و غصب‌اموال دیگران و محکومین به سوء استفاده مالی به حکم محاکم صالحه قضایی) ردصلاحیت شده بود، در نامه‌ی اعتراض سرگشاده‌ی خود، تصریح کرد: "سوابق شغلی و مالی من کاملاً شفاف و مشخص می‌باشد. علاوه بر آنکه در هیچ محکمه‌ی قضایی به این جرم‌ها محکوم نشده‌ام... و هیچ پرونده‌ای نیز در این موارد ندارم" (نوروز 1386/11/8)

غلامرضا حیدری، نامزد اصلاح‌طلبان و نماینده دوره‌های دوم و سوم مجلس خبر داد: "در تمام عمرم حتی به عنوان شاهد نیز در هیچ دادگاهی حضور نیافته‌ام، حال به عنوان محکومیت در دادگاه ردصلاحیت می‌شوم." (اعتماد ملی 1386/11/27)

حسین رفعتی، فرماندار سابق گرگان نیز در نامه‌ای سرگشاده به ردصلاحیت خود اعتراض کرده و از جمله می‌نویسد: "بررسی کنید و بفرمایید که بنده عضو یا هوادار کدام حزب و سازمان

غیرقانونی هستیم ... به جز عضویت و بنیانگذاری انجمن‌های اسلامی در اوایل انقلاب و عضویت در جبهه مشارکت ایران اسلامی، هیچ عضویت و هواداری دیگری نسبت به احزاب غیرقانونی نداشته و ندارم". (اعتماد 1386/11/11)

عبدالعزیز مولودی، نامزد اصلاح طلب ردصلاحیت شده در حوزه انتخابیه مهاباد (استان آذربایجان غربی) در حالی به استناد بند 3 ماده 30 قانون انتخابات (وابستگی تشکیلاتی و هواداری احزاب، سازمان‌ها و گروه‌های غیرقانونی) ردصلاحیت شد که در اعتراضیه‌ی سرگشاده‌ی خود تاکید کرد: "ادعای فوق از سوی هیات اجرایی شهرستان مهاباد نادرست و خلاف واقع بوده و اینجانب به هیچ سازمان یا حزبی که مشمول بند 3 ماده 30 قانون انتخابات باشد، وابستگی تشکیلاتی نداشته و ندارم". (نوروز 1386/11/8)

هادی غفاری یکی دیگر از نامزدهای ردصلاحیت شده، اعلام کرد: "یکی از موارد اتهامی بنده، محکومیت به حد شرعی بوده؛ درحالی که بنده تنها یک بار در گذشته به جرم شکایت از روزنامه رسالت به 25 ضربه شلاق محکوم شدم... جالب آن که زیر حکم شلاق من هم نوشته شده بود: مشمول عفو رهبری!" (کارگزاران 1386/11/4)

در اتفاقی دیگر که احمد توکلی، رییس مرکز پژوهش‌های مجلس آن را مورد اشاره قرار داد در استانی، "با یک امضاء" و به بهانه‌ی کمبود وقت 58 نفر با عدم احراز صلاحیت مواجه شدند. (اعتماد ملی 1386/11/21)

ردصلاحیت‌ها موجب انتقاد و اعتراض گسترده‌ی جریان‌ها و شخصیت‌های فعال در عرصه‌ی انتخابات شد؛ سید محمد خاتمی، رییس‌جمهور پیشین ایران اعلام کرد: "هیات‌های اجرایی به تسویه‌ی عجیبی در نیروهای مومن، شایسته و دارای شانس پیروزی در انتخابات دست زدند... در وضعیت فعلی نه تنها در اکثر حوزه‌ها امکان رقابت بین گروه‌های سیاسی وجود ندارد بلکه وضع به گونه‌ای است که نیروهای مستقل نیز امکان رقابت ندارند". (کارگزاران 1386/11/7) خاتمی همچنین تصریح کرد: "آنچه در هیات‌های اجرایی اتفاق افتاده یک فاجعه است". (کارگزاران 1386/11/11)

عبدالواحد موسوی لاری، وزیر اسبق کشور و رییس ستاد ائتلاف اصلاح طلبان اعلام کرد: "خوب است آقایان پاسخ دهند منظورشان از حضور و رقابت چیست؛ هیات‌های اجرایی خیلی راحت و بدون هیچ مانعی مسیر انتخابات را به سمتی کشاندند که در بیش از 170 کرسی نمایندگی مجلس، هیچ‌گونه رقابتی بین جناح محافظه‌کار و اصلاح طلب وجود نخواهد داشت و از هم‌اکنون مشخص است که تکلیف این کرسی‌های مجلس روشن بوده و برنده‌ی آن‌ها جریان محافظه‌کار خواهد بود... در بقیه کرسی‌های مجلس، از بین 100 تا 120 کرسی نیز با تسامح می‌توان از رقابت سخن گفت؛ چراکه در بسیاری از این مناطق بازهم کاندیداهای اول و دوم ما را حذف کرده‌اند و افرادی هم که از نظر گرایش به ما نزدیک‌اند عموماً چهره‌های شناخته شده‌ای نیستند". (بهارستان 1386/11/15) وی همچنین در اظهارنظری دیگر تصریح کرد: "بعضی افراد را به عنوان محکومیت در دستگاه قضایی ردصلاحیت کردند در صورتی که فرد حتی به عنوان مطلع هم به دادگاه نرفته است... در جایی به کاندیدایی گفته‌اند که شما نباید در این حوزه انتخابیه باشید". (کارگزاران 1386/12/19)

عبدالله ناصری، سخنگوی ستاد ائتلاف اصلاح طلبان نیز گفت: "بیش از 90 درصد نامزدهای رسمی اصلاح طلبان در سراسر کشور را که قریب به اتفاق آن‌ها به اتهام بند 1 و 3 ماده 28 قانون انتخابات یعنی عدم التزام به اسلام و قانون اساسی یا عدم حسن شهرت ردصلاحیت کردند، همه‌ی مدیران، استانداران و وزرای شایسته‌ای هستند که در سه دهه‌ی گذشته در صحنه‌های مختلف، تدین و وفاداری خود را به قانون اساسی ابراز داشته‌اند". (نوروز 1386/11/28)

سیدصفر حسینی، رییس کمیته‌ی امور استان‌های ائتلاف اصلاح طلبان هم گفت: "در کل کشور، ما اکنون از 255 کرسی، تنها در 84 کرسی امکان رقابت داریم". (نوروز 1386/11/6)

شمس الدین وهابی، رییس دفتر انتخابات جبهه مشارکت ایران اسلامی هم اعلام کرد که بر اساس آمار اصلاح طلبان به طور عام از 255 کرسی تنها امکان رقابت در 34 کرسی را دارند و جبهه مشارکت به طور خاص از 255 کرسی امکان رقابت در هیچ کرسی‌ای را ندارد. (نوروز 1386/11/20) سازمان مجاهدین انقلاب اسلامی ایران با انتشار اطلاعیه‌ی اعلام کرد: "ردصلاحیت 2200 نفر از داوطلبان انتخاباتی که در میان آنان شماری از وزرا، نمایندگان مجلس، معاونین وزرا، استانداران و سایر مدیران سابق کشور و همچنین اعضای شوراهای اسلامی، ایثارگران، خانواده‌های شهدا،

زجردیدگان دوران مبارزه با رژیم سابق و ... قرار دارند، قطعاً نقطه تاریکی در کارنامه دولت نهم ثبت کرده است". (امروز 1386/11/5)

مجمع روحانیون مبارز نیز ضمن اعتراض به ردصلاحیت گسترده‌ی اصلاح‌طلبان در سراسر کشور، اعلام کرد که تکلیف دوسوم حوزه‌های انتخابات، از پیش مشخص شده است و امکان حداقل رقابت وجود ندارد" (بهارستان 1386/11/9)

اسماعیل گرامی‌مقدم، سخنگوی حزب اعتمادملی اعلام کرد: "12 نفر از شورای مرکزی کشور، 68 نفر از اعضای شورای مرکزی استان‌ها و 135 نفر از نامزدهای اصلاح‌طلب مورد حمایت حزب اعتمادملی ردصلاحیت شده‌اند". (اعتمادملی 1386/11/6)

ائتلاف مردمی اصلاحات هم اعلام کرد که 75 درصد از نامزدهایش ردصلاحیت شده‌اند. (اعتماد ملی 1386/11/4)

مجمع نمایندگان ادوار مجلس نیز در بیانیه‌ای با انتقاد از "برخوردهای سلیقه‌ای در بررسی صلاحیت‌ها" اعلام کرد: "در 16 استان کشور رقابت اصلاح‌طلبان با اصول‌گرایان به کلی از میان رفته و امکان حضور و رقابت از جریان اصلاح‌طلبی، سلب گردیده و در مقابل، راه ورود رقیب هموار شده است". (اعتماد 1386/11/25)

در واکنشی دیگر، سیدهادی خامنه‌ای، دبیرکل مجمع نیروهای خط امام، با اشاره به ردصلاحیت برخی نامزدهای انتخابات مجلس گفت: این که مثلاً در شهر شیراز یک حقوقدان آزاده با 10 سال سابقه اسارات و 55 درصد جانبازی و چند سال خدمت به خانواده شهدا و ایثارگران و حضور در وزارت آموزش و پرورش که در بسیاری مسائل فرهنگی و حقوقی صاحب نظر است، ردصلاحیت می‌شود... چه مفهومی دارد؟ اگر چنین کسانی در دایره‌ی افراد دارای صلاحیت نمی‌گنجد پس چه کسانی را باید ذیصلاح دانست؟ وی افزوده بود: بسیاری از کسانی که صلاحیت‌شان تایید نشده است، نسبت به کسانی که پرونده‌ها را بررسی کرده‌اند، صلاحیت بیشتری دارند. (ایسنا 1386/11/23)

مجید انصاری، عضو مجمع تشخیص مصلحت نظام نیز با بیان این نکته که اصلاح‌طلبان در 180 کرسی مجلس هشتم امکان رقابت ندارند، اظهار داشت: "یک جوان 20 ساله را به یک مجتمع 200 واحدی می‌فرستند تا از ساکنان آنجا بپرسد آیا فلانی نماز می‌خواند یا نه". وی شرایط رقابت در انتخابات مجلس هشتم میان اصلاح‌طلبان و اصول‌گرایان را به یک مسابقه فوتبال تشبیه کرد که یک تیم آن از ماه‌ها پیش در زمین چمن درحال تمرین بوده اما تیم اصلاح‌طلبان را حتی به استادیوم هم راه نمی‌دهند". (اعتماد 1386/12/4)

رسول منجیب‌نیا هم خبر داد: "یکی از نامزدها که با 60 سال سن هم اکنون امامت دو مسجد را برعهده دارد، با توجیه عدم التزام به اسلام ردصلاحیت شده است". (اعتماد 1386/12/22)

مرتضی مبلغ، معاون سیاسی وزیر کشور سابق با تاکید بر این نکته که بسیاری از استعلاماتی که از مراجع قانونی می‌آید براساس قانون انتخابات فاقد وجاهت قانونی است، اظهار داشت: "در استعلامات مراجع همه اطلاعات درباره افراد آورده می‌شود. ممکن است فردی تصادف رانندگی داشته و از آن جهت محکومیت قضایی برای وی در نظر گرفته شده باشد. این محکومیت اگرچه در پرونده فرد در مراجع ثبت می‌شود اما به لحاظ قانون انتخابات نمی‌تواند مبنای ردصلاحیت فرد قرار گرفته و وجاهت قانونی داشته باشد". (نوروز 1386/11/11)

سید احمد شمس، دبیر اجرایی خانه احزاب نیز در مورد وجود فضای رقابتی بین گروه‌های مختلف با توجه به ردصلاحیت‌های صورت گرفته، تصریح کرد: "بین چهره‌های شاخص که قطعاً رقابت وجود ندارد و به نظر می‌رسد چهره‌های شاخص جناح اصلاح‌طلب ردصلاحیت شده‌اند؛ حتی به نظر می‌رسد از میان چهره‌های معتدل اصولگرا نیز کسانی ردصلاحیت شده‌اند و به همین دلیل رقابت بین چهره‌های شاخص وجود ندارد. (تابناک 1386/11/16)

ردصلاحیت‌ها چنان گسترده بود که حتی برخی از روحانیان ارشد و مرتبط با حکومت نیز به انتقاد از آن پرداختند؛ به‌عنوان نمونه، آیت‌الله مکارم شیرازی اظهار داشت: "در بعضی از موارد جانب انصاف رعایت نشده است و حتی بعضی از نمایندگان ولی‌فقیه هم احراز صلاحیت نشده‌اند". (اعتمادملی 1386/11/18) آیت‌الله‌امینی، امام جمعه قم نیز خواستار رعایت اخلاق اسلامی و قوانین در تایید صلاحیت‌ها شد و گفت: "تنگ نظری‌ها و کوتاه‌فکری‌ها برای ما زیان دارد و آبروی ملت اسلامی را خواهد برد". (نوروز 1386/11/23) آیت‌الله صدوقی‌امام جمعه یزد و نماینده ولی‌فقیه در استان یزد با اشاره به آمار و افرادی که توسط هیات اجرایی به دلیل عدم التزام به اسلام

و انقلاب رذصلاحت شده بودند، گفت: "بعد از 28 سال افرادی که خدمت کرده‌اند التزام عملی آن‌ها را زیر سنوال ببریم، برداشت من این نمی‌باشد. من هم در مجلس بوده‌ام و ارتباط حقوقی با شورای نگهبان داشته‌ام. قطعاً نظر قانون گذار این نبوده است. اگر آن‌ها برداشت‌شان این است، بیایند توضیح دهند؛ باید توضیح دهند؛ باید جایگاه افراد حفظ شود." (نوروز 1386/11/8) سیدحسن عاملی، امام‌جمعه اردبیل و نماینده رهبری در استان اردبیل هم در اظهارنظری عنوان کرد: "مدنظر قرارداد عقاید سیاسی افراد و دادن صفات ناروا برای حذف کاندیداهای صلاحیت‌دار، خیانت به نظام است؛ نباید با آبروی افراد بازی شود." (کارگزاران 1386/11/8) حسن رجایی‌پور، امام‌جمعه درود در سخنانی مشابه، تصریح نمود: "برای برگزاری انتخابات حداکثری، نیاز به رقابت است؛ درحالی‌که در این حوزه انتخابیه این گونه نیست... بسیاری از کاندیدها در این حوزه به‌عنوان عدم‌داشتن التزام عملی به اسلام رذصلاحت شده‌اند؛ این رذصلاحت‌ها چیزی به جز بردن آبروی دیگران به‌همراه ندارد. ارزش آبروی افراد از خون آن‌ها بیشتر است، و وقتی چنین اتفاقی بیافتد، به‌منزله‌ی ریختن خون آن‌هاست." (اعتمادملی 1386/11/14) آیت‌الله حائری شیرازی، امام‌جمعه شیراز و نماینده ولی‌فقیه در فارس نیز اعلام کرد، کسانی که به خاطر کمبود وقت تأیید صلاحیت نشده‌اند باید اعاده حیثیت شوند. (نوروز 1386/11/28) در همین راستا، زین‌العابدین قربانی، نماینده ولی‌فقیه در استان گیلان اظهار داشت: "ما باید از رذصلاحت بسیاری از افرادی که مسایل خاصی ندارند و رای هم نمی‌آورند، خودداری کنیم، زیرا مردم می‌دانند به چه کسی رای بدهند و یا رای ندهند. باید از برخی عوامل از جمله رذصلاحت‌ها که وحدت جامعه را از بین می‌برد، دوری کنیم و یا سعی کنیم آن را به حداقل کاهش دهیم." (کارگزاران 1386/11/14) آیت‌الله ملک‌حسینی، نماینده مردم کهگیلویه و بویراحمد در مجلس خبرگان رهبری نیز با انتقاد از رذصلاحت‌های صورت گرفته، اظهار داشت: "این درست نیست که بگویند در کهگیلویه یک نفر داریم، در گچساران هم یک نفر و در یاسوج هم یک نفر و بقیه رد شوند." (اعتمادملی 1386/11/23) غلامرضا حسینی، نماینده ولی‌فقیه در آذربایجان غربی و امام‌جمعه ارومیه نیز اظهار داشت: "گله‌مندم از هیات اجرایی و هیات نظارت خودمان، گلایه دارم می‌کنم؛ نمی‌بایست این مقدار با شخصیت افراد بازی کرد، همین مقدار بسنده می‌کنم و می‌گذرم؛ یعنی در مرکز استان دو سوم افراد را ما بیایم "به قرض پدرمان" بدهیم و باز هم از مردم انتظار داشته باشیم، مردم بیاید و رای بدهید! بابا این‌ها فک و فامیل دارند، شخصیت دارند و الی آخر..." (نوروز 1386/11/19)

نحوه‌ی بررسی صلاحیت‌ها چنان غریب می‌نمود که محسن رضایی، دبیر مجمع تشخیص مصلحت نظام گفت: «من به روش‌های در پیش گرفته هیات اجرایی مشکوک هستم و وزارت اطلاعات باید برخورد هیات‌های اجرایی در بررسی صلاحیت‌ها را بررسی کند.» (آفتاب 1386/12/12) احمد نوکلی، رییس مرکز پژوهش‌های مجلس نیز در نامه‌ای سرگشاده به شورای نگهبان نوشت: "در این دوره کمیت و کیفیت رذصلاحت‌ها ابعاد خاصی یافته... شواهد زیادی وجود دارد که... اعمال سلابق تنگ‌نظرانه باعث شده که حق و آبروی افراد بسیاری در معرض خطر قرار گیرد." (اعتمادملی 1386/11/21)

محمدباقر قالیباف، شهردار تهران نیز اظهار داشت: "نباید به‌گونه‌ای رفتار کرد که افکار عمومی احساس کند فقط طیف خاصی تأیید صلاحیت شده است." (تهران‌امروز 1386/12/1) در واکنش به رذصلاحت‌های گسترده، محمد حسین موسوی‌پور، رییس هیات مرکزی بازرسی انتخابات کشور نیز اظهار داشت: "تردیدی نیست که در مواردی هیات‌های اجرایی دچار سهو شده باشند یا امکان بررسی دقیق صلاحیت‌ها برای آن‌ها فراهم نشده باشد." (کارگزاران 1386/11/4) جالب‌تر اظهار نظر وزیر کشور بود؛ مصطفی پورمحمدی تصریح کرد: "برخی رذصلاحت‌ها برای خود ما نیز سنوال است." (کارگزاران 1386/11/4) وی افزوده بود: "ممکن است به‌دلیل کمبود وقت مواردی از بررسی صلاحیت‌ها در هیات‌های اجرایی با دقت کافی صورت نگرفته باشد." (اعتماد 1386/11/4) البته وزیرکشور در اظهارنظری دیگر، با انتقاد جریان‌های فعال در انتخابات نسبت به رذصلاحت‌های گسترده، واکنش قابل‌تاملی را اتخاذ کرد: "برخی به‌دنبال برهم‌زدن فضای انتخابات هشتمین دوره مجلس شورای اسلامی هستند؛ اقدامات و سخنانی که فضا را ملتهب کند، مسلماً کمکی به برگزاری انتخابات نیست." (کارگزاران 1386/11/14) پس از هیات‌های اجرایی زیرمجموعه‌ی قوه مجریه - این هیات‌های نظارت - زیرمجموعه‌ی شورای نگهبان - بودند که تأیید و رذصلاحت نامزدها را ادامه دادند.

همان زمان، ابراهیم رازینی، رییس هیات نظارت بر انتخابات مجلس در تهران تاکید کرد: "ممکن است هیات نظارت استانی در بررسی صلاحیت همه‌ی نامزدها، مدارکی منتهی به رد صلاحیت کاندیدایی به دست بیاورد که صلاحیت فرد مذکور قبلاً" توسط هیات‌های اجرایی تایید شده است". (اعتماد ملی 1386/11/8)

هیات‌های نظارت استانی در مرحله‌ی دوم اعمال نظارت بر صلاحیت انتخاب‌شوندگان (پس از هیات‌های اجرایی) 30 درصد نامزدها را رد صلاحیت کردند؛ به گزارش سخنگوی شورای نگهبان: "از میان 7500 داوطلب نمایندگی مجلس، هیات‌های نظارت استانی صلاحیت حدود 2400 نامزد را تایید نکردند". (اعتماد ملی 1386/11/17)

عبدالله ناصری، سخنگوی ائتلاف اصلاح‌طلبان در واکنش به رد صلاحیت‌های جدید، اعلام کرد: "بدر از آنچه در هیات‌های اجرایی رخ داد، در هیات‌های نظارت دیده شد؛ پس از آنکه بیش از دوسوم از اصلاح‌طلبان ثبت‌نام کرده در سراسر کشور ابتدا در هیات‌های اجرایی رد شدند، احتمال می‌دادیم هیات‌های نظارت با بررسی دقیق‌تر، عملکرد هیات‌های اجرایی را تعدیل کنند. اما متأسفانه هیات‌های نظارت، شورای نگهبان رفتار غیرقانونی و غیرقابل قبول هیات‌های اجرایی را تحت‌الشعاع قرار دادند. در مرحله اول بدین نتیجه رسیدیم که به جای مشارکت در انتخابات دوپست و نود نفری باید برای حدود یک‌سوم کرسی‌های مجلس رقابت کنیم اما متأسفانه عملکرد هیات‌های نظارت شرایطی را پیش آورد که اینک در خوشبینانه‌ترین حالت برای 10 درصد کرسی‌های مجلس می‌توانیم مشارکت و رقابت کنیم". (بهارستان 1386/11/16)

مسعود سلطانی‌فر، رییس اجرایی ستاد انتخابات حزب اعتماد ملی، وضع این حزب را در مرحله‌ی اخیر تایید صلاحیت‌ها چنین توضیح داد: "طی بررسی‌هایی که روی کاندیداهای استانی انجام داده‌ایم متوجه شده‌ایم علاوه بر اکثریت قریب به اتفاق کسانی که در مرحله‌ی بررسی هیات‌های اجرایی صلاحیت‌شان یا رد شده یا احراز نشده بود، در مرحله‌ی بررسی هیات‌های نظارت استان‌ها جمع کثیر دیگری به رد صلاحیت‌شدگان حزب اضافه شده‌اند. در مرحله اول از 260 کرسی نمایندگی که برای آن کاندیدا مشخص کرده بودیم، 162 نفر یعنی حدود 62 درصد رد شده بودند و بررسی‌هایی این مرحله حکایت از آن دارد که مجموع رد صلاحیت‌شدگان مرحله‌ی اول و دوم حزب اعتماد ملی بیش از 70 درصد هستند". سخنگوی حزب اعتماد ملی نیز تصریح نمود: "ما تنها در 10 درصد حوزه‌های انتخابیه برای حضور نامزد داریم و در 90 درصد حوزه‌های دیگر هیچ کاندیدایی برای معرفی نداریم". (ایسنا 1386/11/16)

به‌عنوان نمونه‌ای از تشدید رد صلاحیت‌ها، هیات نظارت بر انتخابات مجلس هشتم استان اصفهان، تنها نامزد باقیمانده اصلاح‌طلبان در اصفهان را در 13 بهمن ماه رد صلاحیت کرد. صلاحیت سید محمود حسینی، استاندار سابق استان‌های سیستان و بلوچستان و اصفهان در دولت خاتمی توسط هیات نظارت استان اصفهان رد شد. وی تنها نامزد تایید صلاحیت شده مورد تایید ائتلاف اصلاح‌طلبان، برای انتخابات مجلس هشتم در شهر اصفهان بود. (نوروز 1386/11/14) یا یکی از نامزدهای انتخابات از شهرستان لنگرود که برادر دو سردار شهید است و سال‌ها شهردار و مدیر اجرایی در استان‌های مختلف بوده است، با عدم احراز صلاحیت از سوی هیات نظارت مواجه می‌شود. (اعتماد ملی 1386/11/20)

وضع رد صلاحیت‌ها چنان بود که سید محمد خاتمی رییس‌جمهور سابق، نسبت به آنچه آن را "ازپیش تعیین‌شدن جهت رای مردم" توصیف کرد، هشدار داد و گفت: "این روند بسیار خطرناک است". (اعتماد ملی 1386/11/18)

سید عبدالواحد موسوی لاری، رییس شورای سیاست‌گذاری ستاد ائتلاف اصلاح‌طلبان نیز در ارزیابی این وضع، تاکید کرد: "انتخابات آینده مجلس شورای اسلامی مهندسی شده است و رد صلاحیت‌ها نیز بی‌حساب و کتاب صورت نگرفته است. مساله روشن نیز این است که اکثریت مطلق مجلس در اختیار جناح رقیب خواهد بود". (نوروز 1386/11/24)

جالب آن که علی عسگری، سخنگوی فراکسیون حزب‌الله مجلس هفتم (از طیف اصول‌گرایان) اظهار داشت: "در بیشتر استان‌ها و در بعضی از کلان‌شهرها اخباری به ما رسیده است که نوع تصمیم‌سازی‌ها بیشتر دولت‌گرایانه بوده است؛ یعنی به‌گونه‌ای عمل شده است که بعضی فکر می‌کنند بعد از رد صلاحیت اصلاح‌طلبان از سوی هیات‌های نظارت، حالا نوبت اصول‌گرایان منتقد دولت است که به‌نوعی حذف شوند". (اعتماد 1386/11/20)

در واکنش به اعتراض جریان‌های اصلاح‌طلب، علیرضا افشار، معاون سیاسی وزیر کشور به ردصلاحیت‌شدگان هشدار داد که: "امنیت کشور" را به‌خطر نیندازند. وی با تأکید بر این نکته که "هیچ اتهامی به هیات‌های اجرایی و نظارت وارد نیست" گفت، موضوع ردصلاحیت‌های گسترده، تبلیغاتی بیش نیست. (اعتماد 1386/11/20)

تایید و ردصلاحیت نامزدهای مجلس هشتم در هیات‌های اجرایی و نظارت با چنین شرایطی به پایان رسید .

7. نظارت استصوابی شورای نگهبان

ضوابط و معیارهای انتخابات آزاد، سالم و عادلانه ایجاد می‌کند که اراده‌ی مردم اساس و منشا قدرت حکومت باشد و این اراده به‌وسیله انتخابات آزاد، سالم و عادلانه اعلام شود؛ آزادی و سلامت انتخابات نیز هنگامی میسر است که حقوق و آزادی‌های اساسی مردم تحقق پیدا کرده باشد. اعمال هرگونه نظارت استصوابی توسط نهادهای حکومتی تحت هر عنوان که باشد نادیده انگاشتن حقوق شهروندی و مخدوش ساختن انتخابات آزاد، سالم و عادلانه است. دولت باید اصل را بر برائت و واجدصلاحیت دانستن همه نامزدها قرار دهد و از هرگونه تفتیش عقیده و اعمال نظارت سلیقه‌ای جلوگیری کند. و به منظور رعایت عدالت و انصاف در خصوص انتخاب شوندها و نامزدهای انتخاباتی، غیر از محدودیتهایی از قبیل سن قانونی، تابعیت کشور محل رأی یا نداشتن سوء پیشینه مؤثر کیفری در جرائم عادی - که منجر به محرومیت موقت از حقوق اجتماعی شده باشد - هیچ محدودیت دیگری نباید ایجاد نمود. اما روند ردصلاحیت‌ها در هیات‌های اجرایی و نظارت، و درنهایت، شورای نگهبان، چیزی متفاوت با این استانداردها را به‌تصویر می‌کشید.

پرونده‌ی ردصلاحیت‌شده‌ها و شکایت سه‌هزار داوطلب از نظر هیات‌های اجرایی و نظارت، به شورای نگهبان رفت. محمد حسین موسی‌پور، معاون حقوقی و امور مجلس وزیر کشور، ابراز عقیده کرد که: "یکی از نقاط قوت انتخابات در ایران، نحوه‌ی بررسی صلاحیت‌هاست که قانون با تعیین یک‌سری صلاحیت‌ها و سیستم‌های چندلایه این وظیفه را مشخص کرده است". (رسالت 1386/11/28)

قابل اشاره است که "لایه‌های مورد اشاره، به‌گونه‌ای غیرقابل انکار، هماهنگ با هم، فرآیند انتخابات را تکمیل کردند. احمد جنتی، دبیر شورای نگهبان در اظهارنظری، تاکید کرد: "ناظران شورای نگهبان آموزش‌های لازم را دیده‌اند و مراقب‌اند تا مبدا تخلفی صورت گیرد. ما خیالمان از این بابت راحت است و مطمئن هستیم تخلفات در این دوره از انتخابات به حداقل می‌رسد". (کیهان 1386/12/25)

جنتی در پاسخ به سئوالی درباره تعیین ناظران شورای نگهبان از يك طیف خاص اظهار داشت: "باید پرسید این طیف خاص کدام گروه هستند؟ اگر منظور، گروه‌های ولایی هستند، راست می‌گویند، غیر از این دروغ است". وی همچنین در پاسخ به پرسشی درباره مشکلات شورای نگهبان با وزارت کشور و انتقادات وزارت کشور در گذشته گفت: "قبلا هماهنگی بود اما همکاری‌هایی نمی‌شد. در موارد بسیاری باید هیات‌های اجرایی با ناظرین ما همکاری‌هایی می‌کردند و با خود مرکز همکاری‌هایی می‌داشتند اما این هماهنگی نبود؛ البته گذشته، گذشته است و امروز هماهنگی‌های کاملی برقرار است و هیچ مشکلی وجود ندارد". (ایسنا 1386/12/24)

فرجام انتخابات و تعیین فهرست نهایی نامزدهای واجد صلاحیت درحالی به شورای نگهبان رسید که احمد جنتی، دبیر شورای نگهبان بدون اشاره به میزان سلامت و عادلانه‌بودن انتخابات 24 اسفند، اعلام کرد: "انتخابات مجلس هشتم کاملاً رقابتی خواهد بود". (اعتماد 1386/11/23)

ناصری، سخنگوی ستاد ائتلاف اصلاح‌طلبان البته اظهار داشت: "فضای رقابتی زمانی شکل می‌گیرد که نامزدهای رای‌آور اصلاح‌طلبان در صحنه و در فهرست‌های انتخاباتی حضور داشته باشند و ما در 290 کرسی مجلس بتوانیم رقابت کنیم... ما نمی‌پذیریم نامزدهایمان 48 ساعت قبل از انتخابات به صحنه برگردند و تایید صلاحیت‌شان اعلام شود". (اعتماد 1386/11/28)

شورای نگهبان در سه مرحله - در دهه‌ی پایانی بهمن‌ماه - صلاحیت 281 نامزد، 300 داوطلب و 251 نفر دیگر را تایید کرد؛ اما این تاییدها آنچنان که احزاب رقیب اصول‌گرایان تاکید داشتند، فضایی رقابتی ایجاد نکرد. مهدی کربوبی، دبیرکل حزب اعتمادملی عنوان کرد: "با توجه به گستردگی و کیفیت بی‌سابقه‌ی ردصلاحیت‌ها هنوز در برخی حوزه‌ها فضای رقابتی به‌وجود نی آمده است". (اعتماد 1386/12/1)

محمدرضا عارف، نامزد انصراف‌داده‌ی اصلاح‌طلبان و معاون اول خاتمی، معتقد بود: "متأسفانه هنوز چهره‌های شاخص و سرشناس اصلاح‌طلبان تایید نشده‌اند... تاکنون افرادی تایید شده‌اند که در نتیجه‌ی انتخابات تاثیر زیادی ندارند". (اعتماد 1386/12/1)

سخنگوی شورای نگهبان در تاریخ 4 اسفندماه 1386 خبر داد: "از مجموع 7597 داوطلب انتخابات مجلس 4500 نفر از صلاحیت برای حضور در رقابت برخوردارند". (اعتمادملی 1386/12/5)

احمد جنتی، دبیر شورای نگهبان پس از آن در اظهارنظری گفت: "تعداد کسانی که تایید صلاحیت شده‌اند از حدنصاب بیشتر است؛ البته من نمی‌دانم چرا باید این مقدار افراد برای حضور در

انتخابات ثبت نام کنند". جنتی با تاکید بر این که "کاندیدها باید در تبلیغات، تقوا را رعایت کنند" تصریح کرد: "نباید در تبلیغات، دولت را ضعیف کرد". (ایسنا 1386/12/10)

غلامعلی حدادعادل، رییس مجلس هفتم نیز گفت: "با تایید صلاحیت‌هایی که انجام شد، انتخابات کامل" شکل رقابتی پیدا کرد و فضا از هرچیت برای برگزاری یک انتخابات سالم و منطبق بر قانون فراهم شده است". (رسالت 1386/12/13) جالب توجه آن که وی در اظهاراتی، علت اصلی عدم احراز صلاحیت برخی از داوطلبان را نبود فرصت کافی برای بررسی صلاحیتها عنوان کرد. (تهران امروز 1386/12/15)

غلامحسین الهام، سخنگوی دولت هم اظهار داشت: "فضای انتخابات در این دوره برای سلبی مختلف باز است و هیچ گروهی هم نمی‌تواند مظلوم‌نمایی کند". (تهران امروز 1386/12/15)

اکبر هاشمی‌رفسنجانی، رییس مجمع تشخیص مصلحت نظام و رییس مجلس خبرگان رهبری اما با اشاره به مسئله برخی رد صلاحیت‌های اولیه در مورد تعداد زیادی از نامزدهای نمایندگی مجلس گفت: "این اقدامات محل وحدت ملی در کشور است و اگر چه شورای نگهبان التهاب اولیه را فرونشاند اما امیدواریم در فرصت‌اندک باقیمانده وضع بهتر شود". (نوروز 1386/12/15)

با وجود ادعای مقام‌های رسمی و مجریان انتخابات، در سوی مقابل، جریان‌های اصلی رقیب اصول‌گرایان، فضای شکل‌گرفته را همچنان غیررقابتی ارزیابی کردند. محمد سلامتی، دبیرکل سازمان مجاهدین انقلاب اسلامی، تصریح کرد: "در حال حاضر تکلیف 200 کرسی مجلس هشتم توسط جناح مقابل اصلاح‌طلبان از پیش تعیین شده است و شواهد نشان می‌دهد که اصلاح‌طلبان تنها در 70 تا 80 حوزه انتخابیه امکان رقابت دارند". (بهارستان ایران 1386/12/5)

عبدالله ناصری، سخنگوی ائتلاف اصلاح‌طلبان کشور هم ضمن برشمردن آمار رد صلاحیت شدگانی که دارای سوابق اجرایی در کشور هستند، گفت: "در انتخابات مجلس هشتم و در بررسی صلاحیت داوطلبان 10 استاندار، 4 وزیر، 73 نفر از نمایندگان ادوار مختلف مجلس شورای اسلامی، 30 معاون وزیر، 48 فرماندار، 7 معاون فرماندار، و 7 معاون استاندار رد صلاحیت شده‌اند که واقعاً جای تاسف دارد". (نوروز 1386/12/12)

مسعود سلطانی‌فر، رییس اجرایی ستاد انتخابات حزب اعتماد ملی نیز تصریح کرد: "در 43 درصد کرسی‌ها کاندیدایی برای رقابت وجود ندارد... ما همچنین بخشی از نیروهای اصلی خود را در اختیار نداریم، درحالی که اگر این افراد تایید می‌شدند در حوزه‌های خود از موقعیت خوبی برخوردار بودند". (اعتماد ملی 1386/12/20)

شگفت آن که رد صلاحیت نامزدها تا هنگام برگزاری انتخابات ادامه یافت، و در مواردی، تایید صلاحیت نامزدها یک یا دو روز قبل از برگزاری انتخابات، ابلاغ شد که عملاً فرصتی برای انجام تبلیغات نمانده بود.

به‌عنوان نمونه، رد صلاحیت محمدرضا پورابراهیمی، نامزد حوزه انتخابیه کرمان و راور، شامگاه پنج‌شنبه 1386/12/23 (یعنی شب قبل از رای‌گیری) از سوی فرمانداری کرمان به وی ابلاغ شد. (آفتاب 1386/12/24)

ابوالفضل شکوری، سردبیر اعتماد ملی و نامزد این حزب هم می‌گوید: "شب انتخابات متوجه شدم که نام من در لیست انتخاباتی فرمانداری تهران نیست... تا پاسی از شب این موضوع را پیگیری و پس از تلاش فراوان، فرمانداری را متقاعد به افزودن اسم خود به لیست کردم. اما روز انتخابات متوجه شدم که نام من آخرین اسم حرف "ش" و اولین اسم متعلق به آقای رحیم شکوری است".

همچنین نام پدر و کد انتخاباتی وحید محمودی، نامزد اعتماد ملی و ائتلاف اصلاح‌طلبان در تهران، در فهرست اعلامی از سوی وزارت کشور، با نام پدر و کد انتخاباتی فردی به نام نجف محمودی جابه‌جا درج شده است.

غلامرضا حیدری نماینده دور دوم و سوم مجلس نیز در روز انتخابات متوجه شد که تایید صلاحیت شده اما این موضوع به وی ابلاغ نشده است. (اعتماد ملی 1386/12/25)

در موردی دیگر، صلاحیت نامزدی عیسی کلانتری، وزیر اسبق کشاورزی، "48 ساعت پیش از انتخابات توسط پیام‌های تلفنی" اعلام شد. (کارگزاران 1386/12/23)

در رشت یکی از نامزدهای مطرح (اسماعیل حاجی‌پور، کاندیدای اصلاح‌طلب) ابتدا از سوی هیات‌های اجرایی تایید، آنگاه توسط هیات‌های نظارت استانی رد صلاحیت، سپس به دست شورای نگهبان تایید، و در نهایت در آستانه‌ی زمان تبلیغات بدون هیچ دلیلی رد صلاحیت شد.

در ارومیه، یکی از نامزدهای زن (رویا محمدزاده، کاندیدای اصلاح طلب) در میانه‌ی فرصت تبلیغات، و پس از توزیع تراکتی با لباس محلی و رنگی_ با وجود رعایت تمام شئون اسلامی_ ردصلاحیت شد. (اعتماد ملی 1386/12/22)

به گزارش رسول منتجب‌نیا، قائم مقام دبیرکل حزب اعتماد ملی: "حتی بعد از اعلام آخرین لیست تأیید صلاحیت شدگان، در کمال ناپاوری به تعدادی از کاندیداهایی که قبلاً" تأیید صلاحیت شده بودند، دوباره اعلام شد که شما ردصلاحیت شده‌اید". (اعتماد 1386/12/22)

انتخابات 24 اسفند با روند و کیفیتی که در این بخش و دیگر بخش‌های این بیانیه مورد اشاره قرار گرفت، برگزار شد.

8. شمارش آرا در انتخابات مجلس هشتم

از جمله ضوابط و معیارهای انتخابات آزاد، سالم و عادلانه، آن است که رای‌گیری بدون هرگونه تقلب یا ارباب یا هرگونه اقدام غیرقانونی انجام گیرد؛ و شمارش آرا تحت نظارت و بازبینی بی‌طرفانه‌ی نمایندگان احزاب، تشکله‌ها و نامزدها باشد. همچنین معیارهای انتخابات آزاد و سالم حکم می‌کند که: به‌منظور تأمین سلامت انتخابات، دولت موظف است امکان نظارت و بازبینی بی‌طرفانه نهاده‌ها و تشکله‌های مردمی و غیردولتی و نمایندگان احزاب سیاسی را بر فرایند انتخابات فراهم آورد.

انتخابات 24 اسفند 1386 اما درحالی برگزار شد که مسئله‌ی شمارش آرا و صیانت از آرای انتخاب‌کنندگان، با بروز مشکلاتی، به یک مشکل و نقطه ابهام در روند برگزاری این انتخابات، تبدیل شد.

اگرچه محسنی ازه‌ای، وزیر اطلاعات تأکید کرده بود: "مطمئناً" حتی یک رای هم از روی غفلت و سهل‌انگاری جابه‌جا نخواهد شد" (اعتمادملی 1386/12/25)، اما ایرادها به چگونگی شمارش آرا و ممانعت از حضور ناظران نامزدها، از سوی رقیبان جریان مسلط در حکومت، کم نبود.

وزیر کشور در مورد این موضوع که با توجه به مصوبه‌ی مجلس در ارتباط با حضور نمایندگان کاندیداها در شعب اخذ رای، گفته بود: "ما به شورای نگهبان گفتیم که این‌امکان، عملاً مقدور نیست... شورای نگهبان دستگاه نظارتی است و به نمایندگی از همه نظارت را انجام می‌دهد؛ وزارت کشور نیز بازرسان خود را می‌فرستد." (رسالت 1386/11/10) وی تصریح کرده بود: "این‌نامه‌ای در دولت با شورای نگهبان تصویب شده است؛ گروه‌ها و کاندیداها می‌توانند نمایندگانی بفرستند؛ مثلاً" از مجموعه کاندیداها یک گروه، نماینده‌ای حضور پیدا کند؛ به این شکل و درحد قابل قبول و عرفی، ممکن است".

اما ناظران نامزدهای اصلاح‌طلب‌امکان حضور موثر در پای صندوق‌ها را نیافتند؛ موسوی لاری، رییس ستاد ائتلاف اصلاح‌طلبان در نامه‌ای خطاب به دبیر شورای نگهبان و وزیر کشور نسبت به تنگناهای ایجاد شده و مانع تراشی بر سر حضور ناظران ستاد ائتلاف اصلاح‌طلبان در شعب اخذ رای اعتراض کرد. وی گفت: "همان‌طور که مطلعید حضور نمایندگان نامزدهای انتخابات به عنوان ناظر در شعب اخذ رای امری قانونی است و تمهید آن برعهده‌ی هیات‌های اجرایی و نظارت است. متأسفانه در سراسر کشور این حق قانونی مورد توجه قرار نگرفته و تا لحظه نگارش این نامه کارت نمایندگان ناظر نامزدهای ائتلاف اصلاح‌طلبان صادر نشده است. در تهران از 3600 ناظر معرفی شده برای شعب اخذ رای مورد توافق نمایندگان ستاد و هیات نظارت مرکزی فقط برای حدود یک چهارم معرفی شدگان کارت صادر شده است، آنهم برای شعبی غیر از شعب مورد توافق". (نوروز 1386/12/24)

عبدالله ناصری، سخنگوی ائتلاف اصلاح‌طلبان کشور هم گزارش می‌دهد: "براساس قانون، نامزدها حق دارند ناظرانی را برای حوزه‌های انتخابیه هماهنگ کنند و هیچ فردی حق ندارد این حق قانونی را از کاندیداها بگیرد. ما برای شهر تهران 3600 ناظر تقاضا کرده بودیم و نهایتاً برای 1300 نفر کارت صادر شد و درنهایت 500 نفر ناظر برای اصلاح‌طلبان باقی ماند". (کارگزاران 1386/12/26)

مسعود سلطانی‌فر، رییس اجرایی ستاد انتخابات حزب اعتمادملی می‌گوید: "ناظران معرفی شده‌ی ما در تهران 1400 نفر بودند اما تنها برای 900 نفر از آنها کارت صادر شد". (اعتمادملی 1386/12/25)

رسول منتجب‌نیا، قائم مقام دبیرکل حزب اعتمادملی نیز با تأکید بر این نکته که: "طبق قانونی که در مجلس هفتم تصویب شده ناظران کاندیداها حق دارند در تمام مراحل اخذ رای تا پایان شمارش آرا پای صندوق‌ها حاضر باشند"، می‌گوید: "در برخی از حوزه‌های انتخابیه نمایندگان کاندیداها را بیرون کرده و اجازه‌ی حضور پای صندوق‌ها را به آنها ندادند". (اعتمادملی 1386/12/26)

هیات‌های نظارت استانی در هنگام شمارش آرا، برخلاف قانون انتخابات، اقدام به گزینش نمایندگان معرفی شده از سوی نامزدهای انتخاباتی برای حضور در حوزه‌های اخذ رای کردند. براساس همین رویه در استان‌های ایلام، تهران، قزوین و سیستان و بلوچستان، اکثر نمایندگان معرفی شده از سوی نامزدهای ستاد ائتلاف اصلاح‌طلبان به هیات‌های نظارت شورای نگهبان، به دلیل عدم احراز صلاحیت‌شان توسط این هیات‌ها، اجازه حضور در شعب آرا را پیدا نکردند. رویه‌ی

مذکور در برخی از شهرها نظیر تبریز و آبادان منجر به عدم صدور کارت برای اعضای کمیته‌های سیانت ستاد ائتلاف اصلاح‌طلبان در این شهرها شد. (امروز 1386/12/24)

هیات‌های نظارت در شهرهای مشهد و تبریز هم برای هیچ يك از نمایندگان نامزدهای اصلاح‌طلب به بهانه دیر تحویل دادن مدارك، کارت صادر نکردند. این در حالی است که به گفته‌ی مسئولان ستاد ائتلاف در این دو شهر، مدارك نمایندگان کاندیدها در موعد قانونی جهت صدور کارت به هیات‌های نظارت تحویل داده شده بود. از سوی دیگر در شهر کرمان نیز که تنها برای 15 درصد از نمایندگان کاندیدهای اصلاح‌طلب کارت صادر شده بود، هیات نظارت، خود اقدام به تعیین حوزه برای نمایندگان کاندیدهای اصلاح‌طلب کرد. (نوروز 1386/12/24)

حسین مرعشی، رییس ستاد تهران ائتلاف اصلاح‌طلبان نیز گزارش می‌دهد: "با آغاز شمارش آرا همین تعداد محدود از ناظران ما (400 نفر) نیز از شعب اخذ رای اخراج شدند". (کارگزاران 1386/12/28)

بدیهی بود که با چنین وضعی (نبود ناظران نامزدهای اصلاح‌طلبان) شائبه‌ها در مورد نحوه‌ی شمارش آرا افزایش یابد و اعتراض‌ها و تشکیک‌های جدی مطرح شود.

جبهه مشارکت ایران اسلامی در بیانیه‌ای اعلام کرد: "علیرغم تخلف آشکار هیات‌های اجرایی و نظارت در حذف دو سوم ناظران انتخاباتی نامزدهای اصلاح‌طلب و ممانعت از حضور آنان در فرایند اخذ و شمارش آرا، گزارش‌های 1200 ناظر باقی مانده از شعب اخذ رای و صندوق‌های شمارش شده حاکی از آن است که نتایج اعلام شده از سوی ستاد انتخابات تفاوت آشکاری با واقعیت‌های صندوق‌های رای دارد و ترکیب و ترتیب منتخبان تهران غیر از نتایج اعلام شده می‌باشد. یکدستی مجریان و ناظران انتخاباتی در این دوره، حذف ناظران نامزدهای اصلاح‌طلب، تخلفات گسترده جناح دولتی در ایام تبلیغات و حتی روز رأی‌گیری نگرانی‌های گسترده‌ای را در مورد سلامت انتخابات به وجود آورده بود که نوع و نحوه اعلام نتایج مؤید و مقوم این نگرانی‌هاست".

جبهه مشارکت ایران اسلامی با تأکید بر این نگرانی و دغدغه‌ها اعلام کرد: "ستاد انتخابات کشور باید هر چه سریعتر نتایج تك تك صندوق‌های اخذ رای در تهران، ری، شمیرانات و اسلامشهر را به طور روشن و به تفکیك در اختیار افکار عمومی به‌ویژه نامزدهای انتخابات قرار دهد تا امکان مقایسه نتایج اعلام شده با آرا ریخته شده در صندوق‌ها فراهم آید. (نوروز 1386/12/26)

موسوی لاری، رییس ستاد ائتلاف اصلاح‌طلبان در نامه‌ای اعتراض‌آمیز به وزیر کشور نوشت: "از آنجا که اعلام نتایج مقدماتی انتخابات حوزه تهران، اسلامشهر و شهرری از طرف صدا و سیما با گزارشات دریافتی این ستاد از شمارش آرای صندوق‌های مناطق مختلف همخوانی ندارد و باعث دغدغه نامزدهای این ستاد شده، لذا برای رفع هرگونه شبهه خواهشمند است دستور فرمایید به تدریج اطلاعات مربوط به تمامی صندوق‌هایی که شمارش آنها پایان یافته به همراه گزارش جمعیت صندوق‌ها جهت اطلاع در اختیار این ستاد قرار گیرد". (میزان نیوز 1386/12/27)

مجید انصاری، نامزد اصلاح‌طلبان در تهران و دبیر اجرایی مجمع روحانیون مبارز نیز، پس از اعلام نتایج دور نخست، اعلام کرد: "ما به شدت نسبت به روند شمارش، جمع‌بندی و اعلام نتایج مشکوک هستیم و رسماً" از وزارت کشور درخواست یک نسخه از کلیه‌ی صورت‌جلسات صندوق‌ها را جهت تطبیق با اطلاعات دریافتی از برخی نمایندگان حاضر بر سر صندوق‌ها، داریم". وی همچنین گفت: "از 4000 صندوق برای کمتر از 500 یا 600 صندوق نمایندگانی از سوی ما حضور داشتند که هنگام شمارش آرا بسیاری از این افراد را برخلاف قانون از محل حوزه اخراج کردند". (اعتمادملی 1386/12/27)

رسول منتجب‌نیا، نامزد حزب اعتمادملی در تهران هم در دو نامه‌ی جداگانه به شورای نگهبان خواستار بازشماری آرای خود شد؛ وی در یکی از نامه‌ها نوشت: "گزارش ناظران و نمایندگان کاندیدها حاکی از آن است که در تمامی حوزه‌های اخذ رای، آرای اینجانب بین اول و دهم در نوسان بوده است... از آن نهاد مصراً" تقاضای بازشماری صندوقها را دارم". (اعتمادملی 1387/1/25)

منتجب‌نیا، در گفت‌وگویی تصریح کرد: "من نفر چهارم، پنجم تهران هستم؛ رای من قطعاً" و مسلماً" نفر چهارم، پنجم تهران است... قطعاً" و مسلماً" رای ما را تصرف کردند؛ به بعضی از حوزه‌ها دستور سری داده بودند که رای مرا صفر کنند... ما اصرار داشتیم که به صورت رندوم بازشماری کنید، نامه دادیم، درخواست و مصاحبه کردیم، بنده چند نامه به شورای نگهبان دادم... ولی آنها گوش ندادند زیرا می‌دانستند دست آنها رو می‌شود... در روز شمارش آرا از هیات

نظارت، وزارت کشور، استانداری و فرمانداری بارها به من زنگ زدند و تذکر دادند و گفتند، رای شما جزء بالاترین رای‌هاست و عده‌ای قصد خراب کردن رای شما را دارند و اگر کاری از دست شما برمی‌آید انجام دهید... انتخابات تهران از پشت صحنه مهندسی شده؛ کار به اینجا رسیده که باید نفر شصتم باشیم". (اعتماد 1387/1/22) منتجب‌نیا در اظهارنظری دیگر تصریح کرد: "آرای 4 نفر از اعضای شورای مرکزی حزب اعتمادملی در 1900 صندوق صفر اعلام شده؛ و به همین خاطر است که می‌گوییم این انتخابات عجیب و غریب است". (اعتمادملی 1387/2/21)

اسماعیل گرامی‌مقدم، کاندیدای اعتماد ملی در شکایت‌نامه‌ای خطاب به فرماندار تهران اعلام کرد: "با عنایت به این که از مجموع 443 صندوق اخذ رای مناطق تهران تعداد 35223 رای متعلق به این‌جانب بوده چگونه ممکن است از تعداد نزدیک به 4 هزار صندوق اخذ رای آرای شمرده شده در ستاد انتخابات وزارت کشور تنها حدود 49 هزار رای به نام این‌جانب اعلام گردد، لذا برای رفع ابهام و تناقض دستور فرمایید باز شمارش آرا به استناد ماده 68 قانون انتخابات و ماده 78 آیین نامه اجرایی انتخابات با حضور نماینده این‌جانب انجام گیرد".

گرامی‌مقدم همچنین گفت: "پس از این که آرای تهران اعلام شد بلافاصله شکایت خود را به فرماندار تهران، معاون سیاسی وزیر کشور، رییس بازرسی انتخابات و هیات نظارت در انتخابات در تهران اعلام کردم... مضاف به این، قریب به 25 نفر از نامزدهای لیست ائتلاف اصلاح‌طلبان حزب اعتماد ملی مشترکاً شکایت خود را به شورای نگهبان برای بازشماری برخی صندوق‌ها ارایه کردند". (ایسنا 1387/1/23)

محمد خوش‌چهره، رییس فراکسیون اصول‌گرایان مستقل و نامزد انتخابات مجلس هشتم هم اظهار داشت: "غیبت کاندیداهای شاخص اصلاح‌طلبان و اصول‌گرایان مستقل در لیست اعلام شده در تهران، طبیعی و تصادفی نیست". (کارگزاران 1386/12/27)

سید محمد خاتمی و مهدی کروبی، دبیران کل مجمع روحانیون مبارز و حزب اعتماد ملی، در تاریخ 29 اسفند 1386 درخواست کردند که "آرا تهران و اگر میسر نباشد صندوق‌هایی از میان صندوق‌ها که به‌طور تصادفی انتخاب و با حضور نمایندگان یا نماینده مورد قبول نماینده شرکت کننده در انتخابات که نام‌شان اعلام شده است، مورد بازشماری قرار گیرد. همچنین میزان شرکت کننده و آرا ماخوذه در هر صندوق و تعداد آرا حداقل 5 نفر از دوستان جناح مقابل و 5 نفر از دوستانی که در لیست‌های دیگر به عنوان نامزد حضور داشته‌اند، به تفکیک هر صندوق ارائه شود تا اگر اشکالی بوده است مرتفع شود و همگی با اطمینان خاطر بتوانیم از سلامت انتخابات دفاع کنیم".

اما درخواست نامزدها و جریان‌های اصلاح‌طلب برای بازشماری آرا راه به‌جایی نبرد؛ حتی افشار معاون سیاسی وزیر کشور و رییس ستاد انتخابات درباره نامه مشترک خاتمی و کروبی برای بازشماری آرا، اظهار داشت: "به نظر من آنها نمی‌توانستند چنین نامه‌ای را بنویسند چون نامزد نبودند و حق نوشتن چنین نامه و درخواستی را نداشتند. آنها هم مثل هر شهروند دیگری در حدود قانونی می‌توانند درخواست داشته باشند". (امروز 1387/1/27)

شکایت‌ها و اعتراض‌ها نتیجه‌ای دربرنداشت؛ بنا به گفته‌ی اسماعیل گرامی‌مقدم، نامزد و سخنگوی حزب اعتماد ملی: "تا به حال (1387/1/19) هیچ‌گونه آماري به ما ارایه نشده و هیچ‌یک از صندوق‌ها بازشماری نشده است". (اعتماد 1387/1/20)

هدایت آقای، عضو شورای مرکزی و سخنگوی ستاد ائتلاف اصلاح‌طلبان در دور دوم انتخابات، اظهار داشت: "در شمارش آرا در دور نخست، در بعضی حوزه‌ها - یعنی در حدود 200 حوزه - کاندیداهای ما نفرات اول بعد از شمارش آرا بودند. اما در صندوق‌های مجاور ناگهان تعداد آرای آنان به صفر رسیده است. به هر حال این‌ها همگی شائبه‌هایی هستند که وجود دارند و تاکنون هم پاسخ قانع کننده‌ای در این زمینه به ما داده نشده است". (روز 1387/1/29)

البته علیرضا افشار، رییس ستاد انتخابات کشور اعلام کرد: "بازشماری آرا تنها با موافقت شورای نگهبان صورت می‌گیرد". (اعتمادملی 1387/11/19)

انتخابات درحالی در تهران به مرحله‌ی دوم وارد شد که رییس ستاد انتخابات استان تهران گفت: "در دور اول انتخابات مجلس هشتم در تهران شکایت خاصی مطرح نشده و بعضاً برخی سئوالات و ابهامات از سوی بعضی کاندیداها وجود داشت که افراد متقاعد شده‌اند". (تهران‌امروز 1387/1/22)

رییس ستاد انتخابات اصلاح‌طلبان در این مرحله نیز در نامه‌ای به فرمانداری تهران، خواستار ارایه کل آرای ماخوذه و آرای صحیح 22 نفر کاندیدا به مرحله دوم شد. سید حسین مرعشی در نامه‌ای

به حسین طلا، فرماندار تهران با این درخواست نوشت: "نظر به اینکه برای انجام اقدامات قانونی و حقوقی و احقاق حقوق ضایع شده کاندیداهای مورد حمایت ستاد اصلاح‌طلبان در دومین مرحله از هشتمین دوره انتخابات مجلس شورای اسلامی، نیاز به داشتن اطلاعات از تک تک صندوق‌های رای است، لذا تقاضا می‌شود دستور فرمایید کلیه اطلاعات و آمار مربوط به هر صندوق رای شامل کل آرای مأخوذه، آرای صحیح و آرای فرد فرد 22 نفر کاندیدای راه‌یافته به مرحله دوم انتخابات در اختیار نماینده این ستاد قرار بگیرد". (نوروز 1387/2/8)

مجید انصاری نامزد اصلاح‌طلبان نیز عنوان کرد: "اعلام نتایج انتخابات نه در مرحله اول و نه در مرحله دوم از نظر ما قابل قبول نبوده و ما نسبت به این مسئله معترض هستیم". (اعتماد 1387/2/9)

خانه احزاب هم در نامه‌ای به وزیر کشور درخواست کرد آرای صندوق‌ها به تفکیک در اختیار کاندیداهایی که خواهان آن هستند قرار گیرد. ابراهیم‌امینی، مسوول کمیته حقوقی خانه احزاب، با اعلام این خبر، گفت: خانه احزاب در ارائه این نامه به قانون انتخابات ماده 55 استناد کرده است که بر اساس این ماده حضور نماینده‌های کاندیدا بر سر صندوق‌های اخذ رای در صورتی که بخواهند الزامی و برای برگزارکننده‌های انتخابات تکلیف است، قانونگذار نیز در صورت امتناع از آن، آن را جرم تلقی کرده است و برایش مجازات در نظر گرفته است. وی افزود: تحت هیچ بهانه‌ای نمی‌توان کاندیداها را از این حق قانونی خود منع کرد، ولو به بهانه‌ی رایانه‌ای برگزار شدن انتخابات و اگر این حق برای کاندیداها محفوظ می‌بود که مشترکا یا منفردا نمایندگانی در شعب داشته باشند از آرای خود یا سایر کاندیداها در شعب اخذ رای اطلاع دقیق پیدا می‌کردند و نیازی نبود وزارت کشور این کار را انجام دهد؛ اما با توجه به اینکه به‌ویژه در تهران نمایندگان نامزدها فقط در شعب محدودی و نه تا مرحله اتمام شمارش آرا که قانونگذار پیش‌بینی کرده حضور داشته‌اند و به بهانه‌ی اینکه شمارش رایانه‌ای است و آن‌ها نباید حضور داشته باشند، نمی‌توان مانع حضور آن‌ها شد و اگر می‌بودند نیز نمی‌توانستند تشخیص دهند که آیا شمارش توسط نرم‌افزار صحیح انجام می‌شود یا خیر، خواستار بررسی صندوق‌ها شده‌ایم. (ادوار نیوز 1387/2/14)

اعتراض به نحوه‌ی شمارش آرا مختص تهران نبود؛ غلامرضا تاج‌گردون، نامزد اصلاح‌طلبان در گچساران که تنها به خاطر اختلاف 800 رای بازنده انتخابات اعلام شد، به نتیجه‌ی انتخابات این شهرستان اعتراض کرد. (اعتماد 1386/12/28)

مرتضی سراجی، رییس شورای مرکزی حزب اعتماد ملی در استان بوشهر نیز خبر داد: "در حوزه‌ی دشتستان کاندیدای ما با اختلاف 3000 رای نفر اول شد که آرای آن خطه به شگرد خاصی ابطال گردید". (اعتماد ملی 1387/2/21)

تعدادی از نمایندگان مجلس هفتم نیز در نطق‌های پیش از دستور، به برخی تخلفات صورت گرفته در انتخابات 24 اسفند اشاره کردند. رسول صدیقی بناب، گفت: در حوزه انتخابیه بنده (بناب) در سر صندوق‌ها آرای مردم را به قیمت 10 هزار تومان می‌خریدند... در این دوره تخلفات آنقدر آشکار بود که آقایان با شناسنامه خانم‌ها و خانم‌ها با شناسنامه آقایان رای می‌دادند... خانمی به بنده مراجعه کرد و گفت، من 18 بار به شما رای داده‌ام. وقتی از او پرسیدم چگونه این کار را انجام دادی؛ گفت در هر شعبه اخذ رای اگر اسم رقیب شما را بیاوریم اجازه می‌دهند که ما رای بدهیم؛ اما من اسم شما را نوشتم... به‌رغم آن که استانداری و فرمانداری از تخلفات خبر داشتند، همان شب رای‌گیری سلامت انتخابات از سوی شورای نگهبان تایید شد". (کارگزاران 1387/1/21)

رفعت بیات، نماینده زنجان هم تصریح کرد: "اگر در دوره‌های قبل کاندیداهایی علیه یکدیگر تخلف انتخاباتی و ایذا و شایعه و فضا سازی داشتند، این‌بار بخشی از هیات اجرایی و نظارت رسماً و با مدرک و استناد، تخلف و مخدوش بودن روند انتخاباتی را به‌عهده داشت... انتخابات زنجان و طارم از ناسالم‌ترین انتخابات‌های بعد از انقلاب اسلامی بود". (اعتماد 1387/1/21)

ناصر نصیری، نماینده گرمی نیز گفت: "خرید و فروش رای در این دوره بالا بود. همکاران در مجلس در صحبت با یکدیگر از آمار بالای تخلفات در شهرستان‌ها می‌گویند... در حوزه انتخابیه بنده، آرا از قیمت سه هزار تومان تا 30 هزار تومان خرید و فروش می‌شد". (کارگزاران 1387/1/21)

در اظهارنظری قابل‌توجه نیز، علی‌امامی‌راد، نماینده کوه‌دشت نیز در نطق پیش از دستور خود در مجلس هفتم اظهار داشت: "من همان فریاد بلند ولایت هستم... مردم می‌خواهند بدانند شغل رییس دفتر نظارت لرستان قبل از انقلاب چه بوده است؟ مرکز و لانه فساد به نام استریو آکایی که قبل از انقلاب محل آلات موسیقی و لوازم لهو و لعب و تولید و توزیع کاست فاسدترین

رفاچه‌های دربار پهلوی و کثیف‌ترین خواننده‌های لس‌آنجلسی بوده و در خرم‌آباد، فعالیت ضد مذهبی و اخلاقی آن زمان را به عهده داشته است، متعلق به چه کسی بوده است؟ مردم می‌خواهند بدانند عضو رسمی ساواک منحل‌ه‌ی رژیم منحوس پهلوی با نام مستعار بابک، کیست؟ حضرت آیت‌الله جنتی اگر مایل باشند، بعضی از سربازان گمنام امام زمان آمادگی دارند برای روشن شدن این مسایل، ارایه‌ی گزارش نمایند تا افرادی که به‌عنوان چشم و گوش شورا برگزیده می‌شوند موجب اعتبار آن شورا باشند؛ نه این که صدها نفر فعال سیاسی از فرزندان انقلاب در مراحل مختلف انتخابات تنها به جرم عدم بیعت با این‌گونه افراد، از گردونه‌ی خدمت خارج شوند". (اعتماد ملی 1387/2/19)

افزون بر اعتراض این نمایندگان، آیت‌الله سید ابوالحسن نوری، امام جمعه خرمشهر در اولین نماز جمعه شهر خرمشهر در سال جدید از تقلب‌های انتخاباتی، تطمیع رای دهندگان و خرید و فروش رای در این حوزه انتخابیه به شدت انتقاد کرد. وی انتخابات اخیر در خرمشهر را به دلیل بروز تخلف، مخدوش دانست و گفت: "انتخابات خرمشهر در جوی آلوده برگزار شد و بسیار مایه تأسف است که در آن هم تطمیع و هم تهدید بود و هم تقلب در آن دیده می‌شد... متأسفانه در زمان رای گیری تعداد زیادی از ساکنان دیگر حوزه‌های انتخابیه را به خرمشهر انتقال داده بودند".

وی به نقل از یک فرد مسئول در انتخابات خرمشهر، گفت: "به چشم خود دیدم که افرادی پول می‌دادند تا آرای مردم را به نفع کاندیدای خاصی خریداری کنند". وی فرماندار خرمشهر را به کوتاهی در انجام مأموریت‌های محوله متهم کرد و گفت: "جناب فرماندار به تذکرات خیرخواهانه ما در زمینه تخلفات گسترده از 24 ساعت قبل از برگزاری انتخابات توجه نکرد". (تابناک 1387/1/6)

اما تأسف‌بارترین رخداد در نحوه‌ی شمارش و اعلام نتایج انتخابات، مربوط به وقایع تلخ شهر ایوان‌غرب در حوزه انتخابیه ایلام بود. در این شهر، هیچ یک از نامزدها نتوانستند در دور نخست انتخابات آرای کافی را برای راه یافتن به مجلس کسب کنند؛ این‌گونه چهار نامزد برای رقابت بر سر دو کرسی این حوزه انتخابیه به دور دوم راه یافتند. پس از اعلام نتایج اولیه، شایعه‌ی اعلام تغییر نتایج آرا به نفع علی اکبر متین، یکی از نامزدها، اعتراض طرفداران داریوش قنبری، دیگر نامزد این مرحله را - که به‌عنوان فرد پیروز اعلام شده بود - برانگیخت؛ شماری از هواداران قنبری به نشانه اعتراض در مقابل فرمانداری ایوان غرب تجمع کردند. دخالت مأموران امنیتی و انتظامی برای پایان دادن به تجمع اعتراضی مزبور، باعث بروز خشونت شد تا آنجا که نیروهای نظامی و انتظامی برای متفرق کردن معترضان به تیراندازی متوسل شدند.

طی این درگیری به فرمانداری ایوان غرب مواد آتش‌زا پرتاب شد و به بانک‌ها و دیگر ساختمان‌های دولتی نیز حملاتی شد که خساراتی بر جای گذاشت.

ساعاتی بعد مشخص شد خبر تغییر نتایج به نفع علی‌اکبر متین، نادرست بوده و نام داریوش قنبری رسماً از سوی ستاد انتخابات کشور به عنوان یکی از دو نامزد پیروز ایلام اعلام شد. (تابناک 1386/2/8) اما متأسفانه غائله، با جان‌باختن چند تن از هموطنان (از جمله سه نوجوان کمتر از 17 سال) و مجروح شدن عده‌ای از هم‌میمنان به‌خاطر شلیک نیروهای نظامی، همراه گردید. این اتفاق تلخ درحالی به وقوع پیوست که علاءالدین بروچردی، رییس کمیسیون امنیت ملی مجلس هفتم تصریح کرد: "اصلاً نیاز به استفاده از سلاح گرم نبود". قنبری، نماینده‌ی پیروز که هوادارانش قربانی سوء مدیریت در انتخابات شدند هم تأکید نمود: "درحالی که می‌توانستند با یک ماشین آب‌پاش یا حتی باتوم، اوضاع را کنترل یا مردم را متوقف کنند، اقدام به تیراندازی کردند". (اعتماد 1386/2/11)

این‌گونه برگزاری انتخابات مجلس هشتم با خون نوجوانانی که به خاطر سن کم، حتی به کسی رای نداده بودند، همراه شد... درحالی که یکی از معیارهای انتخابات آزاد، سالم و عادلانه آن است که: دولت تمام اقدامات لازم را برای امنیت جانی، مالی و حیثیتی نامزدها، و رای‌دهندگان به‌عمل آورد، و از هرگونه خشونت، پرهیز کند.

علی‌اکبر عبدی، فرماندار وقت - و معزول - ایوان‌غرب در گفت‌وگویی، با اشاره به تعلل و تاخیر هیات نظارت و فرمانداری ایلام در اعلان نتایج ایوان‌غرب، عنوان کرد: "اولین کسانی که باید برکنار می‌شدند کسانی بودند که نتیجه انتخابات را اعلام نکردند؛ باید با آن‌هایی برخورد می‌شد که به احساسات مردم بی‌توجه بودند". (اعتماد 1387/2/22)

حوادث تلخ ایوان‌غرب در استان ایلام، آخرین ورق تأسف‌بار انتخابات مجلس هشتم نبود؛ انتخابات شهرستان لردگان - واقع در استان چهارمحال و بختیاری که ترکیب جمعیتی عشایری دارد - نیز

درپی بروز مشکلاتی درمورد اعلام نتیجه‌ی انتخابات، موجب جان‌باختن حداقل پنج نفر از هموطنان عزیزمان شد.

حسنعلی جعفری، فرماندار لردگان در پایان اردیبهشت‌ماه اعلام کرد که: "با توجه به وجود تخلفات انتخاباتی در برگزاری دور دوم انتخابات هشتمین دوره مجلس شورای اسلامی در این حوزه انتخابیه، نتایج انتخابات باطل اعلام شد." وی گفت: "تیم ویژه‌ی شورای نگهبان پس از بررسی‌های انجام شده در خصوص آرا این حوزه انتخابیه، نتیجه‌ی انتخابات را باطل اعلام کرد." این اظهارات در حالی عنوان شد که روابط عمومی شورای نگهبان تصریح کرد، این شورا خبری مبنی بر ابطال انتخابات را در این حوزه، اعلام نکرده است؛ و یک مقام مسئول در این نهاد نیز اعلام کرد که فرمانداری لردگان، سخنگوی شورای نگهبان محسوب نمی‌شود. (کارگزاران 1387/2/30)

سیدمحمدطاهر حسینی، کاندیدای مرحله اول حوزه انتخابیه لردگان در انتخابات مجلس هشتم، درمورد وقایع انتخاباتی این حوزه اعلام کرد: "بنده خودم یک اصولگرا هستم ولی میزان رای ملت است و در لردگان این شائبه ایجاد شده که یک عده‌ای نمی‌خواهند که آقای علی‌پور به مجلس راه پیدا کند." وی افزود: «آقای علی‌پور حتی مرحله اول هم رای آورده بود ولی رقبا انتخابات را به مرحله دوم کشاندند و بعد هم انتخابات را باطل کردند؛ علت ابطال انتخابات هم این است که به خاطر یکسری مسائل، این شائبه ایجاد شده که عده‌ای از مسئولان شهر معتقدند که ایشان نباید به مجلس راه پیدا کند."

وی همچنین گفت: "با این گونه اقدامات نسنجیده مسئولان انتخابات، مردم نگران شدند و در منطقه "خان میرزا" که زادگاه آقای علی‌پور است یکسری درگیری‌هایی به وجود آمد و بعد از آن برق منطقه لردگان قطع شد." وی اضافه کرد: "عده کثیری از مردم در خیابان تجمع و نسبت به رسیدن به خواسته‌های خود تحصن کردند و می‌گویند اگر قرار بود کسی را خودتان به مجلس بفرستید پس چرا انتخابات برگزار کردید و نسبت به این تخلفات و پامال شدن حق خودشان معترض هستند." (آفتاب 1387/3/1)

اعتراض‌ها فرجام تلخی داشت؛ براساس گزارش روابط عمومی استانداری چهارمحال و بختیاری، در درگیری‌های انتخاباتی بر سر حمایت از دو نامزد انتخاباتی، سه زن و دو مرد _ با اسلحه‌ی گرم _ از پای درآمدند و دو نفر از مجروحان در وضع وخیمی به سر می‌برند. (1387/3/6)

خبر این واقعه‌ی ناگوار درحالی منتشر شد که حسنعلی جعفری، فرماندار لردگان اعلام کرد: "در پی برخی درگیری‌های قومی و قبیله‌ای در این شهرستان تاکنون، 4 نفر کشته و 12 نفر نیز زخمی شده‌اند که علت حادثه از سوی مراجع قانونی و دادگاه در حال پیگیری است." وی علت این حادثه را "درگیری بین دو خانواده و اختلافات خانوادگی" ذکر کرد. سرهنگ محمدرضا رضایی، معاون اجتماعی و ارشاد فرماندهی نیروی انتظامی استان چهارمحال و بختیاری نیز گفت: "با آغاز درگیری‌ها مسائل خانوادگی و قومیتی بر ادامه اختلافات و درگیری‌ها دامن زد." وی افزود: "مردم منطقه، آمار کشته‌شدگان حوادث اخیر لردگان را بین 5 تا 6 نفر می‌دانند" (ایسنا 1387/3/7).

این‌گونه، انتخابات مجلس هشتم به پایان خود نزدیک شد...

گفتنی است، اگرچه یکی دیگر از معیارهای انتخابات آزاد، سالم و عادلانه آن است که: "دولت باید تضمین کند موارد نقض حقوق بشر در رابطه با انتخابات آزاد را فوراً در محدوده زمانی معینی در دادگاه‌های عمومی‌علنی، مستقل و بی‌طرف مورد رسیدگی قرار دهد و با ناقضان قانون اعم از اشخاص حقیقی یا حقوقی یا نهادهای دولتی برخورد جدی و فوری در چارچوب قانون به عمل آورد، و رأی صادره را از طریق رسانه‌های گروهی برای اطلاع عموم اعلام نماید"، اما متأسفانه درمورد تعقیب قضایی عاملان و مسببان اصلی جان‌باختن چندین نفر از هموطنان عزیزمان در ایوان‌غرب و لردگان، هنوز _ تا هنگام انتشار این گزارش _ خبری به‌صورت رسمی اعلام نشده است.

روند برگزاری انتخابات مجلس هشتم به‌گونه‌ای بود که انتقاد برخی از مقام‌های ارشد نظام سیاسی و حتی مجریان انتخابات (در وزارت کشور) را نیز موجب شد؛ اکبر هاشمی‌رفسنجانی، رییس مجمع تشخیص مصلحت نظام تصریح کرد: "در این انتخابات مشخص شد که در کشور به قوانین جامع‌تری برای انتخابات نیاز داریم. در مراحل نام‌نویسی، تعیین صلاحیت‌ها و رای‌گیری و بخش‌های دیگر نیاز به اصلاحات واقعی در انتخابات وجود دارد... سیستم انتخابات متناسب با شرایط ما نیست و خوب نیست که هر انتخاباتی که برگزار می‌شود حرف و حدیث وجود داشته باشد؛ به‌خصوص که امروز هیات‌های نظارت با اجرا همسو شده‌اند." (کارگزاران 1387/2/7)

پورمحمدی، وزیر کشور سابق نیز با بیان این که در قوانین انتخابات ضعف وجود دارد، افزود: "نظام نظارتی ما نیز ناقص است و باید شفاف و قانونمند و غیرقابل تفسیر از سوی مراجع مختلف باشد و نظام تاییدصلاحیت از این نظام شناور خارج شده و ثبات یابد". (اعتماد ملی 1387/2/8)

با وجود این ابهامها و انتقادهای دیگر مواردی که در فصلهای مختلف این گزارش مورد اشاره قرار گرفت کدخدایی، سخنگوی شورای نگهبان اعلام کرد: "انتخابات مجلس هشتم از جمله انتخاباتی بود که کمترین تخلف به ما گزارش شد". (کارگزاران 1386/12/27) وی انتخابات مرحله اول را "سالم" و با حداقل اشکالات و تخلفات توصیف کرد. (رسالت 1387/2/1)

محمد نیازی، رییس سازمان بازرسی کل کشور نیز تصریح نمود: "انتخابات مجلس هشتم یکی از سالمترین انتخاباتی است که بعد از انقلاب اسلامی برگزار شده است... در مجموع تخلفات نسبت به سایر انتخابات بسیار ناچیز است". (کیهان 1386/12/27)

و سرانجام، محمد حسین موسوی پور، رییس ستاد مرکزی بازرسی انتخابات نیز تاکید کرد: "این انتخابات از سالمترین انتخابات جمهوری اسلامی به شمار می رود". (تهران امروز 1387/1/17)

***

انتخابات مجلس هشتم چنان که گزارش شد پایان یافت، و مجلس هشتم نیز در هفتم خردادماه 1387 آغاز به کار کرد؛ نکته قابل تامل و آخر آن که احمد جنتی، دبیر شورای نگهبان، و عالیترین مقام ناظر بر انتخابات، با وجود مجموعه نظارتیهای اعمال شده بر روند تاییدصلاحیت نامزدها، برگزاری انتخابات، شمارش آرا، و نیز اعلام نتیجهی نهایی، ابراز عقیده کرد: "چند نفر از دست ما خارج شده اند، اما مجلس دیگر نباید اعتبارنامه شان را تایید کند". (سرمايه 1387/3/8)

9. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

شواهد و مستندات ارائه شده در این گزارش نشان می‌دهد اشکالات قانونی از یک سو و تخلفات مدیریت نظارت و اجرای انتخابات از سوی دیگر، موانع جدی در برابر برگزاری انتخاباتی آزاد، سالم و عادلانه، هستند.

نظارت استصوابی شورای نگهبان به‌ویژه با توجه به انتصابی بودن اعضای آن، صدور اجازه‌ی تفتیش عقاید داوطلبان نمایندگی، و ایجاد تضییقات متعدد و غیرمنطقی برای تبلیغات و اعلام نظرات نامزدهای نمایندگی فقط بخش محدودی از تعارضات قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی با موازین و اصول پذیرفته شده بین‌المللی برای برگزاری انتخابات آزاد، سالم و عادلانه محسوب می‌شوند.

علاوه بر این، تخلفات آشکار و اعمال‌نظرهای سیاسی و سلیقه‌ای هیات‌های اجرایی و هیات‌های نظارت، مواضع جانبدارانه‌ی رسانه ملی به‌سود یک جریان سیاسی (اصول‌گرایان)، مداخلات صریح نظامیان در انتخابات، نظارت استصوابی شورای نگهبان، و نیز تخلفات و ابهامات در شمارش آرا، شکافی عمیق بین نتایج اعلام شده‌ی انتخابات با خواست و اراده‌ی واقعی مردم ایجاد کرده است.

از اینرو با عنایت به ضوابط و معیارهایی که برای انتخابات آزاد، سالم و عادلانه برشمرده شده است، و با توجه به مستندات این گزارش، کمیته دفاع از انتخابات آزاد، سالم و عادلانه در مقام جمع‌بندی روند برگزاری هشتمین دوره‌ی انتخابات مجلس شورای اسلامی، تصریح می‌نماید که این انتخابات با ضوابط و معیارهای یاد شده مغایرت دارد؛ و روندی که منتهی به تحقق مجلس هشتم شده است، ناسالم، غیرآزاد و ناعادلانه ارزیابی می‌شود.

کمیته دفاع از انتخابات آزاد، سالم و عادلانه

تیرماه 1387

هادی اسماعیل‌زاده ، عباس‌امیرانتظام ، محمد بسته نگار، داود هرمیداس باوند، حبیب‌الله پیمان، محمدعلی دادخواه ، تقی رحمانی ، عزت‌الله سحابی ، عبدالفتاح سلطانی ، خسرو سیف ، سیدمحمد سیف‌زاده ، احمدصدر حاج‌سیدجوادی ، شیرین عبادی ، محمدعلی عمویی ، مرتضی کاظمیان ، نرگس محمدی ، سعید مدنی ، مرضیه مرتاضی لنگرودی ، علی‌اکبر معین‌فر ، علی‌اکبر موسوی خوینبی ، ابراهیم یزدی ، حسن یوسفی اشکوری

پیوست شماره 1

ضوابط و معیارهای انتخابات آزاد

1. اراده‌ی مردم اساس و منشأ قدرت حکومت است و این اراده باید به وسیله‌ی انتخابات آزاد، سالم و عادلانه اعلام شود.
2. آزادی و سلامت انتخابات هنگامی میسر است که حقوق و آزادی‌های اساسی مردم طبق معیارهای جهان‌شمول تحقق پیدا کرده باشد .
3. آزادی و سلامت انتخابات بدین معنی است که همه‌ی آحاد ملت و همه‌ی گرایش‌ها و تشکلهای سیاسی، عقیدتی و قومی و ... بتوانند بدون احساس زور و تحمیل در انتخابات شرکت نمایند و به نامزدهای مورد نظر خود رای دهند و به لحاظ رای‌ی که می‌دهند مورد بازخواست و فشار و محرومیت قرار نگیرند؛ شرکت یا عدم شرکت در انتخابات تحمیلی نباشد و اثر سویی در زندگی اجتماعی، سیاسی و اقتصادی افراد نداشته باشد.
4. به منظور رعایت عدالت و انصاف در خصوص انتخاب‌شوندگان و نامزدهای انتخاباتی، غیر از محدودیت‌هایی از قبیل سن قانونی، تابعیت کشور محل رای یا نداشتن سوء پیشینه مؤثر کیفری در جرایم عادی - که منجر به محرومیت موقت از حقوق اجتماعی شده باشد - هیچ محدودیت دیگری نباید ایجاد نمود.
5. مردم حق دارند به‌عنوان رای‌دهنده یا انتخاب‌شونده به‌طور فردی یا از طریق احزاب و تشکلهای مختلف، در انتخابات شرکت نمایند.
6. احزاب و تشکلهای مختلف - با هر نوع گرایش سیاسی و عقیدتی - باید بتوانند در شرایط یکسان نامزدهای خود را معرفی کنند و برای شرکت در انتخابات از شرایط و تسهیلات مساوی و عادلانه بهره‌مند باشند .
7. رای‌دهندگان و نامزدهای انتخاباتی - فردی یا حزبی - حق دارند بدون بیم و نگرانی، دیدگاه‌ها و برنامه‌های خود را تبلیغ و ترویج و در رسانه‌های گروهی مطرح کنند .
8. دولت باید تمام اقدامات لازم را به‌عمل آورد تا احزاب و نامزدها و رای‌دهندگان از امنیت جانی و مالی و حیثیتی مساوی برخوردار گردند و از هر نوع خشونت، جلوگیری به‌عمل آورد.
9. دولت باید تضمین کند که موارد نقض حقوق بشر در رابطه با انتخابات آزاد را فوراً در محدوده زمانی معینی در دادگاه‌های عمومی‌علنی، مستقل و بی‌طرف مورد رسیدگی قرار دهد و با ناقضان قانون اعم از اشخاص حقیقی یا حقوقی یا نهادهای دولتی برخورد جدی و فوری در چارچوب قانون بعمل آورد، و رای صادره را از طریق رسانه‌های گروهی برای اطلاع عموم اعلام نماید.
10. قوانین و مقررات داخلی مربوط به انتخابات نباید با عرف و تعهدات بین‌المللی دولت مغایرت داشته باشند .
11. انتخابات باید دوره‌ای و در دوره‌های مشخص انجام گیرد .
12. دولت موظف است برنامه‌های ملی‌آموزش همگانی، جهت آشنایی مردم با معیارها و آیین‌های انتخابات آزاد را اجرا نماید .
13. رای‌گیری باید به‌طور فراگیر انجام شود و شامل کلیه‌ی اتباع ایرانی باشد .
14. به‌منظور تامین سلامت انتخابات دولت موظف است امکان نظارت و بازبینی بی‌طرفانه‌ی نهادها و تشکلهای مردمی و غیردولتی و نمایندگان احزاب سیاسی را بر فرآیند انتخابات فراهم نماید.
15. در فرآیند انتخابات همه‌ی آحاد ملت باید مورد حمایت قانونی قرار گیرند و چنانچه حقوق فردی، اجتماعی، سیاسی و انتخاباتی آنان تضییع گردد باید از امکان جبران خسارت مادی و معنوی برخوردار باشند .
16. کلیه‌ی آحاد ملت اعم از زن و مرد و تشکلهای احزاب سیاسی - عقیدتی و قومی باید در شرایط مساوی بتوانند از رسانه‌های گروهی و به‌ویژه از رسانه‌های دولتی جهت تبلیغات انتخاباتی بهره‌مند گردند .

17. رأی گیری باید مخفیانه به عمل آید بدین معنی که غیر از رأی‌دهنده هیچ شخص دیگری از مفاد رأی وی مطلع نشود .
18. دولت باید اقدامات لازم و مناسب برای شفافیت روند انتخابات به عمل آورد و اصل را بر برائت و واجد صلاحیت دانستن همه‌ی نامزدها _ اعم از زن و مرد _ قرار دهد و از هرگونه تفتیش عقاید و اعمال نظارت سلیقه‌ای جلوگیری کند.
19. رأی‌گیری باید بدون هرگونه تقلب یا ارباب یا هرگونه اقدام غیرقانونی انجام گیرد و شمارش آرا باید تحت نظارت و بازبینی بی‌طرفانه نمایندگان احزاب، تشکل ها و نامزدها باشد. دولت مکلف به تضمین و اجرای این بند است.
20. اعمال هرگونه نظارت استصوابی توسط نهادهای حکومتی - تحت هر عنوان باشد- نادیده انگاشتن حقوق شهروندی و مخدوش ساختن انتخاب آزاد، سالم و عادلانه است.